

magazin istoric

ANUL VIII Nr. 6 (87) Iunie 1974

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VIII - Nr. 6 (87)

ianie 1974

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PĂTRUSCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

- ① Personalitatea lui Decebal, despre care istoricul latin Dio Cassius scria că a fost „mult timp pentru romani un adversar redutabil”, a inspirat artistului poporului Ion Jalea, o originală reprezentare a viteazului rege dac (**Istoria — o necesitate pentru artă**, p. 9)
- ② Filip cel Frumos (dreapta), regele cu „o voință de fier”, hotărât să „se bată și cu cerul nu numai cu pământul” pentru realizarea planurilor sale politice.
- ③ Posesori ai unei imense averi, adevărați bancheri ai Europei secolelor XII-XIII, templierii au fost acuzați de numeroase crime în timpul campaniei declanșată de Filip cel Frumos împotriva ordinului lor. O miniatură de epocă ilustrează cruzimea templierilor (**Comoara templierilor**, p. 34)
- ④ După eroica moarte a lui Decebal, ilustrul său învingător, împăratul Traian, a pus temeliele unei noi capitale a Daciei — Ulpia Traiana Sarmizegetusa; în imagine: amfiteatrul construit acolo de împăratul Hadrian (**Adevăratul chip al lui Decebal**, p. 2)

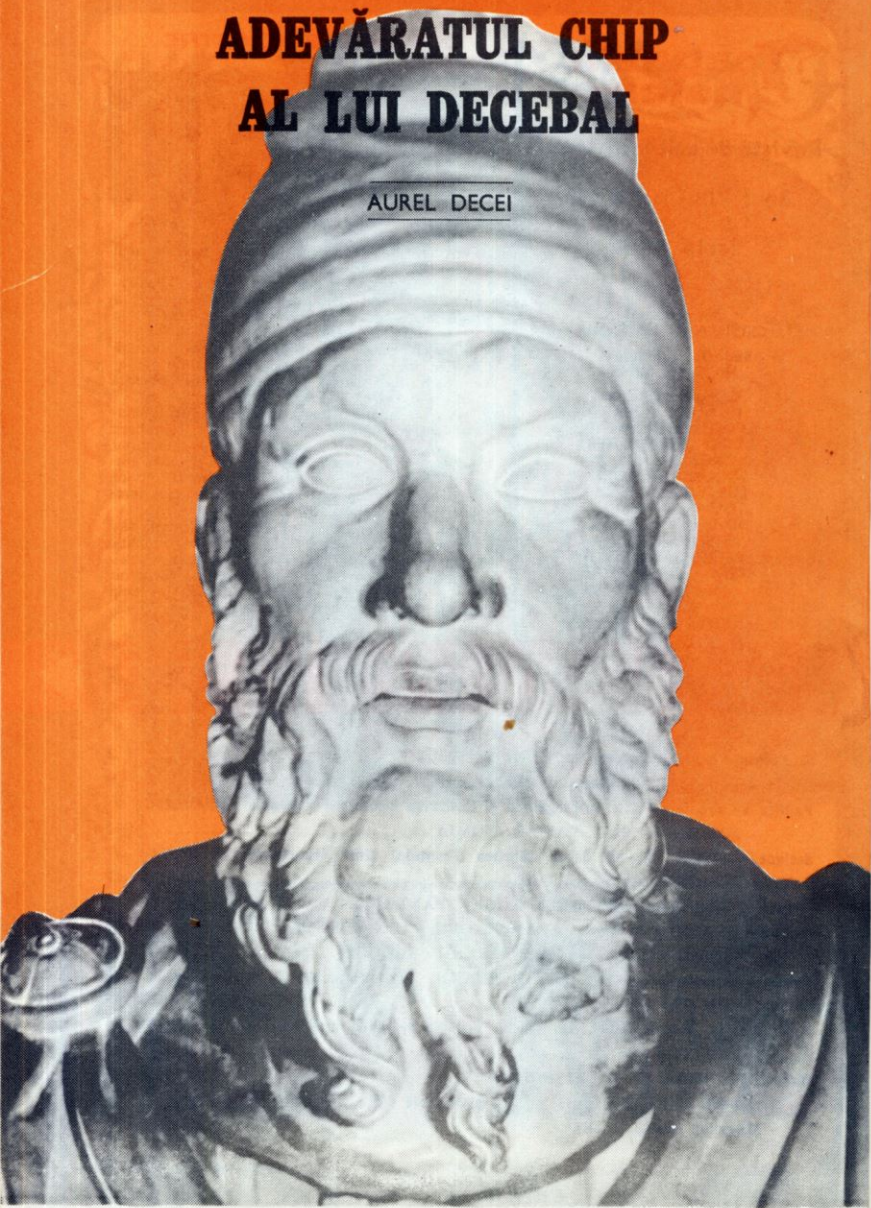
S U M A R

Adevăratul chip al lui Decebal: AUREL DECEI	2
Istoria — o necesitate pentru artă: ION JALEA	9
Politica de alianțe a P.C.R. în pregătirea și realizarea insurecției naționale antifasciste: MIRCEA MUȘAT, VASILE ARIMIA	11
Sesiune științifică. 30 ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc: FLOREA DRAGNE	17
Generalul Gerstenberg pierde bătălia: EUGEN BANTEA	18
Orșova — 18 veacuri de istorie: ANA ȘCHIOPU, DOINA BENEĂ	26
11 581 răspunsuri și cîteva concluzii: VALERIU BUDURU	31
Comoara templierilor: OANA BUSUIOCEANU	34
Ultima bătălie (II): A. I. POKRIȘKIN	38
L.C.T. 903 la „Regele roșu”. Un martor britanic al „celelaltei zile”: JOHN GRITTEN	43
Memorii de război: D. D. EISENHOWER	52

● Cărți sosite la redacție... 30 ● Zimbete din cronici... 33 ● Poșta
Magazin istoric... 61

ADEVĂRATUL CHIP AL LUI DECEBAL

AUREL DECEI

Chipul lui Decebal, acel strămoș al nostru — rege al dacilor și adevărat împărat al unei mari confederații antiromane — despre care istoricul Dio Cassius (sec. III e.n.) scria că „era priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp; meșter a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere“, ne-a fost păstrat în sculpturile artei romane, în reliefurile de pe Columna lui Traian* și într-un magnific bust, aflat azi la Muzeul Ermitaj din Leningrad. Datorită unei serii de descifrări greșite și interpretări forțate a unora din aceste vestigii de piatră, adevăratul chip al viteazului rege a fost înlocuit, în unele lucrări istorice, după părerea noastră, cu imaginea unui om anonim pileat (nobil dac), reprezentat pe Columnă la marginea scenei XXIV, care evocă bătălia de la Tapae din primul război dacic.

Încercînd să restabilim lucrurile, vom spune că identificarea lui Decebal, între atîtea sute de portrete** de pe Columnă reprezentînd daci — nobili (pileați) sau nenobili (comați) — n-a fost o întreprindere deloc ușoară. Putem avea certitudinea că artiștii Columnei au avut un model, măcar pentru Decebal, dacă nu pentru mai multe portrete de daci? O asemenea certitudine există.

În primul rînd, e neîndoios faptul că la războaiele dacice au participat și artiști (pictori, sculptori), care au dus la Roma „materia primă“ pentru portretele și scenele Columnei; în al doilea rînd, în cazul special al lui Decebal, existența unui model e dovedită prin însuși faptul că, în toate scenele în care figurează în mod sigur, chipul său e același. De altfel, acest lucru este explicabil, dacă ținem seama de cuvintele răspiccate ale lui Dio Cassius: „capul său a fost dus la

Roma“, dar mai cu seamă de inscripția găsită în 1955 la Ostia (port lingă Roma) și care consemnează lapidar: „Decibali caput... in scalis Gemoniis expositum“; aceasta înseamnă că, dus la Roma în vara anului 106, capul lui Decebal a fost ținut, timp de mai multe zile, pe treptele zise ale **Gemoniilor**, expus oprobiului romanilor. E foarte probabil că, în acele zile, chipul lui Decebal a fost fixat în mai multe schițe, în vederea sculptării sale pe monumentele triumfale ale lui Traian.

„O înfățișare înaltă, nobilă...“

Primii învățați, artiști și gravori, care, în plină Renaștere, au studiat reliefurile — stînd în coșuri atrîmate și purtate ascendent în jurul Columnei, și căutînd să pătrundă sensul și cronologia sceneelor ei — n-au relevat prezența regelui dac în secvențele acestui „film“ de piatră. Cel dintîi care a încercat să-l identifice pe Decebal a fost istoricul W. Froehner (**La Colonne Trajane**. Texte accompagn

d'une carte de l'ancienne Dacie et illustré par M. Jules Dural, Paris, 1865) care, însă, nu l-a văzut nici în scena luptei de la Tapae (presupusul Decebal), nici în scena supunerii poporului dac; spre deosebire de alți exegeți ai Columnei, Froehner a sesizat corect suita sceneelor urmăririi lui Decebal prin codri și moartea sa.

Abia spre sfîrșitul secolului trecut, istoricul german Conrad Cichorius, analizînd amănunțit toate scenele Columnei, a adus lumină și în problema identificării chipului lui Decebal, fiind urmat de istoricul E. Petersen și, în vremuri mai apropiate de noi, de arheologul român Emil Panaitescu, căruia i se datorează și executarea copiei Columnei, azi aflată la Muzeul de Istorie al R.S.R.

Dintre toate reprezentările lui Decebal pe Columnă, singura în care regele dac este identificabil în afară de orice îndoială e scena sinuciderii sale (CXLV). Este, de asemenea, singurul loc pentru care, în afară de mărturia elocventă a chiar marmurei Columnei, există și mărturia explicită a aceluiași istoric

* Pentru descifrarea mesajului istoric al Columnei, vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1973, nr. 12/1973 și 3/1974 — n.r.

** Recent, s-a comunicat descoperirea unui „cap de dac“ pe Acropola din Atena. Opinia specialiștilor nu este cunoscută încă — n.r.

Dio Cassius, care scrie: „Decebal, căruia i se luase acuma și scaunul domniei și țara întreagă, și care era însuși în pericol de a fi prins, și-a făcut singur seamă și capul său a fost dus la Roma”. Aceste două mărturii — Columna și textul istoricului — nu mai îngăduie nici o îndoială asupra identificării personajului și asupra chipului lui Decebal. Portretul din scena aceasta poate fi considerat o adevărată piatră de încercare și pentru celelalte portrete de pe Columnă sau în busturi izolate. Să încercăm, acum, raportarea acestora la chipul din scena CXLV.

Primul, urmînd ordinea cronologică a expunerii „textului” de pe Columnă, este chipul din scena LXXV, scenă ce reprezintă supunerea poporului dac. Această primă apariție a lui Decebal pe Columnă a remarcat-o mai întîi Cichorius, care a descris-o ca pe „o înfățișare înaltă, nobilă, ridicînd dreapta rugător, într-o ținută excesiv de demnă. Că trebuie să fie vorba de o personalitate deosebit de importantă, o dovedește faptul că acest bărbat stă izolat de lungile șiruri din fața sa, pe un loc înălțat, și domină întreaga masă a dacilor. De altfel, orînduirea figurilor înspire dreapta, în continuă ascensiune, ne determină să vedem în el punctul culminant al întregii scene a supunerii dacilor. Toate acestea i se potrivește regelui, care se supune împreună cu poporul său biruitorului, iar reprezentarea excepțional de demnă a lui Decebal corespunde întregului spirit al tratării cu distincție a adversarului pe toate reliefurile. În plus, acest pileat stînd în picioare seamănă cu portretul sigur al regelui dacilor din scena CXLV...” E. Petersen și E. Panaitescu au confirmat și ei identificarea făcută de Cichorius.

În scena XCIII, înfățișînd marea forțată care a precedat o ciocnire cu romani, Cichorius nu l-a zărit pe Decebal.

Chipul lui Decebal din scena sinuciderti

În p. 2: bustul de la Muzeul Ermitaj din Leningrad

Primul care l-a descoperit aici a fost Petersen; el îl prezintă astfel: „Ne sare în ochi, drept înaintea fortăreței, un grup de patru pileați, dintre care unul este evident personajul principal, stînd înaintea celorlalți, el singur fiind vizibil în întregime, în timp ce ceilalți trei îl înconjură, cu privirile ținută la el și pîrînd a fi gata să-l acopere cu scuturile lor. El nu are scut, însă, ca nimeni altul, o sabie mare, lată, dreaptă îi atîrnă la cîngătoare. Deși acestea ajung ca să-l recunoști, în impunătorul bărbat, pe principe, pe Decebal, liniștea dîră în miezul agitației, grabei și fugii îl indică de asemenea ca pe un dominator, care, recules în sine, privește împrejur și chibzuiește cum trebuie să fie întîmpinată primejdia”.

Vine la rînd, personajul din scena CXXXV. Și acestui pileat — o apariție de mare prestanță, deși profund îngrijorată — tot Cichorius i-a pus mai întîi numele Decebal. În analiza sa temeinică a secvențelor Columnei,

ajungînd la acest tablou, el scrie: „un atac bruscat, bine gîndit [...] e perfect natural ca Decebal să aștepte acum, într-o încordare supremă, sfîrșitul întregii acțiuni. Poate că artistul voește să ne-o sugereze și mai mult, anume prin neobișnuita și desigur semnificativă mișcare a mîinii regelui [...]; ea devine inteligibilă dacă presupunem că tocmai Decebal a fost acela care a poruncit întreaga, mărrea acțiune și i-a cumpănit planul”. În clipa eșuării atacului, semnul acela „ar însemna rechemarea detașamentului dacic plecat în acea misiune”. În legătură cu aceasta, Petersen lărgeste și adîncește argumentația: „Este pe de-a-ntregul evident că acest Decebal din tabloul CXXXV se impune nu numai prin statură și prin asemănarea chipului [cu celelalte imagini sigure — n.n.], ci și prin prezența celor doi însoțitori — asemenea lui Traian [...]”. Ca de obicei, și cum face totdeauna și Traian, el nu ia parte personal la luptă; el stă pe o ridicătură între doi copaci — care

servesc adesea la separarea scenelor, dar, în același timp, simbolizează și pădurea — destul de aproape ca să poată observa atacul oamenilor săi”.

Falsul chip

Al patrulea chip al lui Decebal se află în scena CXXXIX, reprezentându-l pe regele dac la o „consfătuire” cu oamenii săi, aproape toți — cu o singură excepție — fiind comați, ceea ce îndemna la o scrutare și o interpretare sociologică a momentului istoric, cu atât mai mult, cu cât, pe de altă parte, grupuri de tarabostes (nobili) vin înaintea lui Traian și i se închină. În această scenă a Columnei, fața regelui dac este roasă de intemperile care au măcinat pe alocurea reliefulle monumentului. Cichorius l-a recunoscut, totuși, subliniind că, în „figura pileatului care vorbește, în ciuda accentuatei deteriorări a feței, trebuie necondiționat să-l recunoaștem pe regele Decebal”. Petersen e de aceeași părere: „Pe o ridicătură care servește numai ca să-l înalțe pe el, stă Decebal, așa cum a văzut sigur Cichorius, în ciuda feței deteriorate, după statura sa, după ținuta minii stîngi [n.n.: e dreapta], comparabile (din partea artistului) cu ale împăratului roman și mai ales după apariția sa dominantă”.

În ordinea „filmului” de pe Columnă, urmează scena CXLV, a sinuciderii lui Decebal, comentată mai sus; identificat de Cichorius, acest chip a fost confirmat apoi de Petersen și de toți cei ce s-au ocupat ulterior de problemele Columnei. De acest moment, al morții lui Decebal, se leagă și reprezentarea de pe piatra funerară a lui Tiberius Claudius Maximus*; soldatul roman este înfățișat venind în goana calului, spre regele dac, care tocmai își

„O reprezentare excepțional de demnă”, în scena supunerii poporului dac

tăiașe gîtul. Firește, cel care a sculptat această scenă nu a avut la îndemînă o imagine a lui Decebal, ci a lucrat, probabil, după indicațiile și descrierile soldatului. Inscripția de pe piatră adaugă amănuntul că Maximus a luat capul lui Decebal și l-a dus la Ranisstorum (localitate neidentificată încă). În adevăr, Columna confirmă această afirmație: scena CXLVII reprezintă momentul cînd, la Ranisstorum, capul lui Decebal a fost înfățișat soldaților romani, pentru ca aceștia să se convingă de moartea teribilului lor adversar. Din păcate, această scenă a fost degradată de intemperii, astfel încît nu se mai distinge decît conturul feței lui Decebal, care, firește, nu poate servi la o demonstrație.

Să analizăm acum — avînd în față cele cîteva imagini sigure — și presupusul portret al regelui dac, identificat ipotetic ca atare de Cichorius, în scena XXIV, din „descrierea” luptei de la Tapae; în legătură cu aceasta, istoricul german scrie următoarele: „poziția propriu-zisă a dacilor se află în pădure,

la dreapta — aceasta o dovedesc steagurile înfipite acolo [...] mai departe, se găsesc și alți daci în pădure, care, așa cum arată ținuta lor liniștită, deocamdată nici nu intervin în luptă. Printre aceștia, se distinge silueta înaltă a unui pileat [...] a cărui față încadrată de o barbă lungă are trăsături cu mult mai nobile decît toți ceilalți daci și care, fără a participa el însuși la bătălie, privește atent spre stînga, observînd desfășurarea încăierării. El seamănă [...] cu bărbatul urmărit la sfîrșitul celui de-al doilea război de cavaleria romană și care se omoară. În scena ultimă îl avem înaintea noastră în mod absolut sigur pe Decebal și atunci **probabil** și în imaginea noastră este reprezentat tot regele, conducînd bătălia; acest fapt e, de altfel, plauzibil, deoarece bătălia s-a desfășurat la o depărtare de numai cîteva ceasuri de capitala sa, Sarmizegetusa”.

Argumentația lui Cichorius ni se pare forțată. În primul rînd, descrierea figurii

* Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1971.

nu este pe deplin exactă; astfel, trebuie să observăm că personajul respectiv nu este nici înalt, nici scund, deoarece noi nu-i vedem decât capul și umerii; fața nu-i este „încadrată de o barbă lungă”, căci, cu o ușoară rarefiere pe la mijlocul maxilarului spre bărbie, barba nu-i unită, ci în șuvițe și se termină într-un scurt smoc recurbat înapoi. Noblete, e adevărat, exprimă și acest profil de nobil dac, deși nu mai mult decât „toți ceilalți daci”, deoarece pe Columnă există o multitudine de alte portrete de daci, chiar și comați, care impun prin distincție. Se mai cere a fi relevant și amănuntul inexact prin care Cichorius ține să-și sprijine în plus ipotetica identificare a bătlăiei de la Tapae, presupusă a fi fost la Porțile de Fier dinspre Banat spre Hațeg, „la o depărtare de numai cîteva ceasuri de capitala sa, Sarmizegetusa”. Or, capitala lui Decebal era în Munții Orăștiei, anume la Grădiștea Muncelului — și nu la fosta Grădiște de lingă Hațeg, astăzi denumită Sarmizegetusa, în imediata apropiere a Porților de Fier. E adevărat însă, că aceste localizări disjunctive au fost precizate abia mult timp după apariția lucrării lui Cichorius.

Calărețul necunoscut

Identificarea aceasta ipotetică a unui Decebal la Tapae — pusă sub semnul întrebării de Petersen — a fost reluată ulterior de către fostul director al Școlii Române de la Roma, profesor de istorie antică la Universitatea din Cluj, Emil Panaitescu, în lucrarea sa închisă tocmai acestei probleme: **Portretul lui Decebal**. Descriind lupta de la Tapae, el spunea: „Departe, în pădure, unde se văd steagurile dacilor, un pileat, cu trăsături foarte distinse, nu ia

Intr-un grup de nobili, unul „este evident personajul principal”: regele dac

parte la luptă, nici nu cară răniți, ci observă numai foarte atent și înțepenit desfășurarea bătlăiei. **Acesta e Decebal** [subl. n.]. Îndoielile ridicate de Petersen nu sînt justificate. La asemănările acestei figuri cu aceea a lui Decebal, recunoscut în alte scene, trebuie să mai adăugăm încă o observație asupra compoziției artistice. Tabloul scenei XXIV are un ritm determinat de cele două figuri principale: la începutul tabloului, Traian comandînd bătlăia, în miezul tabloului, lupta — în toată ardoarea și cruzimea ei — iar la extrema dreaptă, la capătul tabloului, în pădure, figura înțepenită și cu o privire încruntată și întunecată a regelui Decebal. Această alternanță ritmică a compoziției artistului poate fi invocată ca o nouă dovadă pentru a trebui să-l recunoaștem pe Decebal în figura care privește și pare că așteaptă rezultatul încă nedecis al bătlăiei”.

Ultima observație a autorului e deosebit de interesantă, dar tocmai ea se întoarce împotriva identificării per-

sonajului în scena XXIV. Așa-zisul Decebal de la Tapae nu are nici pe departe locul deținut de Decebal cel adevărat în viziunea artistului sau a artiștilor monumentului, care exprimau, de altfel, voința lui Marcus Ulpius Traianus. Decebal apare totdeauna ca un „pandant” al biruitorului, alternîndu-se unul pe altul, însă în ipostază regală, nu pitit, pe din dos. La Tapae, respectivul pileat n-are nici un rost, în afară de acela de a umple golul dintre cei doi copaci ai pădurii din planul al doilea, unde se termină întreg tabloul sintetic al bătlăiei, în timp ce în planul întii, jos, sînt înfățișați daci care se ocupă cu salvarea răniților; copacul din dreapta încheie tabloul și-l separă de grupul următor al lui Traian. Acest pileat apare izolat și nu ca personajul din toate celelalte secvențe analizate, în care prezența subordonată a altor personaje scoate în relief personalitatea de prim plan a regelui însuși. Pileatul ano-

nim de la Tapae nici măcar nu este prezentat în întregime: e doar un medalion — capul privind spre stînga, cu pileusul pe cap și cu faldurile sumare ale mantalei împrejurul gîtului. Atît. Nici umeri, nici bust. Totul se termină brusc, căci ceea ce reține atenția e scena răniților.

În ceea ce privește celelalte argumente invocate de E. Panaitescu întru certificarea ipotezei formulate de Cichorius și respinsă de Petersen, nici ele nu au temei. Ceilalți daci — pileați și un comat — din imediata apropiere a medalionului, nu pot fi luați în considerare. Steagurile dacice, balaarii — **dracones** — care se înalță în fața lor, nu-l indică neapărat pe rege; sînt numeroase scenele pe Columnă, unde **dracones** sînt purtați atît de pileați, cît și de comați, fără ca Decebal să fie prezent acolo.

În afară de aceasta, însăși simpla comparație a acestui portret cu cele sigure ne arată că pileatul de la Tapae nu poate fi Decebal. El trebuie să reîntre în anonimatul său aproape bimilenar, în timp ce Decebal cel autentic trebuie să-și reclădească toate drepturile în iconografia românească.

Un alt dac de pe Columnă, figurînd în scena CXLIII, într-o goană nebună a cailor, a fost identificat, tot de E. Panaitescu, drept Decebal... călare. „Grupul călăreților daci este unul din cele mai interesante. E foarte probabil că cel înconjurat de atîția călăreți daci nu este altul decît Decebal, asupra lui întorcîndu-se privirile și gesturile temătoare ale celor ce îl preced. Avem așadar, pe relieful Columnei, o singură dată pe regele dacilor călare. Statura, ca și liniile caracteristice ale lui Decebal, pot fi observate cu ușurință, însă în special atitudinea și poziția centrală, în mijlocul celorlalți, îl indică pe regele dacilor”.

Urmărind un atac al ostașilor săi, Decebal pare că vrea să-i rechemе

Nu se poate susține argumentația aceasta, fiindcă privirile, ca și gesturile pileaților acestei cavalcade nebunești nu sînt nicidecum concentrate asupra aceluia pe care l-a „decupat” E. Panaitescu, ci înspre urmăritorii lor romani; statura-presupusului rege dac nu este asemănătoare cu aceea a lui Decebal din scenele anterioare, detaliile feței nu pledează pentru „caracteristicile” regelui din imaginile certe; în poziție centrală se află și pileatul sculptat sub el, pe planul întii, care aduce mai mult a Decebal-rege; în mîna lui dreaptă — lipsind însă astăzi, cum lipsesc multe arme din mîinile romanilor și ale dacilor pe Columna milenară — el ținea o lance, ceea ce nu cadrează cu regalitatea; în sfîrșit, scutul acestui pileat, ținut în mîna stîngă este absolut diferit de scutul regal, unic printre toate scuturile Columnei, cel aflat lîngă Decebal cînd se sinucide, în scena CXLV.

„Cel mai frumos și mai nobil...”

Povestea chipului lui Decebal nu s-a sfîrșit. Așa cum am arătat de la început, există și unele reprezentări în busturi. Unul din ele, aflat în Muzeul Vaticanului, în galeria Braccio Nuovo, sub nr. 127, a fost socotit tot de E. Panaitescu drept Decebal, chipul respectiv fiind folosit ca atare și pentru ilustrarea unor lucrări istorice.

Împotriva acestei identificări se ridică însă o serie de obiecții. După cum arată E. Panaitescu, acest bust taciturn se găsește în galeria Braccio Nuovo începînd din anul 1822. A fost adus din **Forum Traian**, unde guvernul francez — cu autorizația papei Pius VII — a întreprins săpături arheologice. Prin urmare, este o descoperire databilă; nu era cunoscut mai înainte. Examinînd acest bust (așa cum am făcut-o și noi, la Roma), E. Panaitescu a fost silit să constate: „E interesant de adăugat că

partea posterioară a marmurei nu e modelată, ceea ce dovedește că acest cap fusese atașat la un perete. Fiind găsit în Forul lui Traian, unde și acum mai sînt cîteva statui și trupuri fără capete de prizonieri daci, e foarte probabil că acest cap nu aparținuse unui bust, ci mai curînd unei statui, atașată, de exemplu, unui zid al Bazilicii Ulpia".

Or, acest amănunt infirmă el singur posibilitatea ca acest cap, impresionant printr-o vădită posomorire și tristețe, să fie al regelui dacilor. Bazilica Ulpia — așezată între piața propriu-zisă — în mijlocul căreia se afla statuia evestră a lui Traian — și bibliotecile greacă și romană — care cuprindeau la mijloc Columna — fusese împodobită, de jur-împrejur, cu statui reprezentînd — figurativ — provinciile supuse și regii căzuți în sclavie. Bustul în cauză, care nu era finisat și căruia prin urmare i se fixase un loc secundar lîngă unul din pereții bazilicii, nu putea să-l reprezinte în acea incintă a slavei traianice pe însuși Decebal, pe cel mai mare și mai vrednic adversar al celui mai bun principe (**optimus princeps**). Acest bust reprezenta, pur și simplu, un **tarabost**, copiat desigur, după chipul viu al unuia din prizonierii de război daci aduși la Roma în triumf și care avea, prin etnicitatea sa, trăsături dactice specifice, în general foarte asemănătoare cu cele ale lui Decebal. La fel trebuie considerate și capetele celor opt **tarabostes** daci, luați din Forul lui Traian și așezați sus pe Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare, aflat între Coloseu și Palatin — același gen de nobili daci, prizonieri, cu mîinile puse una peste alta, distinși printr-un aer deosebit de noblețe. Cel din Braccio Nuovo trebuie să redevină, deci, unul dintre mulții nobili daci ai războaielor daco-romane.

Avînd în ochi și în minte imaginea cea adevărată a lui

Decebal de pe Columna lui Traian, să ne apropiem acum de bustul cel mai maiestuos al regelui dac, care de la Roma, din același **Forum Traiani**, a ajuns să împodobească celebrele galerii de sculptură greco-romană ale Muzeului Ermitaj din Leningrad. Această apropiere e cu atît mai necesară, cu cît acest exemplar, aflat astăzi pe malurile Nevei, nu a intrat pînă acum în circuitul portretisticii noastre istorice. Care este povestea lui?

A fost găsit — împreună cu altele — pe la 1855 în Forul lui Traian, intrînd apoi în valoroasa colecție Campana, tot la Roma. A fost descris și făcut cunoscut printr-o admirabilă fotografie, mai întîi de Henry d'Escamps, în lucrarea **Marbres antiques du Musée Campana à Rome** („Marmuri antice ale Muzeului Campana, la Roma”), Paris, 1856, fiind reprodus și în a doua ediție intitulată **Galerie des marbres antiques du Musée Campana à Rome**. Sculptures grecques et romaines (Berlin-Londra, 1868).

Descriind aceste „capete colosale de marmură”, d'Escamps le socotește ca aparținînd „regilor daci” și adaugă: „După toate probabilitățile, cel mai frumos și mai nobil din aceste capete reprezintă portretul regelui Decebal...”

W. Froehner, unul din „columniștii” de vază, în lucrarea amintită (1865), accepta identificarea dacului din colecția Campana drept Decebal. Între timp, însă, colecția respectivă fusese achiziționată în Rusia, pentru Muzeul Ermitaj, din ordinul țarului Alexandru II (1855-1881). Într-un catalog al Ermitajului, din 1901, bustul figurează sub nr. 51, cu mențiunea greșită că „a aparținut, probabil [...] uneia

din statuile dacilor care se află astăzi pe Arcul de Triumf al împăratului Constantin de la Roma și care se aflaseră odinioară pe Arcul de Triumf al împăratului Traian”.

Astfel sînd lucrurile, raportînd această admirabilă lucrare la imaginile lui Decebal de pe Columnă, se constată o frapantă asemănare cu toate cele sigure. Bustul de la Ermitaj este idealizat, elegant, stilizat. Se menține într-o similitudine izbitoră față de chipurile lui Decebal de pe Columnă, cu fața-alungită, nobilă, cu ochii adînci și privirea concentrată și dominantă. Pus alături de bustul din Braccio Nuovo, **tarabostul** de la Ermitaj se înalță mareț, ca și cînd ar fi cu un cap mai mare — aceasta, doar ca expresie, deși centimetrii nu diferă categoric: 0,60 m cel de la Vatican, 0,68 m cel de la Ermitaj. Ultimul, însă, finisat perfect, nu era destinat atașării la un perete. Ni-l închipuim printre celelalte capete de daci găsite în Bazilica Ulpia și aflate azi prin diferite muzee, tronînd — așa cum a fost immortalizat regele dac în scena sinuciderii — și atrîgînd admirația tuturor asupra făpturii sale frumoase și dominante, virile, calme, solemne și regale.

Nu pentru a-l înfrîta și mai mult pe pileatul din Braccio Nuovo, ci pentru a-l înălța pe cel de la Ermitaj, credem și afirmăm că acesta îl înfățișează pe Decebal, regele dacilor. Chipurile sale de pe Columna lui Traian, tot atîtea copii după natură, sînt înfrumusețate și sublimare prin această imagine extraordinară de elocventă. Decebal este astfel bine și definitiv cunoscut, înlăturînd celelalte imagini care dau o idee greșită despre cuceritoarea persoană și personalitate a învinsului lui Traian, dar neînvinși în imile noastre.

ISTORIA — O NECESITATE PENTRU ARTĂ

Acad. ION JALEA, Artist al Poporului

Am fost invitat pentru convorbirea ce o solicitasem maestrului Ion Jalea, în atelierul d-sale. „Vino oricând. Între orele 9-13 și 15-18 sînt mereu la atelier. Am foarte mult de lucru”.

Academicianul Ion Jalea, Artist al Poporului, unul din marii sculptori contemporani — și nu numai din țara noastră — s-a născut la 19 mai 1887 în comuna Casimcea din județul Tulcea. Înaintașii săi, ciobani originari din Săcele-Brașov, urmînd chemarea unui destin urzit poate în zodie de Mioriță, au trecut munții, dogoritoarea cîmpie a Bărăganului și turburea Dunăre, spre a-și strămuta vetrele în pămîntul aspru al Dobrogei.

Cîte ceva din simțirea înaintașilor săi, din felul lor de-a privi și judeca lumea, s-a transmis și în creațiile urmașului. Operele sale, expuse la Barcelona, Rotterdam, Haga, Paris (unde în 1937 a luat și Marele Premiu Internațional), New York, Zürich, Veneția, Moscova, Budapesta, Belgrad, Atena, Berlin, Praga, Anvers, au stîrnit pretutindeni admirație și elogioase aprecieri. Printre temele abordate, la loc de frunte se află cele de inspirație istorică. Locuitorii municipiului Tulcea se mindresc cu o impresionantă statuie a lui Mircea cel Bătrîn, operă a maestrului Jalea.

Vizitîndu-l în atelierul d-sale, de la bun început privirea mi-a fost atrasă de un impunător proiect de monument. Un Decebal măreț, scrutînd din șaua calului abia strunit, tările unor vaste orizonturi. Cum era și firesc, în preajma monumentului proiectat, discuția a pornit de la Decebal.

Cu atît mai mult cu cît aveam în redacție articolul istoricului A. Decei, care formulează unele puncte de vedere noi asupra reprezentărilor lui Decebal aflate pe metopele Columnei lui Traian. Opiniile celor doi distinși colaboratori reprezintă, deci, un dialog sui-generis între artă și istorie, în jurul aceluiași subiect: Decebal.

— De ce Decebal?

— Din cel puțin două motive. În primul rînd pentru că a fost unul din marii oameni ai istoriei noastre. Și apoi, pentru că — din cîte cunosc — nu există încă o reprezentare ecvestră, impunătoare a vestitului rege dac, pe măsura măreției sale.

— Și de ce ecvestră?

— Se știe că dacii și poarele din jur erau foarte buni călăreți. Dacii, în special, erau vestiți prin rapiditatea incursiunilor pe care le făceau călări în ținuturile

dușmane. Or, asemenea campanii nu se puteau susține cu o oaste pedestră, ci tocmai cu o puternică armată călare. Că dacii erau călăreți se poate vedea și din costumele lor. Aveau pantaloni strînși pe picior și o cămașă pe de-asupra, despicată pe șolduri, tocmai pentru a putea călări ușor.

— V-ați imaginat în vreun fel anume figura lui Decebal?

— Bineînțeles că da, ghidîndu-mă după reprezentările de pe Columna lui Traian și după celelalte statui de daci executate de romani.

Știm că dacii aveau o cultură și o civilizație dezvoltată, din care astăzi, pe baza descoperirilor arheologice, putem cunoaște din ce în ce mai multe elemente*.

În reprezentarea mea, Decebal poartă într-o mînă stindardul dac, atestat, de altfel, în mărturii contemporane, iar în cealaltă o armă de luptă din fier. Singura „licență” este pieptarul de piele pe care i l-am pus. Cred, însă, că dacii îl aveau — acum poa-

* Vezi și Magazin Istorie, nr. 6/1967; 1,9/1968; 6/1971; 1/1972; 2/1974.

te fi regăsit în chimirul sau șerparul purtat de locuitorii satelor noastre.

Desigur, costumul dacilor nu era chiar atât de sărac cum îl arătau romanii. De exemplu, mantaua era, cred, destul de bogată. Nobilii daci, **tarabostes** sau **pileafi**, își acopereau bine umerii cu mantii mari, cu falduri. Era și un semn de distincție. Și dacii de rînd, **comafi**, aveau mantalele lor, care astăzi au devenit cunoscutele sarici.

— Printre operele dv. figurează multe de inspirație istorică. Cărui fapt se datorește această preocupare?

— Socot o îndatorire de onoare pentru un artist — indiferent de domeniul de manifestare, literatură, muzică, arte plastice etc. — abordarea în creația sa a temelor legate de istoria patriei și poporului său. Pentru sculptor, aceasta este cu atât mai necesară cu cât în țara noastră, cu cîteva excepții, lipsesc monumentele care să ilustreze, și să glorifice momente și personalități importante ale istoriei naționale. Mai ales în București lipsa aceasta de monumente este acută. Amintesc cîteva exemple care îmi vin pe moment în minte: Nicolae Bălcescu, Al. I. Cuza, războiul de independență, unirea din 1918, fărîrea și lupta Partidului Comunist Român. În anii socialismului s-au deschis largi posibilități pentru afirmarea multor creatori talentați. Și în sculptură, ca și în toate celelalte ramuri de activitate, s-au obținut realizări remarcabile. Aceasta nu înseamnă că nu e loc și pentru mai mult. Istoria noastră e atât de bogată în evenimente încît artistii nu vor osteni și nu vor sfîrși niciodată în a le înfățișa în operele lor.

— Uneori această redare nu este lesnicioasă, de exemplu atunci cînd nu există suficiente documente — în special iconografice — pentru conturarea

unei imagini precise. Ca în cazul lui Decebal sau Mircea cel Bătrîn.

— Dificultăți există oriunde. Nu lipsa iconografiei o socot cea mai importantă. Trăsăturile fizice ale unui personaj pot conta mai puțin. Esențiale rămîn cele morale, sintetizate în creația care-l reprezintă, mesajul pe care artistul vrea să-l transmită prin opera respectivă. Căci, cum bine se știe, nu trebuie deloc neglijate valențele educative ale artei, capacitatea obiectului artistic de-a transmite un anume mesaj publicului. Din această cauză, pe umerii artistului apasă o grea și nobilă îndatorire: aceea de-a fi mesajul ideilor înalte, generoase în rîndul maselor. Și, după cum s-a dovedit în repetate rînduri, publicul primește și prețuiește doar acele opere care într-adevăr transmit un mesaj autentic. Orice operă de artă care se abate de la viață, de la popor și năzuințele sale, se irstește în gol, ca o vibrație care nu-i a nimănui. Și pierde astfel de operă, fără a lăsa o cît de firavă urmă de trecere a ei prin lume.

— Ce înseamnă de fapt, această trecere prin lume, această istorie a operei de artă?

— Înseamnă prezența ei neîntreruptă în atenția generațiilor succesive, cărora le apare mereu vie, mereu transmitînd ceva. Cei care vin după noi vor afla cîte ceva despre noi, despre sufletul și viața noastră și din cercetarea tablourilor sau sculpturilor pe care le lăsam moștenire.

Revenind la discuția noastră, îți voi spune că nici determinarea trăsăturilor fizice nu e chiar atât de dificilă cum pare la prima vedere. Mircea cel Bătrîn, de exemplu, avea trăsăturile Basarabilor, care pot fi recunoscute și la Vlad Țepeș și la alți descendenți ale căror chipuri le-am cercetat cu atenție pentru statuia pe care am făcut-o la Tulcea.

Procedeu l-am utilizat și în alte cazuri și s-a dovedit

destul de practic. Mi s-a cerut, de exemplu, cîndva, să fac portretul Săfiei Brîncoveanu, soția ultimului Brîncoveanu. Ea era din neamul boierilor Balș. Ca să-i fac portretul cît mai verosimil, am studiat trăsăturile din portretele mai multor femei din familia Balș, prin analogie imprimînd aceste trăsături și chipului Săfiei Brîncoveanu. Nu mică mi-a fost satisfacția cînd-am aflat un document care îmi confirma că reușisem s-o redau cît mai apropiată de realitate.

Pentru Decebal am ceretat toate reprezentările dacilor de pe Columnă și din alte monumente ale romanilor. Dar, repet, în asemenea situații portretul fizic al personajului respectiv cedează înțietatea portretului său moral. Mihai Viteazul, spre a da un exemplu, este și bărbatul descris și înfățișat în reprezentările epocii, dar, mai mult decît atât, este bărbatul care și-a pus viața în slujba unei idei excepționale, care a trăit și murit pentru afirmarea acestei idei: unirea celor trei trupuri de țară într-un singur stat, puternic, suveran. În orice reprezentare a sa nu se va putea ignora caracterul de excepție al gândirii și faptelor sale.

— Aceasta presupune o cuprinzătoare cunoaștere a istoriei.

— E chiar necesar ca un artist să posedă cît mai multe cunoștințe de istorie. Și nu la modul general, ci, așa putea spune, foarte amănunțit. Aceasta chiar și pentru artiștii care nu tratează deloc teme istorice în creația lor. Căci nici ei nu-și vor putea înțelege niciodată contemporanii, nu-i vor putea niciodată reprezenta cît mai veridic în operele lor, dacă nu vor cunoaște întregul drum parcurs, victoriile și înfrîngerile, bucuriile și necazurile, cîștigurile și pierderile pe care istoria poporului lor le-a consemnat în desfășurarea ei.

Ioan LĂCUSTĂ

Politica de alianțe a P.C.R. în pregătirea și realizarea insurecției naționale antifasciste

LA UNIRE SUB GLORIOSUL DRAPEL AL INDEPENDENȚEI ȘI LIBERTĂȚII NAȚIONALE

Dr. MIRCEA MUȘAT, Dr. VASILE ARIMIA

Încununare strălucită a eroicelor lupte purtate de-a lungul veacurilor de poporul român împotriva exploatării și asupririi, pentru dreptate, libertate socială și națională, pentru independența și suveranitatea țării, victoria insurecției naționale antifasciste din august 1944 a fost rezultatul acțiunii celor mai largi forțe sociale și politice, în cadrul cărora rolul hotărîtor l-a avut clasa muncitoare, în frunte cu avangarda sa revoluționară — Partidul Comunist Român. Într-un moment hotărîtor pentru soarta țării, P.C.R. a reușit să unească la scara întregii țări, în jurul aceleiași platforme de luptă, toate forțele revoluționare și patriotice ale poporului român, pentru răsturnarea regimului militar-fascist, eliberarea României de sub dominația hitleristă și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, salvănd astfel cu fermitate onoarea și interesele vitale ale țării. Actul istoric al insurecției, a cărei amintire va rămîne veșnic în conștiința poporului, „transmițîndu-se — așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — din generație în generație ca un simbol strălucit al eroismului maselor populare, al spiritului revoluționar al comuniștilor, al tuturor militanților progresiști din patria noastră“, își are rădăcinile în realitățile ce au precedat unanima ridicare la luptă a forțelor de bază ale națiunii române, sub conducerea P.C.R.

O tactică de luptă clarvăzătoare

Evenimentele din anii 1940-1941 au avut urmări grave pentru soarta țării și a poporului român. În împrejurările complexe de după dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, când se amplificau acțiunile agresive ale Germaniei naziste, România a devenit ținta directă a Reichului hitlerist și a țărilor revizioniste, fiind constrinsă să accepte clauzele odiosului Dictat de la Viena. Cursul evenimentelor internaționale a agravat tensiunea din viața politică internă a României, permițând cercurilor fasciste și prohitleriste din țară, cu sprijinul direct al Germaniei hitleriste, să instaurare în luna septembrie 1940 dictatura militară-fascistă* și să subordoneze țara intereselor celui de-al III-lea Reich.

Sub brutală dictatură militară-fascistă, patria noastră a trăit cei mai întunecați ani din istoria sa modernă. Începând din octombrie 1940, trupele hitleriste au pătruns în România**. La 23 noiembrie 1940, guvernul antonescian a semnat documentele de aderare a țării la Pactul tripartit, iar la 22 iunie 1941, a împins țara, alături de Germania nazistă, în războiul împotriva U.R.S.S., război nedorit de poporul român.

În acele grele împrejurări, P.C.R. — stegar neînfocat al intereselor supreme ale patriei — s-a situat de la început în fruntea luptei împotriva dictaturii antonesciene, a războiului contra Uniunii Sovietice, pentru alungarea trupelor germane și alăturarea României la coaliția de forțe antihitleriste. Prin promovarea acestei politici, P.C.R. s-a afirmat și de această dată la înălțimea răspunderii sale de principală forță apărătoare a intereselor majore ale națiunii române. Partidul comunist a urmărit cu o neobosită perseverență coalizarea pe baze largi a tuturor forțelor sociale și politice interesate, dintr-un motiv sau altul, în răsturnarea dictaturii militară-fasciste și salvarea țării de la catastrofa națională de care era amenințată. Este meritul istoric al comunistilor de a fi văzut perspectiva eliberării țării de sub dominația fascismului în unirea tuturor forțelor naționale care se pronunțau în acest sens, pe baza unei platforme de luptă comune.

Imediat după instaurarea dictaturii militară-fasciste, P.C.R. a elaborat o serie de documente, rezoluții, scrisori și circulare, prin care își stabilea o linie politică clară privind sarcinile imediate ale luptei poporului român. Astfel, într-o broșură editată în ianuarie 1941 — arătând ce au însemnat cele patru luni de guvernare legionaro-anto-

nesciană pentru țară și poporul nostru — P.C.R. a propus o platformă de luptă pentru îndeplinirea căreia se declara „gata să colaboreze pentru oricare revendicare parțială din platformă”, punind ca singură condiție a colaborării „atitudinea față de independența națională a poporului român”. Într-o altă broșură, din februarie 1941, intitulată **De la regimul legionar la dictatura militară**, reamintind obiectivele de luptă din documentul anterior, se preciza că „Partidul Comunist Român e gata să colaboreze cu toate persoanele și grupările politice care vor să lupte pentru cucerirea revendicărilor celor mai vitale ale maselor populare, cuprinse în platforma din 15 ianuarie, sau pentru oricare cerință parțială din platformă”. Comunistii puneau și de această dată ca singur criteriu al colaborării, atitudinea față de „lupta împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională a poporului român, pentru o politică de strinsă amicizie cu Uniunea Sovietică”.

În documentele elaborate imediat după declanșarea războiului contra U.R.S.S. — **Manifestul către popor** din 27 iunie 1941, **Circulara C.C. al P.C.R.** din 8 iulie și în **Platforma program** din 6 septembrie 1941 — partidul comunist a chemat poporul la „luptă pentru încetarea războiului, pentru alungarea de pe pământul României a ocupanților fasciști germani, pentru răsturnarea guvernului de dictatură militară-fascistă”, precizând, totodată, tactica și strategia de acțiune corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara. Între obiectivele ce corespundeau intereselor celor mai largi părturi sociale, P.C.R. inscria: răsturnarea regimului antonescian; formarea unui guvern al independenței naționale alcătuit din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice; ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei; recucerirea libertăților cetățenești și democratice etc. Garanția realizării obiectivelor stabilite consta în făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și a unei coaliții naționale antihitleriste și antirăzboinice, la care să participe cele mai diverse forțe sociale și politice, interesate, dintr-un motiv sau altul, în înfăptuirea acestor obiective.

Comunistii vedeau în făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare nucleul în jurul căruia să se strângă toate forțele patriotice antifasciste ale poporului român; acestora le revenea sarcina să adopte măsurile practice corespunzătoare transpunerii în viață a obiectivelor stabilite. În platforma din 6 septembrie 1941 se spunea: „Partidul Comunist din România propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, persoanelor politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea Frontului Unic Național al

* Pentru aceeași perioadă vezi și articolele: **File dintr-un întunecat capitol: dictatura legionară și Gangsterii legionari la putere; Jaful la ordinea zilei** de Al. Gh. Savu din **Magazin Istorie**, nr. 11, 12/1970.

** Vezi articolul **Musafiri nedoriti** de A. Simion din **Magazin Istorie**, nr. 1/1974.

ORDINEA HITLERISTA

Intrați în FRONTUL NATIONAL de luptă al Pop. Român contra fascismului german și slugilor sale. Citește-răspândește-l- acțiunea.

poporului român, contra ocupanților hitleristi și a slugilor lor trădătoare din țară, pentru cucerirea cerințelor din Platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român". Ca mijloace concrete de luptă, C.C. al P.C.R. indica: „Împiedicarea producției de război, a transportului de munițiuni, arme și armate pentru asupritorii sîngeroși ai poporului român, pentru războiul lui Hitler; lupta cu arma în mînă împotriva armatei lui Hitler e datoria fiecărui patriot român, care iubește libertatea și independența poporului român. Sabotajul și luptele de partizani ale poporului român grăbesc zdrobirea ocupanților hitleristi și eliberarea țării”.

Activitatea desfășurată de către P.C.R. și organizațiile de sub influența sa alarma organele de represiune, care consemnau într-un raport din toamna anului 1940 că, deși partidul comunist „a hotărît să se manifeste numai ca organizație comunistă, lansînd manifeste și pornind la acțiuni în numele partidului comunist, va căuta totuși să țină contact cu masele național-tărănești și liberale de jos pentru lupta contra regimului”. Pe aceeași linie, la 11 noiembrie 1940, procurorul general al Curții de Apel din Timișoara raporta ministrului Justiției, printre altele, că în orașul amintit au fost răspîndite în toate cartierele manifeste comuniste intitulate: **Muncitorii! Tărani! Naționalități asuprite! Tovarăși!** — semnate Comitetul Regional Bănățean al P.C.R. Din acțiunile antifasciste organizate la inițiativa P.C.R., autoritățile trageau concluzia că „regionala comunistă din Banat a ținut lăgătura cu MADOSZ, dat fiind faptul că partidul comu-

nist sprijină orice acțiune revoluționară a oricărei organizații, indiferent de originea etnică a lor și de nuanța politică”.

**„Să ne unim cu toții,
în fiecare fabrică,
în fiecare cartier,
în fiecare sat”**

În manifestul **Muncitorii! Tărani și intelectuali! Tineri ucenici, elevi, premilitarii** semnat de Comitetul Regional al P.C.R. Dunărea de Jos și difuzat la sfîrșitul anului 1940, după ce se analiza situația grea în care ajunsese țara și mizeria în care se zbateau masele muncitoare, ca urmare a politicii legionaro-antonesciene, se punea întrebarea: „Ce e de făcut?” „Să ne unim cu toții — se spunea în manifest, ca răspuns la această întrebare — în fiecare fabrică, în fiecare cartier, în fiecare sat, bătrîni și tineri, femei și bărbați, muncitori, țărani și mici burghezi, români și naționalități asuprite și să luptăm împotriva dictaturii militarogardiste”.

Într-un document de la începutul lunii august 1941, C.C. al P.C.R. arăta, printre altele: „... s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur front unic de luptă al poporului întreg, împotriva ocupanților fasciști”. La sfîrșitul aceleiași luni, organele Siguranței erau vizibil alarmate, deoarece „conducătorii partidului comunist pornind de la considerentul că Partidul Național-

FITI CU OCHII LA CEAS!
TIMPUL TRECE REPEDE.

DEȘTEPTAȚI-VA! SALVAȚI
TARĂ SCUTURÂNDU-VA
DE NEMȚI.

Țărănesc și Partidul Social-Democrat pot pune umărul pentru a scăpa țara de sub jugul german, au hotărât să scoată un manifest prin care se cerea tuturor elementelor social-democrate și național-țărăniști să ajute muncitorii, avînd cu toții același ideal".

Partidul comunist a reușit să stabilească încă din această perioadă contacte cu liderii P.S.D. și P.N.T., ai grupării liberale tăărăsciene, ducînd tratative cu aceștia pe baza obiectivelor din platforma din 6 septembrie 1941. În același timp, conducerea centrală a P.C.R. a dat instrucțiuni organelor sale să stabilească legături și cu cadrele inferioare ale Partidului Național-Țărănesc*.

Comitetul Central al P.C.R. arăta că eforturile făcute în sensul creării unui front național unic antifascist „trebuie sprijinite de întregul activ al partidului, trecîndu-se de urgență la o acțiune de masă, urmărîndu-se apropierea de pătura muncitorească a celor de sub influența celor două partide istorice". În numeroase manifeste, P.C.R. chema masele la acțiuni directe împotriva dictaturii militaro-fasciste. Astfel, la începutul lunii noiembrie 1941, organizația Sectorului 1 Galben din Capitală a tipărit și răspîndit un manifest prin care muncitorii erau îndemnați să pornească de îndată la realizarea Frontului Unic Muncitoresc, la crearea, în cartiere și uzine, a comitetelor de Front unic național de luptă; documentul se încheia cu lozincă: „Trăiască Frontul Unic Național al tuturor patrioților din România". În același spirit erau redactate și manifestele tipărite și răspîndite în localități ca: Brașov, Arad, Sibiu, Ploiești etc.

* În privința liniei politice a conducătorilor centrale ale P.N.T. și P.N.L. și a frământărilor din rîndul acestor partide, vezi *Magazin Istoric*, nr. 5/1974.

În urma marelui număr de manifeste comuniste răspîndite în numeroase centre importante ale țării și a influenței pe care chemările la acțiune antifascistă o dobîndeau în rîndul maselor, la 3 decembrie 1941, Inspectoratul regional de poliție lăși ațrăgea atenția, printr-o circulară, organelor în subordine că în propaganda desfășurată în rîndul maselor muncitorești comunistii preconizează „formula creării Frontului Unic Național al Poporului Român în care să se încadreze toți militanții și simpatizanții grupărilor democratice".

Anul 1942 a agravat și mai mult situația maselor muncitoare. Uriasele pagube materiale și umane provocate de războiul hitlerist aveau urmări din cele mai grele în rîndul diferitelor clase și categorii sociale ale populației din România, poverile cele mai apăsătoare fiind suportate de muncitori și țărani, de păturile nevoiașе. Într-un document difuzat la începutul anului 1942, P.C.R. aprecia că față de modul cum evolua situația internă și internațională, revolta maselor creștea tot mai mult și partidului comunist îi revenea sarcina să se situeze „în fruntea poporului român și, împreună cu toți dușmanii cotropitorilor hitleriști, să mobilizeze întregul popor într-un singur și puternic front patriotic pentru împiedicarea planului criminal al lui Hitler și Antonescu".

Cuvîntul partidului, răspîndit prin manifeste, prin presa sa ilegală de o mare varietate, prin posturile de radio ilegale, prin propaganda de la om la om, pătrundea în rîndul celor mai largi categorii sociale. Un aport deosebit în cimentarea mișcării de Rezistență și-au adus organizațiile conduse sau aflate sub influența P.C.R.: Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea Patriotică

Ceți tineri, Salvați-vă ȚARA luptând contra nemților!

Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul, care aveau sarcina ca pe baza obiectivelor Platformei P.C.R. din 6 septembrie 1941 și a Rezoluției C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, să strângă în jurul lor și să mobilizeze la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți etc. Rapoartele organelor de Siguranță semnalau „Frontul Unic Național” ca pe un organism pentru crearea căruia se face „o permanentă și puternică propagandă, la formarea căruia sînt chemate să participe diverse categorii ale populației”.

„...Salvează-te de la pieirea sigură!”

Cu ocazia zilei de 1 Mai 1942 a fost editat un manifest: **Către muncitori, țărani, soldați, intelectuali, femei și tineret! Către toți iubitorii de țară!**, semnat Comitetul Frontului Patriotic din Moldova în care, după ce era demascată conținutul guvernării lui Antonescu, se proclama: „1 Mai 1942 să fie chemarea la luptă patriotică a întregului popor român, din toate straturile sociale, fără deosebire de sex, stare materială, vedere politică, religie sau concepție de viață, într-un Front Patriotic, capabil să răstoarne clica trădătoare a lui Antonescu, să elibereze România de sub jugul hitlerist, să oprească concentrațiile și rechizițiile pentru războiul lui Hitler, să lupte pentru demobilizarea generală, pentru amnistie generală politică, militară și agrară și eliberarea patrioților români din lagăre și puscării, contra cartelelor și a exportului forțat în Germania, pentru pace imediată cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite și pentru restabilirea libertăților democratice, pentru independența țării”. La 16 mai, autoritățile locale raportau răspîndirea de manifeste comuniste semnate **Comitetul din Moldova pentru**

România liberă, iar la 22 mai atrăgeau atenția forurilor superioare despre intensă și permanentă propagandă în vederea constituirii unui Front Patriotic al Tineretului. Printre tineri era răspîndit în lunile mai-iunie 1942 (bineînțele în condiții ilegale), **Buletinul informativ pentru lupta patriotică a tineretului român**. În numărul din 10 iunie 1942, **Buletinul** îndemna pe cititori să se unească într-un Front Patriotic al Tineretului, „pentru alungarea hitleriștilor din țară, salvarea independenței și libertății patriei”. Tineretele femei erau îndrumate a „împiedica pe frații și bărbaii lor să meargă pe front și să ceară ieftinirea vieții”.

Referindu-se la activitatea și influența Partidului Comunist Român în rîndurile tineretului, Prefectura Poliției Capitalei recunoștea, într-un raport din 17 octombrie 1942: „Cu cît încercările conducătorilor germani și români pentru cucerirea tineretului sînt mai accentuate, cu atît partidul comunist își propune să fie activ în lupta sa de atragere a tineretului. Astfel întreg tineretul de sub influența partidului, din școli și universități, asociații sportive, culturale și religioase, cît și cei folosiți la munci extrașcolare și în formațiuni premilitare, are sarcina să accentueze acțiunea de lărgire a cercului lor în rîndul tineretului”.

Activitatea comuniștilor urmărea aceleași scopuri ale coalițării tuturor forțelor antifasciste și antihitleriste pe întreg cuprinsul țării — la Arad, ca și la Brașov, la Constanța ca și la Galați etc. Spre exemplu, la Sibiu au fost găsite, la 7 septembrie 1942, manifeste aruncate pe marginea șoselei în care se „înstigă la ură împotriva germanilor și împotriva războiului din răsărit” și care, îndeamnă la organizarea unui larg front patriotic care să lupte pentru imediată încetare a războiului antisovietic, pentru independența națională și libertatea poporului”.

În condițiile intensificării activității P.C.R. și influenței crescînde a platformei sale de luptă în rîndul maselor, autoritățile încercau să-și sintetizeze concluziile în felul următor: „Mișcarea comunistă a lansat o nouă formulă de activitate: lupta de eliberare. Prin această formulă, Comitetul Central urmărește să determine unele cercuri democratice și antigermane să organizeze comitete secrete de acțiune politică și echipe de luptători care să acționeze sub lozincă la luptă contra nemților, pentru libertatea patriei”. Aceleași organe de Siguranță — asaltate de înmulțirea materialelor de propagandă comuniste — conchideau în toamna anului 1942: „toate [acțiunile] urmăreau și urmăresc un singur țel: gruparea în jurul partidului comunist a elementelor democratice din fostele partide și în special de la național-tărăniști”.

Urmărind și acționînd cu perseverență pentru coalizarea tuturor forțelor patriotice C.C. al P.C.R. se adresa poporului român, cu ocazia celei de-a 25-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, printr-un manifest editat și răspîndit în mase: „Ridică-te la luptă hotărîtă, salvează-te de la pieire sigură, împotriva ocupanților nemți și a slugilor trădătoare de patrie, pentru ieșirea imediată din războiul nemțesc, antiromănesc. Partidul Comunist din România, avangarda clasei muncitoare și a poporului, cheamă pe toți patrioții, fără deosebire de clasă, rasă, convingere politică și sex, toate partidele și organizațiile patriotice, la crearea imediată a Frontului Patriotic Antihitlerist al întregului popor, pentru salvarea libertății, independenței și onoarei țării noastre. Cereți conducătorilor partidelor democratice să iasă din pasivitate [...] Partidele național-tărănesc, liberal, social-democrat, comunist, Uniunea Patrioților, toate organizațiile și asociațiile patriotice să se unească în Frontul Patriotic Antihitlerist al poporului”.

„...Să opunem forța organizată a poporului”

Un pas important spre unirea forțelor democratice și în același timp un rezultat direct al activității P.C.R. dusă pe multiple planuri și în condiții deosebit de grele, a fost înființarea, în 1942, a organizației Uniunea Patriotică (denumită uneori și Uniunea Patrioților) în care activau numeroși intelectuali, mici meseriași, funcționari etc. Într-un manifest al acestei organizații, difuzat la începutul anului 1943, se arăta că „toți oamenii conștienți din țară s-au grupat în Uniunea Patriotică”.

Partidul comunist folosea fiecare prilej pentru mobilizarea tuturor energiilor în vederea formării frontului unic antifascist. Este semnificativ în această privință și faptul că în urma unor noi arestări și transferări în lagăre a unui grup de elemente democratice, Prefectura Poliției Capitalei, opina,

într-un raport din 4 februarie 1943: „în cadrul acțiunii de grupare în jurul partidului [comunist] a elementelor din fostele organizații democratice, partidul comunist va exploata și internarea recentă a unui lot de frunțași ai vieții politice de ieri. Elementele fostelor organizații democratice vor fi îndemnate la o acțiune antigermană și antiantonesciană, urmărind și punerea imediată în libertate a foștilor lor șefi politici”. În documentele lor, autoritățile erau deseori nevoite să releve abilitatea tactică a comunistilor în procesul de cristalizare a unui larg front antihitlerist, să remarce eforturile depuse de ei „spre a ușura și netezi calea către înțelegere chiar mărunte și locale care să aibă drept obiectiv acțiuni antigermane, antiantonesciene și pentru pace”. Într-un alt raport al Prefecturii Poliției Capitalei din 23 martie 1943 se aprecia că „în cursul, mișcarea comunistă va reuși să atragă alături de ea toate fostele partide democratice pentru a forma un front comun contra Germaniei”.

În același timp, într-un manifest al P.C.R. răspîndit la Brașov se atrăgea atenția: „noi trebuie să ne trezim, să nu ne mai lăsăm înșelați, să opunem forța organizată a poporului împotriva încercărilor dușmanului de, a ne paraliza”. Și mai departe, răspunzînd celor care așteptau ca eliberarea să vină din afară: „Poporul român nu se poate salva de la pieirea la care îl conduce hitlerismul cîtotipitor decît prin angajarea sa într-un larg și unic Front Patriotic”. Toți oamenii conștienți, țărăniști sau socialiști, comunisti sau liberali, patrioți și democrați erau chemați să intre în acest front, să organizeze pe ateliere și birouri, grupe și comitete patriotice. Prin crearea de astfel de nuclee în fiecare uzină, în sate și orașe, se tindea la acel sistem de organizare pe întreg teritoriul țării, care să cuprindă toate categoriile sociale și politice.

Eforturile pentru înmănușarea tuturor forțelor patriotice antifasciste erau remarcate și într-o dare de seamă pe perioada aprilie 1942-aprilie 1943 a organelor Siguranței, în care se arăta: „Comuniștii au desfășurat intense acțiuni pentru formarea Frontului Patriotic din care să facă parte comuniștii, național-tărăniștii, liberalii și membrii partidelor democratice”.

Accentuarea ostilității maselor populare față de regimul dictatorial antonescienesc și de războiul hitlerist, înrăutățirea situației economice a țării, strălucitele victorii reportate la sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943 de către forțele aliate antifasciste și în primul rînd de eroicele armate sovietice ce aplicau mașinii de război germane grele lovituri, creșterea mișcării de Rezistență în țările cîtrocitate de hitleriști, însușeau lupta poporului român, mărceau prestigiul și autoritatea partidului comunist în acțiunea de unire a tuturor forțelor de bază ale națiunii, interesate în salvarea libertății și independenței patriei.

(Va urma)

SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ: 30 ANI DE LA FĂURIREA FRONTULUI UNIC MUNCITORESC

FLOREA DRAGNE

În primăvara anului 1944, în condițiile intensificării acțiunilor antifasciste ale întregului popor român, când unirea tuturor forțelor muncitorești, democratice, antihitleriste din România devenise o necesitate stringentă în cadrul luptei pentru apărarea intereselor națiunii și pentru salvarea patriei, s-a constituit Frontul Unic Muncitoresc*, în componența căruia au intrat Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Acest important moment — încununarea rodnică a acțiunilor desfășurate de P.C.R. pentru realizarea unității mișcării muncitorești din România — a reprezentat o contribuție dintre cele mai importante la răsturnarea dictaturii militarofasciste la 23 August 1944 și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Împlinirea a trei decenii de la constituirea Frontului Unic Muncitoresc a prilejuit o sesiune științifică organizată în zilele de 25-27 aprilie 1974 de către Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Au participat oameni de știință, cercetători științifici, cadre didactice de la institute de cercetare și învățământ superior din țara noastră, precum și reprezentanți ai unor institute de cercetare, școli superioare de partid și reviste teoretice din R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacă, R.D. Ger-

mană, R.F. Germania, R.P. Polonă, Spania, R.P. Ungară, U.R.S.S. La ședința inaugurală au luat parte tovarășii Leonte Răutu, Ștefan Voitec, Constantin Pîrvulescu, Constanța Crăciun, Ion Popescu-Pufuri, Ștefan Voicu, Miron Nicolescu, președintele Academiei Republicii Socialiste România.

Lucrările sesiunii au fost deschise de tovarășul Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al

P.C.R., președintele consiliului de conducere și rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, care a reliefat semnificația evenimentului aniversat, rolul determinant pe care l-a avut Frontul Unic Muncitoresc în atingerea obiectivelor luptei antifasciste, în înfăptuirea insurjecției naționale antifasciste armate din august 1944. Ion Popescu-Pufuri, directorul Institutului de Su-

* Vezi și Magazin istoric, nr. 1/1967, 4/1969, 5/1974.

(Continuare în p. 29)

GENERALUL GERSTENBERG PIERDE BĂTĂLIA

General-maior EUGEN BANTEA

În literatura străină consacrată înfruntării care a opus România Germaniei hitleriste, începînd din august 1944 și pînă în mai 1945, un loc aparte îl ocupă un succint, dar dens studiu publicat în numărul 4 din 1960 al periodicului vest-german de specialitate *Südostdeutsche Vierteljahresblätter*, contribuție rămasă pînă acum neremarcată la noi*.

Semnat de Ferdinand Ernst Gruber, articolul poartă titlul *Lovitură în gol*, iar ca subtitlu *Lupta dusă pentru București în august 1944*. În revistă se menționează că articolul reprezintă un extras dintr-o lucrare amplă, în pregătire,

* Studiul mi-l-a fost semnalat și transmis cu deosebită amabilitate colegială de către cercetătorul Florin Constantin, de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”.

consacrată catastrofei suferite de Wehrmacht în sud-estul Europei. Acum un an am aflat însă că autorul ar fi decedat între timp, iar cartea, pare-se, n-a mai apărut.

Caracteristic pentru expunerea lui Gruber este că — spre deosebire de unii colegi de breaslă — el nu pune la îndoială *legitimitatea opțiunii făcute de poporul român* atunci când a pornit insurecția, când a doborât dictatura fascistă și a lichidat subordonarea față de Reichul nazist. Dacă nu folosește expres termenul de „insurecție“, care pînă la sfîrșitul anilor '50 nu pătrunsese în literatura de specialitate din țara sa, în schimb autorul nu recurge la apelațiuni peiorative, neștiințifice („capitulare“, „defecțiune“ etc.), ci denumește evenimentul „*Umschwung*“ — „răsturnare“, „întorsătură“, „cotitură“, „reviriment“. Atunci cînd — rareori — citează implicit caracterizările date evenimentului de documente naziste sau epigonice, nu omite să pună termenii respectivi între ghilimele („*Verrat*“—trădare, „*Putsch*“—pucl, „*Aufstand*“—revoltă), tocmai pentru a semnală că se distanțează de el.

Se remarcă, de asemenea, probitatea cu care autorul redă țesătura evenimentelor, el relevă calitățile morale și ținuta demnă a poporului român, a armatei române și a corpului ei ofițeresc. Găsim în compacta sa tratare, e drept, și citeva inexactități sau inadvertențe — unele semnalate în cele ce urmează — dar ele sînt minore, țin de amănunte factologice și nu afectează substanța fenomenului istoric prezentat. Există toate motivele să presupunem că aceste scăpări se datoresc doar faptului că autorul a avut la dispoziție exclusiv surse de informare germane, în speță documente militare ale Wehrmachtului și ale diverselor oficine naziste. Dar Gruber a manifestat suficientă obiectivitate, scrupulozitate și bun simț științific pentru a sesiza deformările principale existente în sursele naziste utilizate și a evita preluarea lor.

Pasajele din articol care sînt redată textual vor fi culese retras. Din rațiuni de sistematizare, extrasele nu sînt totdeauna în ordinea expunerii lui Gruber; de asemenea, sublinierile mele sînt marcate prin litere aldine, iar întreruperile de text prin trei puncte între paranteze drepte; toate cuvintele din citate care sînt cuprinse în paranteze drepte îmi aparțin, de asemenea.

Onoarea generalului nazist

La început, autorul afirmă că Înalțul comandament al forțelor armate germane (OKW) — care totuși nu avea direct tutelă operațională asupra spațiului român, întrucît grupul de armate german din România era subordonat OKH (Înalțul comandament al armatei de uscat) — și serviciul de spionaj extern ar fi intuit că în România se profilau evenimente defavorabile Reichului. În schimb, Ministerul de Externe, Legația germană de la București și misiunea militară a armatei de uscat germane nu ar fi avut o reprezentare clară a schimbărilor ce se pregăteau în adîncuri în România și îndeosebi în Capitala țării. Gruber arată, de asemenea, că a existat un plan al Berlinului de încadrare militară a întregii „colonii germane de la București“, care, chiar dacă a fost aplicat de forurile naziste locale cu întîrziere, a transformat pînă la urmă și pe civilii de origine germană în „victime lamentabile ale unei catastrofe politice și militare“.

Căpătăm apoi un amănunt interesant privind desfășurarea evenimentelor în orele ce au urmat imediat arestării guvernanților fasciști:

„[...] Dificultăți tehnice pline de consecințe grave se vor fi născut din faptul că emițătorul radio staționar de la Săftica, localitate de lîngă București, unde se afla sediul de schimb al Legației [Reichului], n-a fost în măsură să răspundă întrebărilor presante puse de Berlin [în seara de 23 august], căci ministrul plenipotențiar, care tocmai se afla în reședința de la București [în fapt, anunțat telefonic de la București, plenipotențiarul german, von Killinger, părăsise precipitat Săftica în seara de 23 august]¹, avea în păstrarea sa codul prevăzut pentru această ipoteză, iar legătura dintre Săftica și Legația din București devenise chiar atunci excepțional de dificilă, datorită măsurilor de blocare luate de români“.

Două remarci privind fragmentul de mai sus:

1) În lipsa emițătorului de la Săftica, Berlinul a mai putut probabil comunica cu reprezentanții săi politici și militari de la București, prin alte canale radio, îndeosebi prin cele care aveau punct terminus legația din Calea Victoriei, dar se poate presupune că aceste comunicări nu au beneficiat de facilitățile unui cod, ca acela stabilit pentru Săftica.

2) Fraționarea teritoriului Capitalei și împrejurimilor a fost realizată de trupele române încă în seara de 23 august; bararea posibilităților de deplasare a forțelor germane, ruperea legăturilor dintre ele și centrele lor de comandă, chiar dacă în primele ore n-au fost însoțite, pretutindeni și nemijlocit, de clocniri armate și utilizarea efectivă a armamentului, au reprezentat însă o formă foarte eficientă de acțiune militară, cu grave consecințe pentru ocupanți, marcând, practic, deschiderea ostilităților române contra Wehrmachtului, deci începerea efectivă a războiului antihitlerist al României.

„Seara [de 23 august 1944], când zvonuri s-au succedat cu grămadă, pînă s-a conturat cu aproximație realitatea, generalul de corp de armată Hansen², cavaler al Crucii de Fier, reprezentant plenipotențiar al OKW pe lângă înaltul comandament al armatei de uscat române [sic!], însoțit de șeful său de stat major, colonelul Dielt, nepot al cuceritorului Narvikului³, s-au dus la legație ca să discute situația cu Killinger. Generalul Gerstenberg, comandantul Forțelor aeriene germane staționate în România și atașat aeri, și amiralul Tillesen se găseau și ei acolo. Chiar în timpul nopții clădirea legației a fost încercuită de trupe de intervenție române, astfel că ofițerii cu cele mai înalte răspunderi nu mai aveau posibilitatea să iasă din legație și să intre în contact nemijlocit cu personalul comandamentelor aflate sub conducerea lor. Încă înainte fuseseră tăiate legăturile telefonice și astfel legația a fost complet izolată de lumea exterioară. În orele decisive ale nopții [de 23 spre 24 august], după emiterea ordinului Führerului [de a înăbuși insurecția], șefii celor trei misiuni militare [uscat, aviație și marină] erau scoși din acțiune“.

Se remarcă, în primul rînd, că Legația germană, chiar dacă infructuos, în seara de 23 august a apărut fățiș în postura de centru de comandă militară, ca reședință, de fapt, a comandamentului suprem al forțelor Wehrmachtului din interiorul României, ceea ce a și necesitat ca ea să fie tratată în consecință de către forțele insurecționale române. În al doilea rînd, una din particularitățile insurecției române constă deci în faptul de a fi prins în capcană, concomitent, pe coman-

danții superiori ai tuturor celor trei genuri de arme ale Wehrmachtului din interiorul României. Dintre ei doar Gerstenberg, noaptea tirziu, a scăpat printr-un vicleșug, pe care autorul îl descrie astfel:

„Întrucît a dedus că ceva s-a întimplat totuși, generalul Gerstenberg s-a decis să acționeze. Dîndu-și cuvîntul de onoare de ofițer german, el a primit de la comandantii gărzilor române permisia de a părăsi legația pentru cîteva ore, pentru ca — așa cum s-a exprimat el — să rețină trupele germane de la acțiuni necugetate. Gerstenberg nu s-a mai întors însă la legație.

Pe baza misiunii primite de la comandantul superior al sectorului de sud al frontului de est [...], Gerstenberg a purces la înăbușirea „revoltei“.

Tancurile lipsă la apel

În treacăt fie spus, noi considerăm acest pas ca o „contralovitură“, chiar dacă am face abstracție de faptul că forțele române au început practic ostilitățile încă în seara de 23 august prin blocarea obiectivelor germane și întreruperea legăturilor telefonice și telegrafice. Într-adevăr, în zorii zilei de 24 august, încă de la 4,30 a.m.⁴, înainte de demararea atacului german (orele diferă după surse: între 6 și 7,30 a.m.⁵), trupele noastre trecuseră la atacarea generalizată a focarelor de rezistență naziste din interiorul orașului (în speță, chiar a comandamentului generalului Gerstenberg — cînd el personal nu mai era acolo — din Splaiul Independenței).

După enumerarea făcută de Gruber, gruparea de forțe germane era alcătuită din:

a) Trupe scoase din interiorul orașului și aflate sub comanda colonelului von Werder, comandantul pieței (ca veritabili ocupanți, naziștii au avut, paralel sau suprapus celor române, instanțe militare de comandă, ordine și control teritorial în toate localitățile și spațiile României unde fuseseră dizlocați). Semnalăm însă că rapida alarmare a forțelor române și intrarea lor în dispozitivul prevăzut de planurile insurecționale au împiedicat pe inamic să scoată din oraș, pentru a lansa la atac din afară, forțe cit de cit însemnate.

b) Trupe de artilerie antiaeriană aduse din zona Ploiești (puține și ele, căci după primele ore, blocarea căilor de acces și acțiunile declanșate de români în Valea Prahovei, au micșorat considerabil posibilitatea unor deplasări germane compacte).

c) Forțe din Luftwaffe (dacă luăm în considerare unitățile și subunitățile tehnice de aerodrom, artilerie antiaeriană etc. amplasate masiv în împrejurimile nordice ale Capitalei; acestea au format principalul grup aruncat în foc de Gerstenberg).

d) În sfârșit, Gruber mai vorbește despre:

„Tancurile de instrucție de la Tirgoviște, folosite de soldați germani pentru a pune la curent pe români cu întrebuințarea armelor grele [...]. Era decisiv de a pune mina pe tehnica unităților blindate [române] de la Tirgoviște [...] Lovitura aventuristă s-a izbit însă de vigilența ofițerilor români, care apreciaseră marea însemnată a tancurilor, cel puțin tot atât de exact ca și Gerstenberg [...] Tancurile de la Tirgoviște au lipsit de la apel”.

O precizare: dacă, într-adevăr, tancurile de acolo au lipsit nazistilor, ele au fost unul din principalele noastre elemente de forță din bătălia Bucureștilor; detașamentul moto-mecanizat dirijat rapid de Marele Stat Major Român de la Tirgoviște spre zona Capitalei a lovit din flanc și spate gruparea Wehrmachtului de la nord de București și a jucat astfel un rol însemnat în dezastrul înregistrat de Gerstenberg și apoi de cel numit la comanda grupării hitleriste, general-locotenent de aviație Reiner Stahel, adus special de la Varșovia, după ce primul a fost de fapt destituit.

„În pofida eșecului de la Tirgoviște, Gerstenberg, în speranța că o acțiune pornită prin surprindere va produce o minune, a emis ordinul de a se executa asupra Bucureștilor un atac de STUKA [faimosul avion terorist de asalt], care a demarat în valuri succesive începând de la 24 august ora 10. Devastările au fost îngrozitoare, numărul celor uciși considerabil.

Un obiectiv important al atacului l-a constituit Palatul [regal] din centrul orașului, care, potrivit unui comunicat român publicat în presă ulterior, a fost atins de 25 bombe în corpul principal și aripi. Au fost distruse clădirile administrative, precum și instalațiile electrice, dar în palatul propriu-zis s-au produs pagube relativ restrânse. Suflul exploziilor a spart ferestrele sălii tronului; din aceeași cauză, s-a dărâmat parțial baldachinul tronului și s-au produs și unele stricăciuni în cabinetul de lucru al regelui. A fost însă aproape total distrusă, împreună cu costisitoarele ei instalații și atenanse, clădirea aflată în grădina Palatului dinspre strada Cîmpineanu, așa-numita Casă Nouă [în românește în text], construită pentru uzul regelui Carol [II].

Dar mai grav decât Palatul au fost lovite imobilele din împrejurimi, iar

cel mai rău Hotelul Splendid, unde fusese instalată Comandărea germană a pieței. STUKA-urile generalului Gerstenberg au potopit cu bombele lor și alte imobile în care se aflau ofiții germane: Camera de comerț germano-română, Școala evanghelică germană, locuințe din incinta bisericii evanghelice. Doar mulțumită unei întâmplări excepțional de favorabile n-a fost ștearsă de pe suprafața pământului clădirea principală a Legației Germaniei, în care se refugiaseră sute de germani, căci aviatorii au realizat performanța unei lovituri în plin, vizavi, la câțiva metri”.

Probabil că, lipsiți de scrupule ca de obicei, cei care au grupat atacul aviației asupra centrului dens populat al Capitalei n-au vrut să țină seama că acesta va produce eventual pierderi masive și propriilor lor conaționali, militari sau civili. În orice caz, în loc să întimideze și să paralizaze psihologic pe bucureșteni, atacurile teroriste ale hitleristilor au avut darul să catalizeze explozia miniei populare românești la adresa ocupanților nazisti, iar pe plan juridic internațional au accelerat desăvîrșirea stărilor de război intervenită între România insurecțională și Germania hitleristă, odată cu izbucnirea insurecției în ziua de 23 august 1944.

Apogeul înclăștării

„În agitația alarmelor aeriene care nu apucau bine să se termine și începeau iar, se interferea vuietul luptei marilor unități germane ce se năpusteau asupra Bucureștilor. Spre seară, în centrul orașului, bătălia se auzea ca din imediată apropiere. Trupele germane de încercuire primiseră întăriri din portul dunărean Giurgiu. În acest mod, colonelul von Werder a răzbit cu trupele sale pînă în partea centrală a orașului, cam la 600 metri de Hotelul Ambasador, pentru a elibera pe ofițerii misiunii armatei de uscat capturați acolo. Lovitura de pătrundere a fost însă prea slabă, pentru că a trebuit să fie executată fără armament greu. Românii i-au aruncat pe germani înapoi.

A doua zi, la 25 august, s-a hotărît soarta lui Gerstenberg. Către prînz bombardiere americane au atacat aerodromul Băneasa, punctul de sprijin al lui Gerstenberg din vecinătatea nordică a Capitalei. O jumătate de oră mai târziu ele evoluau deasupra Bucureștilor, pe un cer senin, în formație

compactă, ca un stol de șoimi victorioși, după ce spulberaseră aparatele germane de pe sol.

Spre prinz bubuiturile bătăliei încep iar să crească. Se aude un tot mai puternic foc de armament portativ, tunuri antitanc și mitraliere. Deznodământul se apropie de apogeu. Când vor sosi, în sfârșit, tancurile germane ca să despresoare orașul? Probabil că Gerstenberg are la dispoziție armament greu, așa își spun unii, căci fără tancuri pînă și cel mai temerar atac de infanterie nu ar fi decît o lovitură dată în gol [...].

Se stinge cu încetul o zi plină de încordare fizică și nervoasă. Deasupra orașului plutește un val de praf și pîclă, care are luciri galben-roșietice în irizarea soarelui ce asfințește. Soarele de august punctează încă acoperișurile clădirilor înalte. Larma bătăliei se prelungește pînă ce se întuneacă de-a binelea. Pîrîiturile și bubuiturile armelor de tot felul încetează abia după ceasurile nouă ale nopții.

Se așterne liniștea [...] Noaptea, însă, mai urlă sirena alarmei aeriene. Toată lumea coboară precipitat în adăposturi. Dar nu-și mai fac apariția decît două-

trei avioane de hărțuială, care se fofilează deasupra orașului. După ce a pierdut Băneasa, Gerstenberg nu e în stare să facă mai mult".

Importante sînt două punctări ale istoricului vest-german. El consideră în mod expres complexul de lupte din capitala României și împrejurimi drept o „bătălie” în toată regula, fixîndu-l astfel, în consonanță cu istoriografia românească, nivelul real — anume, după părerea noastră, strategic. Ziua de 25 august 1944 este prezentată ca momentul culminant al bătăliei, cînd ea practic s-a decis în favoarea românilor — ceea ce, de asemenea, corespunde adevărului și punctului de vedere argumentat de istoricii români care au tratat tema.

Totodată s-au strecurat în relatare cîteva erori de amănunt, cules involuntar de Gruber din sursele folosite. Astfel, nu există nici un temel să se creadă că gruparea lui von Werder ar fi primit întărirea de la Giurgiu: forțele germane de acolo au fost atacate, immobilizate și în mare parte anihilate de trupe române. Apoi, forțele insurecționale române controlau comunicațiile dintre portul dunărean și Capitală și erau în măsură să împiedice transferuri masive de trupe germane?; o singură coloană mai însemnată,

Prizonieri germani pe străzile Bucureștiului

venită probabil de la Giurgiu, a reușit să răzbească, dar numai pînă la podul de peste Argeș din dreptul comunei Adunații Copăcenii, unde a fost bătută de unități române și silită să facă cale întoarsă.

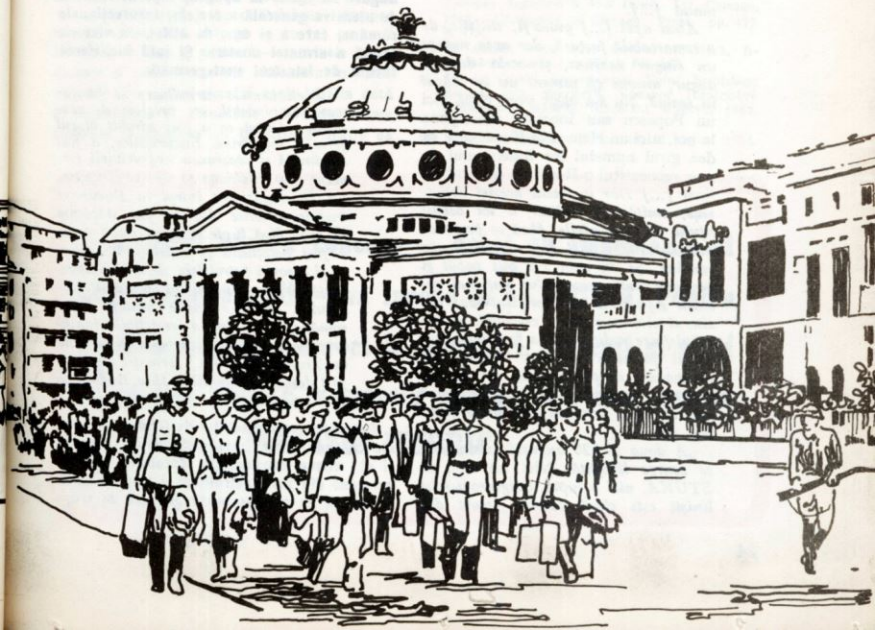
În al doilea rînd, acele izvoare din care s-a inspirat Gruber și care susțin că trupe naziste din afară au pătruns în Capitală sînt inexacte. Trupele lui Gerstenberg din exterior nu au reușit nici un moment să rupă cordonul defensiv român amplasat aproximativ pe malul sudic al lacurilor Băneasa și Herăstrău ce mărginesc spre nord orașul. Dacă la un moment dat s-a auzit zgomot de luptă la 600 metri de Hotelul Ambasador, el nu putea fi decît rezultatul ciocnirilor intense ce aveau loc între trupe române și diversele unități, subunități, comandamente etc. germane fracționate de către ai noștri prin tot orașul și silită să se predea — majoritatea la 25 august — în cazărmile, taberele, barăcile sau imobilele unde se aflau blocate.

De altfel, imprecizia reiese și din termenii folosiți în descriere: într-un loc trupele germane sînt numite de *încercuire*, pentru că apoi să ni se vorbească despre tentativa *despresurării* lor. În fapt, nici un moment Wehrmachtul n-a fost în stare să creeze un veritabil cerc în jurul Capitalei, iar din 26

august gruparea exterioară germană de la nord a fost cea asaltată din diverse direcții; în interiorul orașului, de la început, majoritatea forțelor germane a fost încercuită de români.

Datarea atacului executat de aviația americană asupra grupării Stahel-Gerstenberg este inexactă. După cum arată nu numai izvoarele noastre, ci și cele americane de primă mînă, bombardamentul aerian a avut loc la 26 august spre prînz⁹, deci după ce decizia bătăliei pentru București fusese smulsă de români, ceea ce, bineînțeles, nu micșorează eficiența acțiunii desfășurate a doua zi de aviația S.U.A. Trebuie precizat, totodată, că ea a fost una din cele două-trei contribuții nemijlocite date — toate într-un cadru relativ local — de forțe militare externe efortului insurecțional român în aria lui de înfăptuire. Pe un plan mai general, insurecția română a beneficiat, după cum se știe, de efectele uriașei operații ofensive terestre desfășurate de trupele sovietice în acel timp la 300-400 kilometri de capitala României.

Dacă după un raport — puțin deosebit de altele — al generalului D. Oncică, care comanda detașamentul de nord al trupelor române din Capitală, germanii au fost siliți să abandoneze în mare parte încă din 25

august aeroportul Băneasa (pe care îl controlau din noaptea de 23 spre 24 august), alte documente fixează neîndoios că în orice caz de la 24 august pista era un *no man's land* („fără nimănu”) deci absolut improprie decolării și aterizării. Oricum spațiul aeroportul a fost smuls de sub controlul germanilor prin ofensiva terestră română.

„Nici un Popescu sau Ionescu“

Autorul rezervă loc și ciocnirii psihomorale — cu substrat eminamente politic — pe care a implicat-o insurecția română. Rîndurile safe în acest sens nu necesită adaosuri sau comentarii:

„De ore întregi postul de radio militar [german] „Ilse II”, care este instalat într-o pădure undeva pe lângă Șoseaua București-Ploiești, cam la 30 kilometri nord de Capitală, difuzează în limbile germană și română o chemare a unui (nou) guvern român: cîc în provincie «revolta» a fost zdrobită, «trădătorii» prinși; numai București ar mai opune o slabă rezistență, care însă va fi urgent sfărîmată, iar apoi și acolo răzbunarea va lovi cumplit pe cei ce au culestat să părăsească cauza germană [...]»

Acest apel [...] putea fi, stilistic, de o remarcabilă factură, dar avea numai un singur neajuns, și acela de rău augur, anume că nimeni nu l-a băgat în seamă. Nu s-a găsit vreo clipă nici un Popescu sau Ionescu, am spune la noi, nici un Heinz sau Kunz, care să dea girul numelui lor îndemnului de a se reconstitui o Românie favorabilă axei [...] Dar în ciuda acestei deficiențe, emițătorul militar a tot behăit apelul în toate zările, pînă ce personă la postului a fost capturat de trupe române. Și cu asta s-a pus capăt și poveștii contra-guvernului național român. Așa cum s-a clarificat mai tirziu, el nici nu existase vreodată. Scurta sa viețuire radiofonică a fost doar produsul fanteziei vreunui individ din campaniile de propagandă, care a dispus să i se traducă într-o românească cursivă acest preparat secretat de mintea sa“.

„A doua zi [26 august], o sîmbătă, se scurge liniștită. Nici un atac de STUKA, nici o luptă. Originea acestei liniști este clară pentru fiecare din

noi: germanii au pierdut lupta pentru București. Se mai aude, firește, ici și colo, serii de mitralieră. Par însă ciocniri fără anvergură [...]. Calmul continuă și la 27 august. Forțele armate germane, respinse cu o zi înainte, nu mai sînt capabile să execute vreo contra-luitură. Și în sectorul fortificat de la nord de Capitală luptele s-au soldat cu un eșec [pentru Wehrmacht]. Soarta Bucureștilor s-a decis. Misiunea armatei de uscat, a marinei și ofiterii altor mari unități instalate la Hotel Ambasador, sînt siliți să se predea, sînt dezarmați și duși în prizonierat, iar civili germani internați“.

O precizare: liniștea relativă de care vorbește Gruber era valabilă din punctul de vedere al culva care se afla în interiorul Bucureștilor. În cursul dimineții de 26 august au fost reduși la tăcere, zdrobiți prin luptă sau convinși să capituleze fără a se folosi armele, militarii ultimelor focare de rezistență hitleriste din oraș (îndeosebi unități dispuse în zona Obor și a Crematoriului¹⁰). Dar, într-adevăr, în comparație cu intensitatea bătăliei din 24 și 25 august, ciocnirile finale din 26 au fost, în interiorul Bucureștilor, de amplasare mică. În afara orașului, însă, în spațiul Mogoșoaia-Buțtea-Otopeni-Săftica-Tunari, înfruntările din zilele de 26 și 27 august au ajuns la apogeu, fapt determinat de ofensiva generală a forțelor insurecționale române, care a și dus, de altfel, la victoria totală a armatei noastre. Și iată încheierea făcută de istoricul vest-german:

„Evenimentele următoare se desfășoară implacabil, cu precizie de ceașornic. După ce a fost zdrobit atacul german împotriva Bucureștilor, a fost sfărîmată și coeziunea împotrivirii germane din Moldova și de pe Dunăre. La 28 august au intrat în București trupele sovietice. Ele au pus stăpînire pe oraș fără lupte. Curînd după aceea a fost pecetluită și soarta Ploieștilor, ca și a zonei petrolifere, de mare importanță pentru ansamblul pîrtării războiului. Aliate, marile unități ruse-române, aflate într-o irezistibilă înaintare, depășesc arcul carpatic și pătrund în Transilvania [...] Armatei roșii i-a fost deschis drum liber spre Budapesta și Viena [...]“.

Succintul epilog schișat de Gruber — veridic în liniile sale fundamentale — necesită și el cîteva considerații. Zdrobirea forțelor germane din zona petroliferă a fost realizată în esență de o importantă grupă de trupe

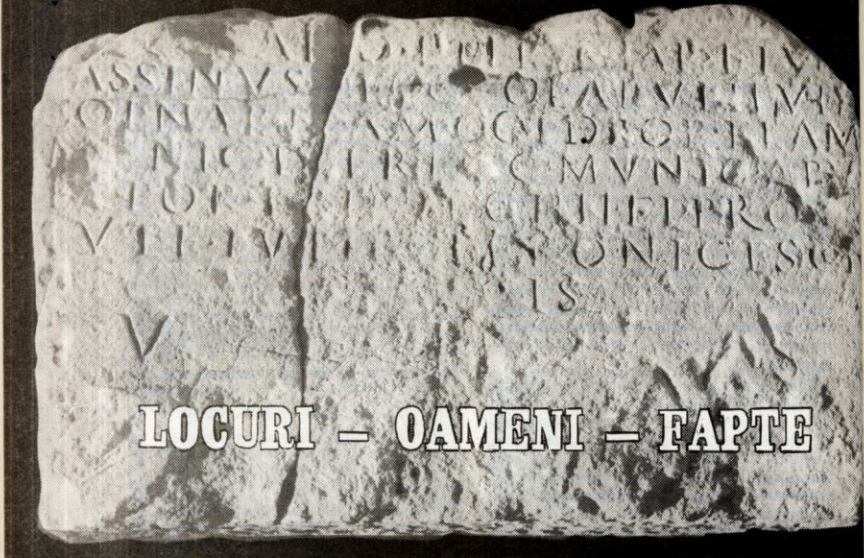
române pînă la 29 august. În acea seară în Ploiești, tot timpul stăpînit pînă atunci de unități române, au mai sosit dinspre est o divizie română împreună cu o brigadă sovietică de infanterie moto care au dezarticolat un ultim dispozitiv german întîlnit în drum. În următoarele două zile resturile marilor unități naziste din această zonă au cedat în fața asalturilor date de români, sprijiniți în cîteva puncte de subunități blindate sovietice. După datele sovietice la 31 august¹¹, după ale noastre la 30¹², coloane sovietice de marș au început să intre în capitala României — unde insurecția înlăturase înainte cu cîteva zile orice prezență a Wehrmachtului.

Trupele române nu trebuiau să pătrundă prin luptă în Transilvania, pentru că, de fapt, erau acolo de la începutul insurecției (bineînțeles, ele au primit treptat întăriri din interior). Unitățile române au creat un nou front în platoul Transilvaniei și pe frontierele sud-vestice ale țării, au menținut spațiul de la nord de Carpații Meridionali și vest de Carpații Occidentali (partea de sud a Transilvaniei, sudul Crișanei, Banatul). În acest front s-au inserat, de la 6 la 20 septembrie, armatele sovietice ce au afluît, între timp, prin zonele sudice libere ale României. Configurația noului dispozitiv strategic creat de armata română odată cu insurecția a permis ca asaltul pornit asupra Reichului dinspre sud-est să nu aibă a forța — cu tot ce ar fi implicat ca timp și pierderi — masivele meridionale și sud-vestice ale sistemului muntos carpatic. În cadrul acestui asalt bătălia dată în septembrie și octombrie 1944 de forțele sovietice și române — în strînsă frăție de

arme — avea să rezolve și sarcina eliberării părții de nord-vest a României, unul din principalele țeluri pe care îl întrevăzuseră pentru viitorul apropiat forțele insurecționale antifasciste române în august 1944.

1. Cf. Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare citată pînă la sigla AISISP), fond 13, dosarul nr. 1736, telegrama nr. 2756.
2. În Wehrmacht pentru denumirea gradului de general de corp de armată se utiliza termenul de „general” și apelatiunea armeei de origine. Astfel că traducerea obișnuită la noi „generalul de cavalerie” Hansen nu redă exact sensul pe care îl are în germană.
3. Este vorba de generalul Dietl, comandantul trupelor naziste care au acționat în nordul Norvegiei în timpul invaziei din primăvara anului 1940.
4. Cf. Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare citată prin sigla: AMAN), fond 321, dosarul nr. 321/3, filele 307, 462.
5. Cf. AMAN, fond 321, dosarul nr. 321/1, filele 3-6; *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Heeresgruppe Süd* 20.8.-5.9.1944, Band 4, Teil 1, p. 57; Hans Kissel: *Die Katastrophen in Rumänien 1944*, Darmstadt, 1964, p. 121.
6. *Vezi Magazin istoric*, nr. 4/1968.
7. Cf. AMAN, fond 321, dosarul nr. 321/3, fila 73.
8. *Ibidem*, dosarul nr. 948/1180, filele 93, 152, 155 și dosarul nr. 948/1181, fila 75.
9. Cf. *The Army Air Forces in World War II, Europe: Argument to V-E Days, III*, Chicago, 1965, University of Chicago Press, pp. 472 și 475.
10. Cf. AMAN, fond 321, dosarul nr. 325/2, filele 85-86; dosarul nr. 321/3, fila 467.
11. *Istoria Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuza*, tom. cîtvorții, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva Oboroni S.S.S.R., Moskva, 1962, p. 280.
12. *România liberă*, an II, nr. 16, 31 august 1944.

Viitorul nostru concurs — dotat cu importante și numeroase premii — va începe în nr. 9/1974. Pentru a putea răspunde corect la întrebări, păstrați și citiți cu atenție TOATE numerele apărute din anul acesta ale revistei **MAGAZIN ISTORIC**

LOCURI — OAMENI — FAPTE

ORȘOVA — 18 VEACURI DE ISTORIE

Prof. ANA ȘCHIOPU, Prof. DOINA BENEĂ

Poate nicăieri în țara noastră o așezare omenească n-a împrumutat atât de mult din caracterele naturii înconjurătoare ca Orșova. Este o localitate unică în țara noastră prin cele două coordonate care o definesc: are o vechime atestată de 18 veacuri și, în același timp, este cel mai nou oraș al României socialiste. Între primele file ale cronicii sale de la începutul mileniului I al erei noastre și cele ale orinduirii noastre socialiste stă scrisă o istorie glorioasă, plină de zbucium. Alăturată municipiului Drobeta-Turnu Severin — cu o istorie geamănă — Orșova face parte dintre acele locuri din patria noastră ai căror locuitori — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — vreme de aproape 2000 ani, „au înfruntat năvălirile, au făcut față greutăților, păstrându-și existența, contribuind prin aceasta la menținerea și afirmarea poporului român“. Cronică acestui oraș așezat la confluența Cernei cu Dunărea este o secvență elocventă din epopeea poporului nostru pentru existență și continuitate, dusă de-a lungul mileniilor. Armătura pe care se sprijină istoria așezării sînt coloanele trainice, pe care nici un fel de vicisitudine nu le-a putut eroda — aceleași pe care s-a clădit viața întregului popor român: bătălia pentru păstrarea ființei neamului, pentru independența națională și libertatea sa socială.

Cheie de țări

Situată acolo unde Dunărea se îngustează, între munții pe care, parcă i-a despicat în două, și la înfrunțarea drumurilor de uscat care duc către Muntenia și Banat, Orșova pare o sentinela de veghe. Aprecind poziția ei strategică, generalul austriac Veterani, comandantul trupelor imperiale care luptau în 1688 contra turcilor în această zonă, spunea: „Trecătoarea de la Orșova este de o mare însemnătate pentru că aceasta este cheia Transilvaniei, a Ungariei, a Țării Românești, a Serbiei și a Bulgariei”.

Așezarea geografică a imprimat localității un destin furtunos încă de la primele sale începuturi. Vestigiile arheologice descoperite aici — un tezaur de monede dacice din argint, fragmente de ceramică geto-dacică — atestă că, pe teritoriul vechii Orșove, a existat o așezare dacică numită Dierna, încă de la sfârșitul primului mileniu al erei noastre. După unii filologi — W. Tomaschek, I.I. Russu ș.a. — toponimul dac s-ar fi format dintr-o străveche rădăcină indo-europeană, „der” însemnând „a crăpa”, „a despică”, aluzie la străpungerea în această zonă a munților de către Dunăre. Izvoarele literare imperiale romane menționează diferit numele localității. În **Indreptarul geografic** al matematicianului și geografului celebru Claudiu Ptolomeu, datat la mijlocul sec. II. e.n., localitatea apare sub numele Dierna. Așezarea este consemnată și de harta **Tabula Peutingeriana**, important izvor istoric al itinerariilor antice, alcătuită la mijlocul sec. III e.n. (250-271).

Ajunși la Dunăre, romanii și-au dat seama de importanța strategică a Diernei; între anii 33-34 e.n. ei au construit un drum care lega Singidunum (Belgrad) de această zonă și care a fost refăcut mai târziu, în anul 43, de către împăratul Claudiu iar, apoi, în 93, de către Domițian. Cel care a acordat însă întreaga importanță strategică acestei căi de acces spre Dacia a fost Traian (98-117). O dovedește o inscripție romană — **Tabula lui Traian** — amplasată la intrarea în Cazane amintind o nouă refacere a drumului în anul 100: „Împăratul Caesar, fiul divinului Nerva, Nerva Traianus Augustus, învingător al germanilor, preot suprem... a făcut calea străpungând munții...”. Pe aici, în anul 101, o parte din oștile lui Traian au trecut Dunărea, pe un pod de vase, în Dacia. După lupte grele, romanii au pătruns în Ad-Mediam (Băile Herculane), apoi prin pasul Domagna și cheile Teregovei, la Tibiscum (Caransebeș) și, de aici, spre inima Daciei.

În perioada primului război dacic, romanii au construit aici un castru puternic în care staționa cohorta **Ulpia Brittonum Milliaris**. În jurul acestuia, vechea așezare s-a transformat într-o înfloritoare localitate daco-romană, care a păstrat denumirea Dierna. Orașul a devenit un important nod rutier,

legînd sudul Dunării cu cele mai însemnate așezări din Dacia: Drobeta, Napoca, Ulpia Traiana, Porolissum etc. Locuitorii se ocupau cu meșteșugurile, păstoriul și exploatarea pădurilor. Comerțul pe apă a ajuns la o mare înflorire. Pe aici se scurgeau o mare parte din bogățiile Daciei romane spre Capitala imperiului: cereale, aur, piei, miere, ceară etc. Dierna a devenit și o importantă stațiune vamală, după cum rezultă din citeva vestigii datînd din jurul anilor 150. Orașul a atins apogeul dezvoltării în timpul domniei lui Septimius Severus (193-211), cînd i se conferă rangul de Municipiu. Evenimentul a fost consemnat într-o inscripție votivă dedicată zeilor Aesculap și Hygieia, descoperită la Apulum, și în care este pomenit numele unui personaj, Lucius Julius Bassinus, avînd printre alte funcții sacerdotale și pe aceea de preot al municipiului Dierna.

Din avanpost dacic, orașul a devenit astfel un important punct strategic roman. Orașul a continuat să-și păstreze funcția de străjer al securității navigației pe Dunăre și paza dinspre nord și după retragerea lui Aurelian în sudul fluviului. Continuitatea populației daco-romane în Dierna, după retragerea administrației și legiunilor romane este confirmată de numeroase vestigii: tezaure de monede de bronz din vremea urmașilor lui Aurelian, Constantin cel Mare, morminte ale unei populații care practica ritul și ritualul de înmormîntare roman etc. Mai târziu, în timpul domniei lui Justinian (527-565), după marea invazie a hunilor la Dunăre, cetatea a fost chiar restaurată — împreună cu altele din această zonă.

Puternici și bine făcuți...

Dispariția Diernei romane sub puhoiul năvălirilor popoarelor migratoare n-a dus și la dispariția populației din această zonă. Pe vatra vechiului oraș viața a continuat să se desfășoare. Fragmentele de ceramică, pietrele de rîșniță pentru măcinarea cerealelor, semintele carbonizate, oasele de animale domestice care s-au păstrat în incinta străvechiului oraș Orșova dovedesc că în sec. VII-IX așezarea a continuat să fie locuită, populația îndeletnicindu-se cu agricultura și creșterea vitelor. Mai târziu, în sec. X, viața economică și socială s-a înviorat din nou. Izvoare istorice consemnează în această zonă o cetate, Ursuoa (probabil Orșova), care făcea parte din voievodatul lui Glad. Cu toată presiunea exercitată de regalitatea maghiară, populația românească a continuat să-și ducă existența și în sec. XI-XIV, fapt dovedit de o serie de izvoare scrise. La 1244 se pare că vechea cetate Orșova a fost refăcută.

La sfîrșitul sec. XIV, dinspre sud a apărut amenințarea otomană. În 1408, Pippo Spano, banul Severinului, a fortificat puternic Or-

șova. O informație datînd din 1430, arată că garnizoana de aici era formată din 30 pușcași (tunari) și peste alți 300 soldați și slujitori, efectiv comparabil cu al celorlalte cetăți din această zonă: Severin, Mehadia etc. Apărarea ținuturilor din preajma Porților de Fier a fost preluată apoi tot de un ban al Severinului, Iancu de Hunedoara, și de fratele său Ioan, care, în fruntea celor opt districte de români, au ținut piept turcilor. La 30 noiembrie 1444, Iancu a emis un document din cetatea Orșova prin care întărea stăpînirea Mănăstirii Tismana asupra unor moșii din partea locului.

Aproape un secol de aici înainte Orșova a fost printre cetățile care au rezistat asaltului otoman. Abia la 1542, după zdrobirea regatului maghiar de către turci, cetatea a fost cucerită. Două veacuri Orșova a suferit ororile războaielor turco-austriece. Îndurînd asupririle alternative ale celor două imperii, locuitorii Orșovei și-au păstrat limba, portul, obiceiurile și o nestăvilită sete de libertate. Referindu-se la acest fenomen, istoricul austriac Fr. Griselinu arată că românii din această zonă „sînt la trup puternici și bine făcuți, au o înfățișare pitorească și bărbătească [...] Poate că greutățile vieții pe care au trebuit să le înfrunte i-au făcut să adopte în acea vreme un salut pe care îl considerăm foarte sugestiv: „Pace și sănătate!””. Înfruntînd vicisitudinile, opunîdu-se opri-mării naționale și sociale, localnicii și-au conservat esența națională; în 1743, autoritățile austriece atestau că în districtul Orșova toate cele 37 localități sînt românești.

Puțin mai tîrziu, în 1768 teritoriul din sud-estul Banatului a fost transformat într-un confiniu (teritoriu) militarizat. Locuitorii trebuiau să asigure contingentele de grăniceri, fiind supuși la recrutări permanente, la impozite din ce în ce mai mari, mai ales în perioada războaielor napoleoniene. În această perioadă s-au întezit răscoalele antihabsburgice (în 1737 o astfel de mișcare cuprinsese și Orșova alături de Mehadia și Slatina). În ianuarie 1807 un detașament de grăniceri români a refuzat să tragă în răsculații sîrbi din această zonă. Un an mai tîrziu, a avut loc răscoala antihabsburgică de la Krușița. Căpitanul Pirvu Jumanca a alcătuit un plan prin care preconiza eliberarea Banatului și Transilvaniei și unirea lor cu Muntenia și Moldova. La răscoală — de care nu era străin nici principele Serbiei, Karagheorghe — urmau să participe și 5 000 oameni de prin părțile Orșovei și Mehadii. Mișcarea a fost înăbușită și printre victimele represiei este citat și Toma Scripete, dintr-un sat de lângă Orșova.

„...merită toată admirația”

Începuturile epocii moderne fac ca ideile de emancipare națională și socială să se răspîndească tot mai mult și în această parte a țării. Locuitorii Orșovei și ai satelor dinprejur au

privit cu simpatie mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. Acesta trecuse cu cetele sale de panduri prin Orșova între 1806-1812, pentru a lupta alături de sîrbiî răzvrătiți împotriva pașei din Belgrad. În 1815, Tudor Vladimirescu scria din Orșova, unde era interesat în comerțul cu cereale, vite, și ceară, lui Glogoveanu referitor la fărâdelegile turcilor comise aici: „Hoțomanii de la Ada-Kaleh au prădat lumea de la noi; și de la mine și de la dumneata au luat toate bucatele și tot ce au găsit însă și pe oameni i-au pedepsit tare”. Locuitorii orașului au dat ajutor revoluționarilor munteni de la 1821, iar după înăbușirea mișcării, numeroși panduri s-au adăpostit la Orșova.

Revoluția de la 1848, la care bănenii au participat sub conducerea lui Eftimie Murgu, a găsit un larg ecou și în rîndurile orșovenilor. Orașul a fost locul de înfîlînire al unor fruntași revoluționari români și maghiari, care au chemat populația la luptă împotriva absolutismului habsburgic. Făclia emancipării naționale și sociale, a luptei pentru unirea cu România a continuat să ardă neîntrerupt și aici, ca și în întreaga Transilvanie, și în deceniile următoare. Iar în august 1916, cînd trupele române au trecut Carpații, populația Orșovei le-a primit cu însuflețire. Bătălia pentru cucerirea orașului, încredințată generalului Ion Dragalina, comandantul Grupului Cerna, a început în noaptea de 14/15 august și s-a încheiat după o săptămînă de lupte crîncene cu Brigada 145 austro-ungară. La 13 septembrie trupele române au trecut la apărarea eroică a zonei. De abia după două luni, în fața unui inamic mult superior numeric și obligați de replierea generală a frontului, ostașii români au fost nevoiți să se retragă. Referindu-se la vitejia de care au dat dovadă, corespondentul militar al ziarului *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* scria: „Purtarea românilor de la Orșova, și în general a întregii armate românești de la 1916, merită toată admirația”. Peste doi ani, visul multiseclar — unirea tuturor românilor — avea să se îndeplinească: la 1 decembrie 1918, Transilvania proclama unirea cu patria mună.

Numerose documente confirmă că mișcarea revoluționară din acest oraș a fost strîns legată de acțiunile de luptă ale muncitorilor din marile porturi ale țării, ale celor din întreprinderile industriale din Reșița, Timișoara, Arad, Anina. Sub conducerea comunistilor, oamenii muncii din Orșova au luptat împotriva dictaturii militarofas-ciste, organizînd curajoase acțiuni de sabotaj, difuzînd manifeste și publicații editate de P.C.R. în anii ilegalității.

La capătul a 18 veacuri de zbuciumată istorie, orașul de pe Dunăre a renăscut — Orșova rediviva! Replica socialistă pusă în cumpăna istoriei acestei așezări este și va

rămîne o mărturie a societății noastre contemporane: vechea localitate, intrată în perimetrul lacului de acumulare al Sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier, a răscut la cîțiva kilometri. La indicațiile conducerii de partid și de stat a fost înălțat cel mai nou oraș al țării, beneficiar al civilizației și confortului modern. Aici au fost clădite 4 000 locuințe, numeroase așezăminte social-culturale, sanitare, comerciale etc. Un singur exemplu din viața economică a orașului este concludent: Țesătoria „Cazanele” produce azi de aproape 20 ori mai mult decît în 1948, avînd de zece ori mai mulți salariați decît la data naționalizării. Cronica aproape

bimilenară a orașului este o elocventă lecție de istorie. Pentru locuitorii Orșovei cuvintele roșite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la înfîlnirea cu oamenii muncii din județul Mehedinți în mai 1972 au avut o rezonanță deosebită: „Cunoașterea istoriei, prețuirea ei constituie un important factor de educație, un izvor de învățăminte și, totodată, un îndemn de a face totul pentru a duce mai departe făclia civilizației materiale și spirituale, de a înălța tot mai mult edificiul socialismului și comunismului în România”.

În p. 26: inscripția votivă descoperită la Apulum (Alba Iulia), care aleasă ridicarea Dienei la rangul de Municipiu de către împăratul Septimius Severus

SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ: 30 ANI DE LA FĂURIREA FRONTULUI UNIC MUNCITORESC

(Urmare din p. 17)

dii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a prezentat referatul științific Tradițiile unității mișcării muncitorești și ale partidului politic al clasei muncitoare din România. Trezind în revistă principalele momente ale istoriei clasei muncitoare din țara noastră de-a lungul a peste 8 decenii, vorbitorul a evidențiat drept una din trăsăturile fundamentale ale întregii mișcări muncitorești din România, faptul că, în momentele hotărîtoare ale procesului revoluționar, clasa noastră muncitoare a dovedit o deplină înțelegere a imperativului de a acționa în strînsă unitate politică, ideologică și organizatorică. Tovarășii provec-tor Grigore Comartin și profesor Nicolae Petreanu de la Academia „Ștefan Gheorghiu” au prezentat referatul științific Experiința Partidului Comunist Român în realizarea alianței mișcării muncitorești cu forțele democratice și progresiste în lupta pentru independență națională, progres economic și social, iar Ion Ceterchi, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice și Elena Florea, cercetător științific principal la Institutul de Științe Politice și de Studiere a Problemei Naționale au sus-

ținut referatul științific Națiunea socialistă și rolul ei în dezvoltarea societății românești contemporane.

Dezbaterile pe marginea referatelor prezentate, ca și în cadrul celor două mese rotunde pe teme: Rolul partidului marxist-leninist în făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și General și particular în lupta forțelor democratice progresiste împotriva imperialismului, pentru independență națională și progres, la care au luat cuvîntul un mare număr de participanți atît din rîndul invitaților din țară cît și al oaspeților de peste hotare au reprezentat un amplu și valoros schimb de opinii asupra problemelor care au făcut obiectul acestei manifestări științifice.

Cuvîntul de închidere a sesiunii a fost rostit de tovarășul Ștefan Voitec, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat. Mulțumind cercetătorilor de peste hotare pentru participarea la sesiune, arătînd că această prezență constituie încă o expresie a relațiilor frățești internaționale care leagă partidul nostru de celelalte partide comuniste și muncitorești, vorbitorul a evidențiat originalitatea formelor și mijloacelor folosite de P.C.R. pentru înfăptuirea unității de

clasă în patria noastră, în condițiile specifice de la noi, experiența clasei noastre muncitoare înscriindu-se astfel ca o contribuție la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Subliniind semnificațiile deosebite ale sărbătoririi a trei decenii de la crearea Frontului Unic Muncitoresc în preajma celor două mari evenimente din viața poporului nostru, a 30-a aniversare a eliberării patriei de sub dominația fascistă și Congresul XI al P.C.R., vorbitorul a evidențiat faptul că astăzi, Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își îndeplinește cu consecvență, fermitate, principialitate marxist-leninistă, înalt spirit de răspundere, rolul de forță politică conducătoare a societății noastre. Recentele măsuri adoptate de plenara C.C. al P.C.R. din martie 1974, privind perfecționarea activității organelor supreme ale partidului și statutului nostru, marchează un nou moment, de însemnătate istorică, în opera de cimentare a legăturii dintre partid și popor, în lupta mareașă pentru făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate pe pămîntul României.

Cărți sosite la redacție

- Miron Constantinescu, Ovidiu Bădina, Ernő Gall — **GÎNDIREA SOCIOLOGICĂ DIN ROMÂNIA.**

Ediția a II-a revăzută, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974: dezvoltarea gândirii sociologice românești, din sec. XVII-XVIII și pînă astăzi.

- **REPREZENTANȚELE DIPLOMATICE ALE ROMÂNIEI**, vol. II.

Editura Politică, București 1973: publicat de un grup de autori — colectiv de coordonare Vasile Gliga, Constantin I. Turcu, Arthur A. Vaisman — volumul, consacrat perioadei iunie 1948-martie 1973, reflectă „impresionanta cronică a creșterii neîntrerupte a relațiilor și reprezentării diplomatice a României în anii postbelici, ca urmare a politicii consecvente duse în acest sens de partidul și guvernul țării noastre”.

- Silvia Marinescu Bîlcu — **CULTURA PRECUCUTENI PE TERITORIUL ROMÂNIEI.**

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974: una

din cele mai reprezentative culturi din cursul mileniului IV î.e.n., formată pe pămîntul patriei noastre, în centrul și vestul Moldovei și sud-estul Transilvaniei.

- Vasile Drăguș — **HUMOR.**

Editura Meridiane, București, 1973: unul din cele mai ilustre monumente ale artei medievale românești.

- Constantin Corbu — **ȚĂRÂNIMEA DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1848-1864.**

Editura Științifică, București, 1973: momente semnificative din istoria frământărilor țărănești din preajma reformei agrare de la 1864.

- **PĂGINI DE VECHIE ARTĂ ROMÂNEASCĂ**, vol. III.

Editura Academiei R.S.R., București 1974: lucrarea, bogat ilustrată, reunește studiile „Sculptura în lemn brîncovenească” de Florentina Dumitrescu și „Un caiet de modele de pictură medievală românească” de Teodora Voinescu.

- Camil Mureșan, Alexandru Vianu — **PREȘEDINTE LA CASA ALBĂ.**

Editura Politică, București, 1974: de la George Washington la Richard Milhaus Nixon, fișele biografice ale tuturor președinților S.U.A.

- **CULEGERE DE TEXTE PENTRU ISTORIA UNIVERSALĂ**, vol. II.

Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974: perioada 1848-1918, oglindită în documentele epocii, prezentate de un colectiv de autori, coordonator conf. Camil Mureșan.

- **ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA.**

Seria istorie, geografie, filologie: primele două volume (pe anii 1972 și 1973) din publicația uneia dintre cele mai tinere universități din țară.

11 581 răspunsuri și câteva concluzii

Nouă + șase... Cititorii noștri își amintesc, desigur, că așa deschideam ultimul concurs organizat anul trecut de revista **Magazin istoric**. Alcătuit din două părți, concursul se adresa, prin primele nouă întrebări tematice, cunoștințelor de istorie ale participanților, în vreme ce, prin ultimele șase întrebări, viza preferințele lor. Doream astfel să cunoaștem și pe această cale opiniile cititorilor, aprecierile lor, raportate de astă dată direct la articolele apărute în cele 12 numere din anul 1973. O dorință firească, mereu încurajată de marele număr de cititori statornici pe care-i are **Magazin istoric**, oameni cu pregătiri, profesii și preferințe deosebite, și ale căror propuneri, sugestii și observații critice cuprinse în scrisorile ce ne sosesc din toată țara, unele și din alte colțuri de lume, ne sînt un real stimulent și ajutor prietenesc.

Și iată că dorința ne-a fost mai mult decît îndeplinită. Concursul s-a dovedit nu numai un interesant mijloc de afirmare a bogatelor cunoștințe de istorie pe care le posedă mulți dintre cititorii noștri, ci — relevînd în egală măsură pasiunea ce o au pentru Clio — și un binevenit prilej de a ne face cunoscute părerile lor despre tematica și realizarea publicistică a revistei; el a reprezentat astfel un larg sondaj de opinie. Toate cele 11 581 scrisori sosite pentru concurs au cuprins, pe lîngă date legate de întrebările tematice, și indicarea — așa cum i-am rugat pe participanți — a cîte trei materiale de istorie națională și, respectiv, de istorie universală care le-au plăcut cel mai mult din numerele apărute în anul 1973. Pentru noi, redactorii și colaboratorii revistei, sînt deosebit de îmbucurătoare și nu mai puțin emoționante grija și interesul cu care fiecare din cei peste 11 500 cititori a găsit răgazul necesar să se oprească asupra acestor probleme și să ne comunice opțiunile sale.

Gama de preferințe e largă. Este firesc, avînd în vedere infinitatea de subiecte pe care le oferă istoria și al căror ecou se vrea a fi și revista noastră. Dar din ansamblul acestei diversități se desprind o serie de coordonate rezultate din interesul comun pe care cititorii îl au pentru marile teme. În selecția personală făcută de participanți la sondaj, tocmai articolele consacrate acestor teme s-au bucurat de largă lor adeziune, întruînd, ca să spunem astfel, cele mai multe sufragii. Pe acest teren s-au întîlnit, în primul rînd, preferințele muncitorului ca și ale profesorului, ale liceanului ca și ale țărănului cooperator, gîndurile tehnicianului chimist ca și ale ostașului, „voturile” exprimate de tineri și vîrstnici.

Dar să ne oprim ceva mai amănunțit asupra acestor opțiuni, așa cum se conturează ele din sinteza răspunsurilor date de participanții la sondaj.

Din marele număr de articole pe teme de istorie națională apărute anul trecut în revista noastră, primul loc în ierarhia preferințelor cititorilor îl deține grupajul prin care **Magazin istoric** a marcat — în cuprinsul mai multor numere (7-10) — aniversarea a 300 ani de la nașterea lui **Dimitrie Cantemir**. Varietatea tematică a grupajului, prezența unor articole semnate de autori cu o largă competență în reliefaarea multiplei personalități a marelui domn-cărturar, însoțite de facsimile, portrete și fotografii inedite sau mai puțin cunoscute au găsit — după cum se vede — un larg ecou în rîndurile cititorilor.

În tabloul aprecierilor, locuri de frunte ocupă, de asemenea, grupajele consacrate domnitorului **Unirii**, **Alexandru Ioan Cuza** (nr. 5), marelui democrat revoluționar **Nicolae Bălcescu** (nr. 4-6) și, într-un context mai larg, **revoluției de la 1848** (nr. 3-7).

Consemnînd preferințele cititorilor noștri, este necesar să menționăm în continuare, — în ordinea în care au făcut-o participanții la sondaj — articolul despre **Mircea cel Bătrîn** (nr. 1). După cum se cuvine să amintim — tîlnind seama de numărul aprecierilor întruînte — **Cronica în piatră de la Adameliși** (nr. 12), relatările despre viața și dramaticul sfîrșit al lui **Aurel Vlaicu** (nr. 9), evocarea unor episoade mai puțin cunoscute din tumultuoasa existență a lui **Mihai Viteazul și a familiei sale** (nr. 4), reliefaarea personalității unuia din străluciții cititori de țară — **Bogdan I** (nr. 2) și paginile din memorialistica lui **Valeriu Braniște** (nr. 7, 9 și 10).

Din gama largă de articole cu teme din istoria de azi a României, cititorii au acordat, în scrisorile lor, o deosebită prețuire evocărilor sau paginilor de amintiri despre lupta revoluționară a clasei muncitoare, despre activitatea neînfrîcată a comuniștilor în anii ilegalității (nr. 2 și 11) și reconstituiri unor momente ale actului istoric de la 23 August 1944 (nr. 8).

Selecția făcută de participanți la sondaj confirmă, deci, încă odată că tocmai prin ceea ce are mărș și puternic, prin marile ei teme perene istoria este aproape de inimile și dorințele cititorilor. Făuritorii noii istorii a României, urmașii celor care, generație de generație, ne-au lăsat un trecut cu care ne mîndrim, găsim în mărșia acestui trecut nesecate izvoare de învățămînt și de energie pentru activitatea lor creatoare de înfăptuire

entuziasă a politiciii partidului comunist și în același timp, o mai profundă înțelegere a luminoaselor sensuri ale prezentului socialist.

Semnificative pentru reliefaarea interesului cu care masele de cititori urmăresc problematica revistei sînt și răspunsurile date la întrebările privind articolele de istorie universală. Din variatul registru de materiale pe aceste teme apărute în cele 12 numere ale **Magazinului Istoric** din anul trecut, cei mai mulți dintre participanții la sondaj s-au oprit în primul rînd asupra serialului consacrat ultimelor zile ale vieții unei mari personalități a Franței contemporane, **Charles de Gaulle** (nr. 1 și 2). Imediat, în ordinea preferințelor exprimate de cititori, vin cîteva dintre memoriile și articolele consacrate unor momente din dramatica istorie a celui de-al doilea război mondial: suita de extrase din **memoriile lui Clano** (nr. 5-9), reconstituirea dramaticelor împrejurări care au dus la **înfrîngerea Franței în 1940** (nr. 2 și 3), **însemnările unui fost kamikadze** (nr. 9), articolele despre **tragică viață neagră** — din 30 septembrie 1938 — de la **München** (nr. 9) și despre **operația „Barbarossa”** (nr. 5).

Tentația de a oferi o imagine cît de cît cuprinzătoare a opțiunilor cititorilor — așa cum se configurează ea în scrisorile primite — ne îndeamnă să nu ne limităm nici la acest capitol numai la stricta menționare a articolelor situate pe primele locuri. În raport de opiniile exprimate, este cazul să menționăm și evocarea **bătăliei de la Maraton** (nr.3), articolul despre **ultima zi a lui Robespierre** (nr. 8), **dicționarul istoric consacrat descoperirilor lumii noi** (nr. 4-6). Și lista s-ar putea lungi, sinteza sondajului cuprinzînd și alte numeroase titluri de materiale pe care cititorii le-au socotit interesante atît ca tematică, cît și ca mod de abordare și realizare publicistică. O astfel de enumerare ar depăși, însă, cu mult spațiul acordat scurtelor noastre concluzii.

Aceste concluzii se cer, desigur, confruntate și completate și cu opiniile altor cititori, pe care le găsim în numeroasele scrisori ce ne sosesc zilnic la redacție și pe care le așteptăm în continuare cu același viu interes, în amplul dialog purtat în permanență cu cei ce ne citesc.

Valeriu BUDŪRU

● Clio anunță ● Clio anunță ● Clio anun

■ Muzeul Peleş

Peste 440 000 vizitatori sau, altfel spus, un număr de oameni de aproximativ 34 ori mai mare decît populația orașului Sînaia, au urcat, în cursul anului 1973, alea prunduită ce duce spre Muzeul Peleş. Aproximativ 120 000 din ei au fost oaspeți veniți din toate colțurile lumii.

Deschis marelui public, castelul construit în două etape, între 1875-1914, își primește vizitatorii, oferindu-le o mare varietate de exponate: „Am putea socoti Peleşul, ne declară tovarășul director Dan Popa, drept un loc de întîlnire a istoriei cu arta, un prilej rar pentru vizitator de a vedea re-unite, în același ansamblu, majoritatea stilurilor artistice europene din secolele XVI-XIX”. Într-adevăr în construcția și în decorarea interioarelor castelului se regăsesc elemente din cele mai variate stiluri: neo-renașterea germană, care constituie elementul predominant, se contopește armonios cu altele neo-stiluri, reluări după renașterea italiană și engleză, barocul german, stilul Ludovic XIV, rococoul francez, stilurile hispano-maur, turcesc etc. O vizită în muzeu devine, astfel, o inițiere și familiarizare cu cîteva din momentele cele mai semnificative ale istoriei artei din Europa.

Pe lîngă munca de îndrumare a vizitatorilor, ne relatează în continuare directorul muzeului, colectivul de muzeografi desfășoară și o susținută activitate de cercetare, orientată în special spre valorificarea științifică a patrimoniului muzeal. De anul trecut, Peleşul a luat inițiativa organizării și găzduirii unor sesiuni științifice anuale, la care participă invitați și de la alte muzee din țară. Geta Beldie — conservatoarea muzeului, ne informează că o mare atenție este acordată păstrării și recondiționării exponatelor, peste care trecerea timpului a lăsat urme. Pentru întreg edificul, de altfel, se studiază posibilitățile inițierii unui ansamblu de măsuri de conservare și restaurare.

De un mare interes se bucură și secția de artă decorativă, înființată în 1966 într-o clădire din apropierea castelului și unde, într-o modalitate modernă de expunere, sînt prezentate peste 600 piese de faianță, porțelanuri, sticlărie de artă, argintărie-orfeverie, ilustrînd diferitele tehnici europene din sec. XIX-XX în acest domeniu de creație artistică.

Planșele noastre prezintă cîteva din exponatele aflate în interioarele Muzeului Peleş. Astfel, în holul de onoare, poate fi admirată o scară în spirală (planșa 1) — interpretare după o piesă interioară adăugată în 1610 Primăriei orașului german Bremen. În cabinetul de lucru, poate fi întîlnită o loajă intimă (planșa 2) lucrată în stilul renașterii germane. În sala veche de muzică, cîteva vitralii executate la München în a doua jumătate a sec. XIX (planșa 3) ilustrează teme din unele legende românești — „Ana Doamna”, „Înșir-te mîrgărite” și „Cioclrila” — tratate însă în spiritul școlii germane a epocii. „Sala florentină” (planșa 4) își întîmpină vizitatorii cu armonia și strălucirea elementelor ornamentale, create după modelul renașterii italiene.

L. IOAN

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Fiecare cu ale lui

Un coleg de școală, care cocheta cu muzica, îi reproșa marelui pictor Gh. Petrașcu:

— Voi, pictorii, lucrați pentru bani, pe cînd noi muzicienii creăm pentru onoare.

— Fiecare pentru ce-i lipsește, i-a răspuns Petrașcu*.

M. VORNICU,
București

■ Prejude

Un bogătaş al vremii l-a invitat pe Emil Racoviță la o petrecere organizată în casa sa. Lume multă, felurită. La un moment dat, gazda l-a întrebat pe Racoviță:

— Puteți să-mi spuneți de ce în casele celor bogăți se pot întîlni savanți, în timp ce în casele savanților nu găsești nici un om bogat?

— E simplu, a răspuns Racoviță. Pe cînd savantul cunoaște valoarea bogăției, bogătaşul habar n-are de valoarea științei.

Gh. BOGDAN,
București

■ Cu cravată

G. B. Shaw obișnuia să lucreze la masa de scris pînă noaptea tîrziu. Într-o astfel de noapte a primit vizita neașteptată a unui cunoscut. Acesta, văzîndu-l pe marele scriitor lucrînd de zor, într-o

ținută foarte lejeră, în schimb cu cravata la gît, l-a întrebat:

— Maestre, de ce lucrați astfel?

— Credeam că nu mai vine nimeni la mine la această oră.

— Bine, bine, dar cravata de la gît?

— Mi-am spus poate pică totuși cineva.

Ion STOICA,
com. Roșiori, jud. Ilfov

■ Ras, tuns și frezat

Ziarul **Adevărul** din 20 mai 1926 a inserat următoarea informație: „D. Argetoianu n-a fost lăsat de jandarmi să intre în Craiova. Agenții forței publice îl credeau pe fostul ministru de Interne... element subversiv, propagandist electoral sau — și mai rău! — propunător de listă opozantă. D. Argetoianu a parlamentat la barieră aproape un ceas. D-sa a declarat că se duce la Craiova numai și numai pentru ras. În fața acestui argument, jandarmii au cedat. Guvernul condus de generalul Averescu, aflînd de slăbiciunea poliției rurale de la Craiova, a dispus să se

instaleze de urgență la barierele orașelor frizerii”.

L. BRAȘOVEANU,
București

■ Dr. Natura

Galenus, celebrul medic al antichității spunea: „Natura este cel mai bun medic pentru că vindecă trei sferturi din bolnavi și nu-și vorbește niciodată de rău confrății”.

AI. LUPĂȘTEANU,
Sibiu

■ Spovedania compozitorului

Ruggero Leoncavallo (1858-1919), aflîndu-se odată la Manchester s-a hotărît să asiste, incognito, la reprezentarea operii sale **Paiațe**. Lîngă dînsul se afla un spectator, care aplauda frenetic.

Leoncavallo, dorind să afle dacă entuziasmul acestuia era sincer, a spus:

— Capodoperă! Aș! Sînt muzician și am pretenția că mă pricep la muzică. Opera nu valorează nimic. Ascultă: cavatina este imitată după Berlioz, duetul din primul act este copiat după Gounod. În ceea ce privește finalul, este o slabă replică după Verdi.

A doua zi, în cel mai mare ziar din Manchester, a apărut un articol cu următorul titlu, cules cu litere enorme: „Opinia maestrului Leoncavallo asupra operii sale **Paiațe**: Recunoaște că totul este plagiat. Spovedania unui compozitor complet lipsit de inspirație”.

Spectatorul entuziast era un reporter care îl recunoscuse pe Leoncavallo...

Elsa FRANKEL,
București

Aceste „zîmbete” nu au pretenția de a fi inedite. Apariția lor anterioară în alte ziare, reviste și cărți nu reprezintă o piedică în publicarea lor, cu condiția să aibă o vechime de minimum 10 ani. Colaboratorii noștri sînt rugați să indice exact sursa (cu data respectivă) pe care au prelucrat-o.

* Aceași replică este atribuită de unii lui G. B. Shaw.

COMOARA TEMPLIERILOR

Un proces care durează de 667 ani

În seara de luni 18 martie 1314, regele Franței, Filip cel Frumos, rezemat de fereastra unei încăperi din Luvru, aștepta calm epilogul celei mai mari operații politice din timpul domniei sale.

În fața palatului, pe Sena, în Insula Bouvier — astăzi scuarul Vert-Galant — oștenii lui ridicau un rug. Acesta era destinat unor personaje de seamă: Jacques Bernard de Molay, al douăzeci și doilea mare magistrul al Ordinului Templierilor, Geoffroy de Charnay, comandorul ordinului în Normandia și, după cât se pare, și unui al treilea demnitar al ordinului. În aceeași seară, ei erau arși pe rug.

O lună mai târziu murea și papa Clement V, iar în cursul aceluiași an Filip cel Frumos era ucis într-un accident de vinătoare. În numai câteva luni ieșeau

Enigme ale istoriei

astfel din arenă principalii protagoniști ai unui complicat proces judiciar, început cu șapte ani înainte, dar al cărui dosar a rămas deschis până astăzi, după 667 ani.

Acum câteva decenii un erudit, pe nume Dessubré, a alcătuit un tom voluminos cuprinzând un amplu inventar al cărților consacrate templierilor, cărți care ar putea umple cu vîrf un vagon de marfă — după cum afirmă Gérard de Sède* autorul uneia dintre cele mai complete și mai interesante lucrări despre acest inepuizabil subiect.

Creeze inițial spre a întări puterea de șoc a forțelor armate ale cruciaților, ce nu străluceau deloc prin disciplină, spirit de organizare și erau, mai ales, insuficiente spre a apăra teritoriile cucerite, ordinele militare călugărești au fost pentru papalitate — căreia îi erau direct subordonate — un puternic instrument de expansiune a catolicismului. Curînd, însă, toate cele trei ordine importante — templierii, ospitalierii și cavalerii teutoni — au abdicat de la jurămintul de castitate, sărăcie și supunere și de la principala lor misiune, aceea de a lupta „împotriva necredincioșilor“, transformîndu-se în organisme politice și economice cu ambiții și țeluri proprii. În felul acesta ele au intrat însă în conflict cu monarhiile europene, ale căror tendințe centralizatoare nu se puteau împăca cu existența acestor adevărate state în stat, cum deveniseră ordinele călugărești**.

Ordinul Templierilor a fost întemeiat la Ierusalim, în anul 1118, de cavalerul Hugues de Payns și de alți cîțiva cavaleri francezi. La început, templierii și-au spus *Pauvres chevaliers du Christ* („Sărmanii cavaleri ai lui Hristos“) și s-au destinat exclusiv apărării ordinei în „Țara Sfîntă“, proaspăt cucerită. Baudoin II, regele Ierusalimului, i-a instalat într-un palat vecin cu fostul Templu al lui Solomon; de aici le-a venit ulterior numele de templieri. În 1128, ordinul a fost confirmat și a căpătat un regulament foarte sever. Acesta impunea templierilor să se considere într-un exil perpetuu și într-un război sfînt pînă la moarte. De aceea, ei trebuiau să primească lupta în orice condiții și să nu ceară sub nici un motiv ajutor de la nimeni. Erau împărțiți în cavaleri (nobili), frați, servanți, capelani și preoți; o parte din membrii ordinului se bucurau de privilegiul de a se putea căsători, cu obligația însă, ca după moarte, cea mai mare parte a averii lor să intre în patrimoniul templierilor.

În 1140, papa a conferit ordinului o uniformă specială — o mantie albă, pe care era cusută o cruce roșie. La acea dată, ordinul nu mai era de mult ceea ce fusese la întemeiere; între timp el crescuse enorm și se îmbogățise cu nenumărate donații, cu o întreagă rețea de fortărețe. Treptat, bogăția pe care au acumulat-o a făcut ca templierii să devină bancherii pelerinilor, cu atît mai mult cu cît reprezentau o bancă ce se bucura de nenumărate privilegii. Stăpîni ai unor vaste domenii, ei au început să se amestece și în disputele feudale, ceea ce le-a atras din partea

* Născut în 1921, dintr-o familie gasconă înrudită cu papa Clement V, care a desființat în 1311 Ordinul Templierilor, Gérard de Sède a ajuns, printr-o întîmplare, să reia pasionantul episod în care îndepărtatul său strămoș a fost unul dintre protagoniști. Retras în 1956 la o fermă din nord, unde se ocupă de agricultură, de Sède l-a cunoscut acolo pe Roger Lhomoy, fost paznic al castelului din Gisors, care l-a destăinuit că în urma unor îndelungate și dificile săpături subterane descoperise în labirintul castelului-fortăreață tezaurul mult căutat — treizeci de cufere din metal prețios, pline cu aur. Cei cărora Roger Lhomoy le-a vorbit despre această descoperire nu l-au crezut, mai ales că, fiind vorba de un loc puțin accesibil, nimeni n-a putut să vadă vreodată faimoasa capelă romanică în care se găsește presupusul tezaur. Sîrînit de revelațiile fanaticului căutător de comori, ziaristul a pornit la o minuțioasă cercetare prin arhive publice și particulare, iar rezultatul a fost volumul *Les Templiers sont parmi nous* („Templierii sînt printre noi“). Gérard de Sède este un publicist cunoscut în presa internațională. În timpul ultimului război mondial a luptat în Rezistența franceză, cunoscînd pe rînd închisoarea, evadarea, magulul.

** Numeroși cititori ne-au solicitat în ultimii ani o informare istorică asupra ordinelor călugărești. Vom răspunde dorinței lor în limita spațiului de care dispune revista noastră, aglomerată de o abundență tematică evident prioritară.

dușmanilor lor suspiciunea că ar fi prea binevoitori față de Islam și că ar acționa numai în funcție de interesele pe care le aveau de apărat. Cu toate acestea, trezoreria ordinului a rămas solidă, îngăduindu-i să împrumute pe regii Europei chiar și atunci când au început eșecurile militare ale cruciaților în Palestina, iar băncile italiene au fost împinse în pragul falimentului.

După evacuarea Palestinei, templierii s-au repleat în Cipru. Între timp, ei își creaseră și un mare număr de așezări și de temple, în vestul Europei. La sfârșitul sec. XII, Templul din Paris era o bancă atât de puternică, încât regele Franței făcea deseori apel la ea. De aceea, până în 1307, templierii au fost menajați și ocrotiți de monarhia franceză, cu toate că aceasta nutrea față de ordin o invidie adesea abia ascunsă. Iar atunci când regele a început să fie serios stinjenit de prezența ordinului și a socotit că monarhia avea nevoie de averile lui spre a-și consolida puterea, monarhul și-a schimbat atitudinea și a trecut la un atac fățiș.

H. DUMITRU

De la Ierusalim la Paris

Poate că nașterea Ordinului Templierilor, sau măcar a unora dintre caracteristicile sale, s-au datorat hazardului: la împărțeala făcută între biruitoarii primei cruciade*, cavalerilor francezi le-a fost repartizat Muntele Moriah. Ca tuturor locurilor din Țara Sfântă, Biblia îi atribuisese și acestuia un rol: pe virful lui construisese legendarul meșter Hiram, venit din Liban, faimosul Templu din Ierusalim, ridicat la porunca regelui Solomon.

Între timp peste acele locuri se abătuse, vreme de douăzeci de veacuri, furia stihțiilor cerești, dar mai ales aceea a ambițiilor omenesti. Regii care le cuceriseră, rind pe rind, le prădaseră, le pîngăriseră, le prefăcuseră în ruine, le reconstruiseră, le jefuiseră, le reconstruiseră iar, pînă cînd, în anul 70 al erei noastre, templul a fost ars definitiv. Totuși ceva mai dăinuise, în ciuda tuturor vicisitudinilor: o rămășiță din „Zidul Plîngerii” și un superb pavaj mozaicat, ca o tablă de șah. Noii stăpîni ai muntelui au adoptat legenda meșterului Hiram și au transformat precarele rămășițe arheologice într-un simbol, devenind cavalerii Templului. În 1118 erau numai nouă, dar după zece ani au ajuns la trei sute, comandînd o armată de trei mii de oameni, și au fost recunoscuți de papalitate ca ordin oficial. De aici înainte, numărul lor a crescut mereu, fiind recrutați pe sprînceană din cele mai nobile familii ale Europei.

Statutul ordinului prevedea tripul jurămint de sărăcie, castitate și supunere, căci templierii erau monahi. Dar portul zalelor în locul rasei călugărești trebuie să fi

* Vezi Magazin Istoric, nr. 3/1974.

conferit un conținut neobișnuit acestor noțiuni de austeritate, de vreme ce pînă azi a rămas vorba „a bea ca un templier” sau „a înjura ca un templier”. În focul luptelor, acestea erau totuși amănunte fără importanță, căci oșteanul trebuia să-și refacă puterile și singele și să-și mențină fervoarea războinică. Mai semnificative ni se par celelalte prevederi ale statutului, care asigurau ordinului un ansamblu de privilegii ce făceau din el, chiar de la început, un stat în stat, oriunde s-ar fi aflat. Într-adevăr, impozite și taxe nu plătea, ba mai mult, putea să le perceapă, iar socoteală n-avea de dat nici justiției laice, nici celei ecleziastice, singurul arbitru admis fiind papa. Dar vor trece aproape două sute ani pînă la prima intervenție a Sfîntului Scaun, care a fost, însă, și ultima.

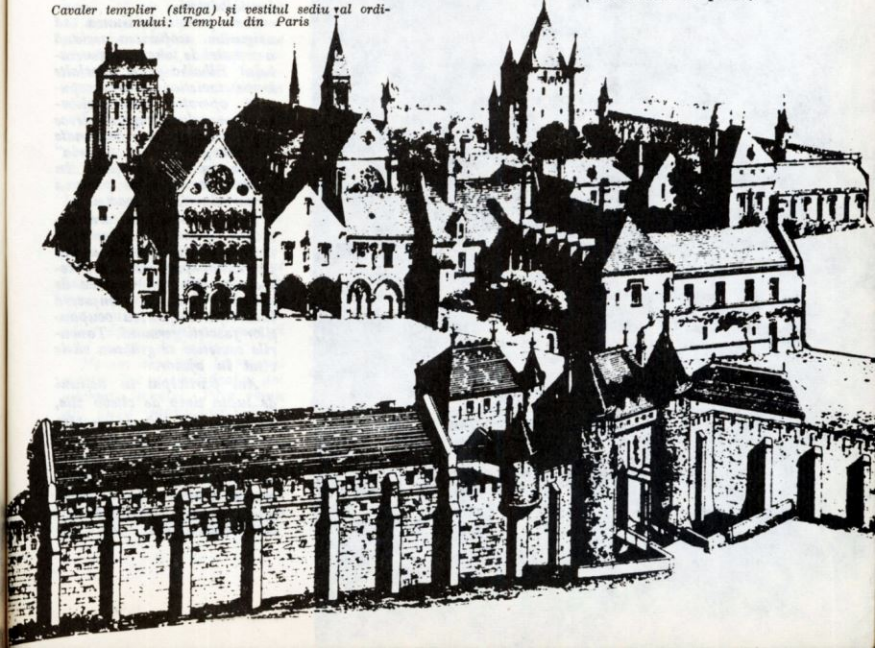
Cruciadele se dovedeau o întreprindere uriașă și complicată, susceptibilă să aducă beneficii substanțiale. Dacă în primii patru ani, cuvîntul hotărîtor îl avusese tăria spaidei, curajul și entuziasmul, în scurtă vreme, pentru mințile perspicace se deschid perspective nebănuite pe tărîmul diploma-

ției și al afacerilor. În 1099, creștinii întemeiau regatul Ierusalimului, care se arăta a fi o adevărată mană cerească. „Pe cei care erau săraci în țara lor, Dumnezeu i-a făcut aici bogați; cei ce aveau doar cîțiva gologani stăpînesc aici nenumărați bani de aur, cei care n-aveau decît un petic de pămînt, aici Dumnezeu le-a dat un oraș. De ce s-ar mai întoarce dar înapoi cel căruia Răsăritul îi este atît de prielnic?”, exclama un martor al timpului, capelanul Foucher de Chartres. Și, într-adevăr, mulți nu se mai întorceau, întemeindu-și acolo o nouă patrie, un nou cămin, în clima aceea caldă, desfătăți de rafinata moliciune orientală, care le pătrundea în case odată cu nevestele cu ochi migdalați și o cruce nouă la gît.

Templierii erau rodul cel mai desăvîrșit al acestei epoci. Veniți printre cei dinți și rămași printre ultimii în Palestina, ei au înțeles mai repede și mai bine decît ceilalți întreaga complexitate a noii situații. Cunoșcînd bine terenul și adversarii, realitatea și aparențele, aveau mult de furcă cu proaspeții cruciați, care debarcau valuri-valuri, gata „să mînințe pe necredincioși”. Dar acești „necredincioși” — care cunoșteau algebra și medicina, îl comentau pe Aristotel și

(Continuare în p. 51)

Cavaler templier (stînga) și vestitul sediu al ordinului: Templul din Paris

ULTIMA BĂTĂLIE (II)

General-colonel de aviație

A. I. POKRIȘKIN

de trei ori Erou al Uniunii Sovietice

Ultimele lupte aeriene deasupra Germaniei. Despre ele ne-a relatat, în numărul trecut al revistei noastre, Aleksandr Pokrișkin, aviatorul care în anii marii conflagrații s-a distins prin numeroase acte de eroism, doborând zeci de avioane dușmane. „Atenție! Atenție! — avertizau posturile de radio germane. În aer e Pokrișkin!“. Reproducând, în continuare, fragmente din volumul de amintiri ale încercatului aviator sovietic intitulat *Nebo voini* („Cerul războiului“), apărut în anul 1966, în Editura Militară din Moscova, oferim cititorilor posibilitatea să trăiască încordarea zilelor de război din ajunul capitulării Germaniei.

În crîncena înclăștare cu puternica mașină de război a celui de-al 3-lea Reich, Uniunea Sovietică — forța principală a coaliției antifasciste — a purtat greul războiului și a adus contribuția hotărâtoare la înfrîngerea Germaniei naziste. Pe frontul de răsărit au acționat de la început pînă la sfîrșit 65-70% din efectivul forțelor armate aruncate în luptă de Germania fascistă. În luptele contra agresorilor fasciști au avut loc cele mai mari operații militare, între care bătălia din fața Moscovei, epopeea Leningradului, năpraznica lovitură dată invadatorilor la Stalingrad, vastele acțiuni desfășurate de la Kursk și Orel pînă la Berlin. Numai la ofensiva asupra Berlinului, executată de fronturile 1 și 2 bielorus și 1 ucrainean, forțele armate sovietice au aruncat în luptă 2 500 000 oameni, 42 000 tunuri și aruncătoare, 6 200 tancuri și autotunuri și peste 9 000 avioane.

M.V.

Trupele frontului 1 ucrainean parcurseseră un drum lung și greu pînă să ajungă la Berlin. N-au rămas însă în Capitală. Străbătînd străzile în uruiul tancurilor, în scurt timp ele au părăsit orașul. Din puținele cartiere rămase intacte la Postdam și Teltow, torentul de mașini, căruțe și coloane de infanterie a cotit spre sud. Acest zorit transfer de trupe era un indiciu alarmant.

Autostrada Berlin-Dresda, largă, cu dublu fir, devenise strîmță pentru oameni și tehnica de luptă, căci în afară de trupe, pe ea se scurgeau șiruri nesfîrșite de foști captivi ai fascismului, eliberați de armata sovietică. Pe cîr treceau în zbor formații mari de avioane: Armata 2 aeriană se disloca pe aerodromurile situate chiar pe poalele Sudeților. Avioanele diviziei noastre au aterizat la Grossenhain. Statul major, piloții, toți ofițerii, s-au instalat în casele cochete ale acestui orașel îngrijit. De la ferestrele mansardelor se vedeau, profilîndu-se în depărtare, siluetele munților albaștri.

Am primit misiunea să asigurăm acoperirea aeriană a armatei de tancuri a generalului Ribalko și a celorlalte trupe sovietice, care începuseră operația pentru eliberarea orașului Praga, deoarece putericele grupuri de armate germane „Centru“ și „Austria“ continuau să mențină în mîinile lor o mare parte a teritoriului Cehoslovaciei.

Îndată după aterizare, radiotelegrafisții regimentelor noastre au recepționat apelul patrioților praghezi, care cereau sprijin. În noaptea de 4 spre 5 mai, ei declanșaseră insurecția împotriva ocupanților fasciști germani. Tancurile sovietice se grăbeau să le vină în ajutor.

Am participat la acțiuni de luptă timp de cîteva zile, dar, în loc să înfruntăm avioane întîlnite în aer, eram din ce în ce mai des în situația de a număra avioanele părăsite de germani pe aerodromuri. Trupele sovietice înaintau vijelios spre sud. Ele

au cucerit din mișcare Dresda, apoi s-au avîntat mai departe.

În scurt timp orașul nostru a ajuns zonă de spate, cufundată în liniște, ca în zile de pace.

Tunurile salută pacea

Luptele din Saxonia și de pe teritoriul Cehoslovaciei ne-au obligat și pe noi, cei aflați pe malul Elbei, să uităm pentru moment festivitățile pe care le așteptam după asaltul victorios al Berlinului. Întîlnirea unităților noastre cu trupele aliaților, încercuirea și zdrobirea fulgerătoare a ultimelor rămășițe ale diviziilor germane, totul parcă prevestea că, din moment în moment, Germania trebuia să-și anunțe capitularea totală, și totuși, mult așteptatul eveniment nu se producea. Or, cuvîntul „capitulare” însemna sfîrșitul războiului, el trebuia să vestească întregii lumi că Germania hitleristă nu mai există, că pe pămînt începe o viață nouă, că nu mai decolăm ca să ducem lupte și să ne expunem proiectilelor anti-aeriene ale dușmanului, că supraviețuitorii acestui măcel îngrozitor pot spune: sîntem în viață!

În seara zilei de 8 mai, la locuința mea s-au adunat aproape toți tovarășii de luptă. Am închinat un pahar și am evocat memoria prietenilor căzuți. Andrei Trud a intonat, în acompaniament de chitară, cîntecul nostru preferat: „Șoimulețul”. Cu entuziasmul zilelor de pe front încă nepotolit, am reluat cu toții refrenul: „Mîine în zori din nou la luptă”, deși știam că a doua zi nu vor mai fi nici un fel de lupte.

Ne-am despărțit la miezul nopții. Eu m-am culcat și am adormit imediat. Prin somn am auzit împușcături. Fără să mă ridic din pat, încercam să înțeleg ce se întîmplă. Cu fiecare clipă, tirul se înțețea. Răsunau împușcături în imediata apropiere a casei dar și undeva departe. Ce să fie? mă întrebam, îmbrăcîn-

du-mă pe întuneric. Nu cumva un grup răzleț de hitleristi, cîndind să iasă din încercuire, a dat peste garnizoana noastră? Pufin probabil. Dar dacă schimbul de focuri era în legătură cu o fabricuță din vecindate, pe care patronul scrisese: „Proprietatea Elveției”? Deși înțeliseseam intrarea și ieșirea oricărei persoane, poate că proprietarul ei se decisese să-și scoată cu forța avutul din fabrică.

Orice întîmplare neobișnuită te făcea să fii cu ochii în paoier, să te pierzi în presupuneri. M-am uitat cu oarecare teamă la fereastra larg deschisă, nu cumva să ajungă pîndă aici gloanțe rălăcite. Ne-aveam nici un chef să le cad victimă cînd azi-mîine va veni pacea!

Deodată am auzit trăgînd mitralierele instalate la bordul avioanelor. Apoi a buibuit un tunuleț! De undeva — nu din orașul nostru — i-a răspuns un obuzier greu!

O luptă în toată legea... Pesemne, forțe importante încercau să iasă din încercuire. Sau poate că fusese lansat vreun desant. Poftim capitulare! M-am apropiat de telefon și, cînd să ridic receptorul, l-am auzit sunînd:

— Tovarășe comandant de divizie, războiul s-a terminat! a răsunat în telefon un glas tîndr. E pace! Pace!! Pace!!! Auziți?

— Aud, am răspuns, simțind că toată ființa mea începea să se debaraseze de o povară invizibilă, care mă apăsase permanent în toți acești lungi ani de război.

Am pus receptorul în furcă și, oștînd ușurat, m-am așezat pe un scaun. Eram conștient că survenise deznădămintul pe care îl așteptam cu toții să se producă dintr-un moment într-altul și de care nu ne îndoisem nici o clipă. Și totuși, efectul cuvîntelor „războiul s-a terminat, e pace!” era înimaginabil, enorm, copleșitor.

De ce stau de unul singur, pe întuneric? M-am repezit la comutator, am aprins lumina și m-am uitat pe fereastră. Tot cerul era brăzdat de

traectoriile gloanțelor, de rafale de mitralieră, de rachete. Intraseră în acțiune toate tipurile de armament. Mi-am scos și eu pistolul și de acolo, de la fereastră, am tras cîteva focuri în aer. Apoi am ieșit în stradă și am început să strîng mina tuturor celor pe care îi întîlneam în cale, cunoscuți sau necunoscuți.

În scurt timp, aprcape toți piloții, ofițerii de la secția politică și de la statul major s-au adunat la locuința mea. Bucuria ce ne umplea inimile nu cunoștea margini, se revărsa, se cerea împărțită cu prietenii. Ne-am amintit de cei care nu mai apucaseră această zi, care nu mai erau printre noi. Ce mult s-ar fi bucurat și ei!

Noaptea luminată de salvele de salut s-a preschimbât, pe nesimțite, în zi — marea zi a Victoriei!

La 9 mai și în zilele următoare, aviatorii diviziei noastre au mai avut de îndeplinit misiuni date de comandament, patrulînd pe cerul Pragăi. Într-una din aceste zile, Golubev a observat un DORNIER-217 german, care zbura de la vest spre est. Pornind în urmărire, l-a tras cîteva rafale de avertisment, dar neamplu și-a văzut de drum, refuzînd să aterizeze. Atunci Golubev a deschis focul asupra lui și intrusul s-a prăbușit undeva în munți. A fost ultimul avion doborît de divizia noastră.

După această misiune, toate proiectilele și cartușele de la bordul fiecărui avion au fost inventariate și înregistrate. Ele au încetat să mai slujească războiului.

Pe la mijlocul lunii mai, divizia noastră s-a mutat de la Grossenhain în orașul Riesa de pe Elba. Aici totul purta amprenta strălucitoare a aurore a victoriei. Pe aerodromuri făceau de serviciu doar cîțiva piloți și tehnicieni, ceilalți se odihneau, vizitau Berlinul, Dresda, Praga.

Capitala Cehoslovaciei ne-a întîmpinat ca pe niște fii dragi. Pe străzi eram înconjurăți de o mulțime de oameni. La Dresda am văzut ruinele

Încă un MESSERSCHMITT doborât

îngrozitoare sub care fuseseră îngropați de vii mii de localnici. Oamenii ne-au spus că acest oraș înfloritor a fost distrus de bombele aliaților doar cu câteva zile înainte de armistițiu.

La Berlin am străbătut străzile principale, am trecut pe la Reichstag, am văzut șirurile de germani înfometați ce se stringeau la punctele sovietice de distribuire a hranei, am vizitat monumente, o catedrală distrusă, percuri. Într-ucât n-am găsit un loc potrivit unde să stăm și să ne ospătam din rezervele aduse cu noi, am plecat în afara orașului, în mijlocul naturii.

Am oprit mașinile undeva dincolo de Potsdam și ne-am așezat pe iarbă să luăm o gustare. Abia apucaserăm să desfăcăm conservele și să tăiem pâinea că din tușișuri, au apărut câteva capete de copii cu părul de un blond spălăcit. După fețișoarele lor, după expresia ochilor se vedea că nu se uită la noi din simplă curiozitate. Simțind ațintite asupra noastră privirile copiilor înfometați, ne-a pierit

pofta de mâncare. Le-am făcut semn și ei s-au apropiat încrezători. În câteva clipe le-am umplut mințile și poalele cămășurilor cu pâine și conserve. Apoi am mai discutat mult despre copiii germani rămași orfani, despre cei care-i făcuseră părtași la nenorociri, ne-am reamintit câte alte nenorociri, înfinit mai mari, au adus hitleriștii altor țări, îndeosebi patriei noastre. Și ne-am zis atunci că ele nu pot fi iertate! Niciodată! Știam că mulți dintre ei s-au ascuns sau vor încerca să se împrăștie ca libărcile când le surprinde lumina. Trebuie însă să-și primească răsplata. Mai curînd sau mai târziu, dar cu vîrf și îndesat!

...Ce mai aștepți, bunul meu prieten?

Într-una din frumoasele zile de mai, pe cînd ne aflam la Riesa, am văzut lîngă sta-tul major doi inși în uni-

formă americană. Apropiindu-mă, am recunoscut imediat, în unul din ei, pe vechiul meu prieten din adolescență, Pilșcikov. N-am mai dat nici o importanță uniformei străine.

— Kostea!

— Sasa! Și Pilșcikov s-a repezit spre mine. Apoi mi-a prezentat pe tovarășul său și acesta, mulțumit că Kostea găsise omul pe care-l căuta, ne-a părăsit imediat.

După îmbrăcămîntea și chiar fețele lor, am dedus că amîndoi fuseseră prizonieri în zona americană de ocupație din Germania. În timp ce ne îndreptam spre cantonamentul meu, Kostea mi-a istorisit peripecțiile prin care trecuse. A fost doborât în Prusia Orientală, americanii l-au eliberat din prizonierat și l-au adus la Leipzig, unde l-au și echipat. Împreună cu un tovarăș al său, Pilșcikov a pornit în căutarea mea. Îl ascultam, mă uitam la silueta lui suplă, la chipul slab, la obrajii supti, la boneta americană, dar în fața ochilor îmi stăruia imaginea

vechiiului și credinciosului meu prieten din școala militară.

Se scurseseră treisprezece ani. Pe atunci venisem la Perm, trimis de Comitetul de Comsomol, să urmez cursurile de pilot. Atât eu, cât și ceilalți băieți care nu visau decât aripi, am avut un ghinion teribil: în toamna aceea, nu știu din ce motiv, școala închisese secția de zbor și o menținuse numai pe cea de tehnicieni de aviație. Deci, în loc de piloți aveam să devenim tehnicieni. Noi, cei care trecuserăm examenul de admitere, am fost puși în fața unui fapt împlinit. Majoritatea a acceptat această schimbare, dar câțiva dintre noi au început să scrie rapoarte. Cei mai insistenți eram noi doi: Pilșcikov și cu mine. Comandantul școlii, primind rapoartele, a început să ne tot cheme la el ca să ne convingă că nu aveam dreptate. În cele din urmă am

mai rămas doar câțiva nemulțumiți și, ca să ne potolească, comandantul ne-a pedepsit cu câteva servicii peste rind. Încît ne-am resemnat și noi.

Totuși, Kosteia a declarat că, orice s-ar întîmpla, el tot o să zboare. Eram nedespărțiți, ca doi frați siamezi. Și dacă se întîmpla ca vreunul dintre noi să facă o pozna, eram socotiți vinovați amîndoi. Această părere a prins rădăcini adînci mai ales în urma unei întîmplări destul de nostime.

În prima iarnă a vieții noastre la școală, Kosteia și cu mine ne-am evidențiat la mersul pe schiuri și am fost incluși în echipa regiunii militare Ural, care urma să participe la un concurs pe armată. Într-o bună zi, după o cursă de 15 kilometri, cu echipament complet și cu trageri, ne-am înapoiat la cazarmă obosiți, ne-am scos bluzele și ne-am apucat să curățim puștile. Ne încurcau

însă tare mult minecile cămășilor peste măsură de mari pe care le primiserăm la baie. Le suflecaser, dar degeaba: se desfăceau mereu. Kosteia ștergea închizătorul cu o cirpă și-l drăcuia de mama focului pe zgircitul de plutonier că ne dăduse prea puține cirpe.

— Ascultă, Kosteia, mi-a venit o idee. Fă rost de o foarfecă și-ai să vezi cum rezolvăm imediat ambele probleme.

Cît ai bate din palme a apărut o foarfecă și chinurile noastre au luat sfîrșit. Dar operația n-a trecut neobservată. Seara, abia adormiserăm, că elevul de serviciu ne-a trezit și ne-a spus să ne ducem la plutonierul companiei.

— Scoateți-vă bluzele ! a ordonat plutonierul.

Cu ochii scăpărînd de minie, el și-a așintit privirea asupra minecilor noastre ciuntite.

Orice justificare era de prisos: amîndoi am ajuns la arest.

Întîlnire pe malurile Elbei: ostași sovietici și americani își strîng minile

Elevii companiei nu-l puteau suferi pe plutonier pentru șicanele lui mărunte, pentru slugărnicia lui față de șefi și atitudinea arogantă față de noi. Toți am fost extrem de satisfăcuți când a fost mutat în altă parte.

Cu Kosteia m-am văzut ultima dată în 1934, când am plecat la unitățile la care noi doi fuseserăm repatrizați. Cîțiva ani mai târziu am auzit că a ajuns pilot, iar pe front a comandat un regiment.

...Ce mai aștepti Kosteia Pilșciikov, bunul meu prieten din anii de aur ai adolescenței? Intră mai repede în căsuța mea de pe Elba! Cum ai putut să-ți închipui că n-am să te recunosc, și cu atât mai mult, că n-am să vreau să aud de tine pentru că ești într-o uniformă militară străină? Scoate-o, Kosteia, gătește-te cu bluza și cu pantalonii mei; n-ai nevoie nici măcar să reduci numărul steluțelor de pe epoleți.

Întîlnire în lagăr

I-am oferit prietenului meu totul: haine, hrană, cuvinte blajine. Discuțiile, amintirile, ne-au reinviat în memorie anii de neuitat, plini de o nepotolită sete de a cunoaște, de năzbîtii tinerești și de muncă perseverentă în numele unui vis drag.

Kosteia a rămas ca musafir la mine doar o zi. Apoi l-am ajutat să ajungă pînă la un oraș de unde putea să ia trenul. Se grăbea să ajungă acasă, în țară. Acolo nu se știa nimic de soarta lui.

Relatările lui Pilșciikov despre viața din lagărul de prizonieri, despre drumul lung și greu sub escortă m-au făcut să mă gîndesc la soarta căpitanului Ivan Babak, Erou al Uniunii Sovietice. Unde ar putea să fie? Dacă mai trăiește, cum aș putea să-l găsesc?

Pe drumurile Germaniei se deplasau atunci numeroase coloane de foști prizonieri sau civili, eliberați din zonele

occidentale. Nu lăsam să-mi scape nici o coloană fără să întreb oamenii dacă printre ei nu se află aviatori. Într-o zi mi s-a comunicat la Riesa că un cetățean dintr-un lung convoi de prizonieri le-a strigat unor aviatori care treceau cu mașina: „Spuneți-i lui Pokrișkin că Babak e în Cehoslovacia!”.

Acest strigăt, ajuns pînă la mine, din gură în gură, n-a pierdut nimic din accentele lui tragice. I-am chemat pe Trofiniov și Suhoi și, într-o duminică, am plecat cu mașina să-l căutăm pe Babak.

În Cehoslovacia am trecut pe la câteva lagăre, tot întrebînd de aviatorul nostru. Uneori întrebările noastre nu erau luate în seamă; alteori, comandantii de escortă, văzîndu-mi stelulele de pe epoleți și stelele de aur, mărturiseau sincer că printre oamenii lor n-au remarcat nici un căpitan Erou al Uniunii Sovietice. Spre seară am mai trecut pe la un punct de tranzit. Santinela de la poarta gardului de sîrmă ghimpată nu ne-a lăsat să intrăm. Atunci am cerut să vină comandantul.

— Avem aviatori, mi-a răspuns el scurt. Unul dintre ei mi-a scos peri albi cu insistențele sale. Pretinde că e Erou. Am mai văzut noi din ăștia!...

— Invitați-l aici, l-am rugat eu.

Comandantul ne-a condus la „reședința” sa și s-a dus prin lagăr.

Babak a apărut în prag — zădărnă, cu fața plină de arsuri cicatrizate, slab, sleit de puteri. Cînd ne-a zărit, s-a repezit spre noi, dar comandantul escortei i-a barat calea:

— Cetățene, înapoi!

Babak s-a oprit. Ochii i s-au umplut de lacrimi.

Ne-am apropiat de el și l-am înconjurat protector.

Comandantul s-a potolit.

— Îl iau pe căpitanul Babak la unitatea mea, i-am declarat eu. Nu știu pe unde ai umblat dumneata în timpul războiului. După cum arăți

nu pari să fi luptat cu arma în mînă sau pe vreun tanc. El însă a doborât peste 30 avioane inamice. Și pentru asta merită dragostea întregului popor!

L-am luat pe Babak cu noi. Pe drum ne-a povestit ce i se întîmplase în văzduh. Cu avionul incendiat, încercase să treacă, cu orice chip, peste linia frontului. Flăcările îl orbeau, îi ardeau fața și mințile. Dîndu-și seama că nu va mai putea să aterizeze a sărit cu parașuta, pe deplin convins că se află deasupra liniilor noastre. Jos a fost însă înghîțat imediat de soldați germani. Bolnav, cu fața prjolită, a fost aruncat în lagăr, unde prizonierii l-au tratat cu ce aveau la îndemînă.

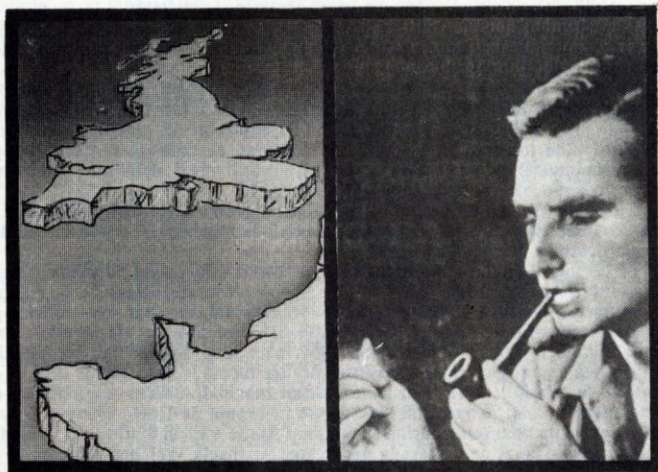
Îl ascultam pe Ivan și ne bucuram din inimă că este cu noi, că gonim în viteză pe un rapid și confortabil HORCH, că în jurul nostru înverzesc ogoarele, înfloresc copacii, totul respiră primăvară, viață. Știam că Babak fusese propus să i se confere al doilea titlu de Erou al Uniunii Sovietice și eram convinși că acum soarta îi va surîde din plin; va primi înalta distincție binemeritată. Cît despre nenorociri și necazuri, ele trebuiau încetul cu încetul uitate... În fața noastră abia se deschideau infinite posibilități de afirmare în viață și muncă. Într-adevăr, toți eram încă foarte tineri!

...La Moscova a început o perioadă de recepții, festivități, pregătiri pentru parada Victoriei. Fuseseră invitați în Capitală reprezentanți ai tuturor fronturilor. Mi-am lăsat prietenii în orașul de pe Elba; n-aveam să-i reîntîlnesc prea curînd. Nici nu mă grăbeam să mă înapoiez; războiul nu mă mai zorea, ofensivele nu-mi mai dădeau bice. Viața, atât de prețioasă, atât de neînchipuit de frumoasă, smulsă de noi ale minile mînjite cu sînge ale cotropitorilor, ne chema la noi înfăptuiri, la noi ducurii, la noi manifestări de entuziasm.

În românește de:

Paul VERBIȚCHI

L.C.T. 903 LA „REGELE ROȘU“

Un martor britanic al „cele mai lungi zile“

JOHN GRITTEN

Autorul acestor inedite amintiri din ziua Z — denumirea în limbaj convențional, militar, a debarcării armatelor aliate în Normandia acum trei zeci de ani — este un ziarist britanic care trăiește la Londra.

La 11 iunie 1939, John Gritten a fost recrutat în Royal Navy („marina militară britanică“), iar la 16 august a fost încorporat, împreună cu primul lot de 500 oameni, în cadrul a ceea ce pe atunci se numea Senior Service („serviciul rezerviștilor“).

În luna mai a aceluiași an, sub presiunea amenințării crescînde pe care o reprezenta Germania nazistă, Parlamentul britanic votase o lege introducînd, pentru prima oară după 1918, instrucția militară obligatorie. Toți tinerii valizi în vîrstă de 20-21 ani trebuiau să se înroleze, pe timp de șase luni, fie în Army („armata de uscat“) fie în Royal Navy, fie în Royal Air Force (R.A.F. — „aviația

de război"). Primii „milițieni“ — cum s-au numit pe atunci acești recruți — intrașă în Army la începutul lunii iunie, presa făcând multă reclamă acestui eveniment.

Royal Navy își aplicase multă vreme o poreclă care-i plăcea în mod deosebit — „Arma tăcută“ — deoarece sublinia tendința ei de a se feri de reflectoarele publicității. Preocupată însă de viitoarele alocații bugetare votate de Parlament pentru cele trei arme, Amiralitatea a hotărât ca Royal Navy să aibă și ea parte de o ambianță publicitară similară celei de care se bucuraseră „milițienii“ din Army. În consecință, John Gritten — la acea epocă reporter al cotidianului Daily Mail — a fost încunoștiințat că va căpăta matricolul R.N.S.R. (Royal Naval Special Reserve) nr. 1 și că va fi concentrat odată cu primul lot de recruți, pentru a putea scrie despre aceasta în ziarul său.

La câteva ore după ce Parlamentul a declarat război Germaniei naziste, în ziua de 3 septembrie 1939, Legea instrucției militare a fost înlocuită de Legea serviciului militar obligator: practic, R.N.S.R. a încetat să mai ființeze, primii 500 recruți fiind integrați în Royal Navy, cu grad de matrozi sau caporalii pe durata războiului. Dar, în cei mai bine de patru ani cît a fost mobilizat ca marinar, John Gritten și-a păstrat matricolul R.N.S.R. nr. 1.

Ca fochist în sala de mașini, el s-a aflat la bordul unui distrugător care a fost bombardat și scufundat în timpul evacuării forțelor engleze și franceze din Norvegia Centrală, în mai 1940.

La începutul anului 1944, Gritten a fost avansat la gradul de sublocotenent (și ulterior la cel de locotenent R.N.V.R. (Royal Navy Volunteer Reserve — „rezerva de voluntari a marinei militare“), devenind totodată reporter naval oficial pe lângă Departamentul de presă al Amiralității. El a fost singurul ziarist care avînd această calitate a debarcat, la 6 iunie 1944, pe coasta Normandiei, iar paginile care urmează sînt redactate pe baza însemnărilor făcute în acea vreme.

Pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, Gritten a participat, ca reporter naval oficial, la operațiunile întreprinse în Franța de Royal Navy și Royal Marine (corpul de infanterie marină subordonat Amiralității și luptînd atît la bordul unităților navale cît și pe uscat); la debarcarea pe Insula Walcheren (la vîrsarea riului Scheldt, în Olanda); la campaniile de eliberare a Birmaniei și Indoneziei, precum și la alte acțiuni împotriva japonezilor, în Oceanul Indian.

John Gritten s-a înapoiat la viața civilă și la vechea sa profesie de gazetar în mai 1946, după aproape șapte ani de serviciu în Royal Navy.

D.M.

„Prezențați-vă imediat la Amiralitate“

Într-o bună zi din primăvara lui 1944, după ce luasem cîteva interviuri unor ofițeri și matrozi ai cîtorva M.T.B-uri¹, înapoiate dintr-o ciocnire victorioasă în Marea Nordului cu echivalentele lor germane, m-am întors în biroul meu de la o bază navală de pe litoralul răsăritean al An-

gliei, unde am găsit o notă: „Prezențați-vă imediat la Amiralitate“. Colegul meu, un fotoreporter naval oficial, primise un ordin identic. Reacția noastră imediată a fost: „Gata, se sparge bubă!“.

De peste patru ani, măruntelile insule britanice erau asaltate de E-BOOT-urile, care trimisese războinicii la fundul mării mii de tone ale marinei noastre comerciale, și bombardate de Luftwaffe. Corpurile noastre expediționare — relativ mici — fuseseră izgonite din Norvegia, Franța, Grecia și Creta. În Africa de Nord, situația militară evolua în favoarea, ba în defavoarea Angliei. Poporul acesteia tre-

cuse prin multe încercări, fără a deznădădui vreodată, dar cu amarul sentiment că nu poate să răspundă cum ar vrea loviturilor vrăjmașului și că nu era în stare să smulgă Europa din ghearele naziștilor. După Dunkerque, de-a lungul anilor 1941 și 1942, părea că războiul nu se va sfîrși niciodată.

Mulți ceruseră deschiderea unui al doilea front peste Canalul Minecii, pentru a slăbi presiunea pe care o avea de înfruntat vîlzează armată roșie. Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri, atît emoția noastră din acea dimineață de august 1942, cînd am auzit la radio că trupe

¹) MOTOR TORPEDO BOAT — vedetă torpiloare rapidă, al cărei tip omolog german purta denumirea de E-BOOT.

britanice și canadiene debarcaseră pe coasta Franței, cît și dezamăgirea încercată cînd ni s-a spus că nu era vorba decît de un raid asupra portului Dieppe¹. Pe atunci nu știam că fusese un atac foarte costisitor, datorită mai ales modului necorespunzător cum se desfășurase bombardamentul prealabil și tirul de acoperire al bastimentelor din Royal Navy: trupele debarcate au întîmpinat astfel rezistența unui inamic bine fortificat și dispunînd de armament greu.

Apoi, în 1943, veștile au început să fie mai bune și moralul ni s-a ridicat: Rommel a fost învins la El Alamein; prima forță amfibie anglo-americană de mari proporții a debarcat în Africa de Nord; germanii au capitulat la Stalingrad² și, după victoria de la Kursk³, armata roșie a început să împingă necrușător pe naștiți spre apus.

Tar acum, în satele, țărgurile și orașele Angliei, se vedeau de luni de zile din ce în ce mai multe uniforme americane, se auzeau din ce în ce mai des voci cu accent american. Vreo 1 500 000 soldați sosiseră din S.U.A., cu întregul echipament, cu toate proviziile de care aveau nevoie, fiind cantonați mai ales în zona de sud a Angliei. Știam că Churchill și Roosevelt făgăduiseră deschiderea unui al doilea front nu numai în bazinul mediteranean⁴.

Plini de emoții după primirea ordinului, fotoreporteurul și cu mine am plecat la Londra, prezentîndu-ne la Amiralitate. După o vreme, m-am trezit la bordul unui mic vas, în plin Canal al Mîneci. Dar escapada s-a încheiat cu o dezamăgire. În-

preună cu sute de alte nave, am parcurs vreo 64 km spre coasta Franței, pentru a face apoi cale înapoi și a „invalda” o zonă a propriului nostru litoral. Fusese fie una dintre multele manevre destinate să deruteze pe germani cu privire la locul unde avea să se desfășoare cu adevărat debarcarea, fie una dintre repetițiile generale ale acesteia, fie și una, și cealaltă⁵.

Pentru mine, unul dintre cele mai semnificative momente ale acestei acțiuni a fost primul contact cu armele noastre secrete. Stînd pe puntea vasului am văzut plutînd, la vreo 200 m depărtare, un obiect care părea o cutie mare de pînă. Arătîndu-l unui ofițer din armata de uscat canadiană — un tip înalt care stătea lîngă mine — l-am întrebat:

— Ce soi de ambarcațiune mai e și asta?

— Ambarcațiune? m-a imitat el, disprețuitor. Asta nu e o ambarcațiune, e un coșcogea tanc.

Ierînd cu mîrînimie abisurile ignoranței mele, canadianul mi-a explicat că prototipul neobișnuitului obiect fusese construit de un ungur într-un garaj de pe o ulicioară din Londra, avînd menirea să transporte tancuri, aducîndu-le pe plaja respectivă odată cu fluxul. Ulterior aveam să aflu că, în ziua Z, „invenția” s-a dovedit mortală, dar nu pentru germani, ci pentru nefericitele echipaje ale tancurilor, care s-au scufundat în marea agitată.

De fapt, nu a fost decît unul dintre „obiectele” bizare, pe care le-am văzut plutînd în acea zi. Deprins cu bastimentele de tip mai convențional din Royal Navy, am rămas uimit în fața unei întregi familii de ambarcațiuni, concepute special pentru un atac amfibiu: prevăzute cu un fund plat, ele erau adaptate unor misiuni aparte, fiind capabile, de pildă, să transporte trupe de asalt, tancuri sau alte vehicule cu roți ori șenile, să lanseze

rachete, să întreprindă un baraj de artilerie antiaeriană sau să improaște cu proiectile o plajă, pentru a face să explodeze minele inamice.

M-am înapoiat la baza mea de pe coasta de est și, săptămîni de-a rîndul, am continuat să-mi trimit reportajele la Amiralitate, unde erau cenzurate înainte de a fi publicate în presă. Scriam despre activitățile navale din fisia de mare cuprinsă între litoralul britanic de sud-est și țărmurile belgian și olandez, „alee” prin care, hărțuite de E-BOT-uri, trebuiau să treacă convoaiele noastre comerciale.

Pînă ce, într-o dimineață, am primit o nouă convocare la Amiralitate. De data asta, nu mai încăpea îndoială; nu se putea să nu fie clipa pe care o așteptam cu toții de atîta amar de vreme.

La Amiralitate, sala presei semăna cu orice birou dintr-o redacție, doar că personalul era îmbrăcat în uniforma marinei. Acolo mi s-a înmînat un document pîrînd sus următoarele rînduri: STRICT SECRET. Comandantul naval aliat⁶ al forței expediționare — către John Gritten, la Amiralitate, Londra, 20 mai 1944.

Reprobus la multiplicator cu cerneală violetă și avînd semnătura în albastru a comandantului Departamentului de presă al Amiralității, mesajul era lapidar: „Vă veți prezenta la comandantul navei L.C.T. 903⁷ în ziua de vineri, 2 iunie 1944, pentru a vă îndeplini misiunea conform instrucțiunilor pe care le-ați primit”. Semna John Dillon Robinson, ofițer de stat major pentru legătura cu presa.

Un coleg, de asemenea reporter naval oficial, a primit ordinul de a se imbarca pe un curățitor de mine, unul din cele 300 care aveau să preceadă armada de invazie, mîturînd pe mare capcanele explozive ale naziștilor.

⁷) Comandant naval aliat era viceamiralul britanic Bertram Ramsay.

⁸) LANDING CRAFT (TANK) — navă de debarcare pentru care blindate.

¹) Vezi Magazin istoric, nr. 11/1968.

²) Aluzie la capitularea maresalului Paulus, care a avut loc la 2 februarie 1943 (vezi Magazin istoric, nr. 2/1973).

³) E vorba de eșecul operației hitleriste „Citadela” de la 5 iulie 1943, și de victorioasa contraofensivă sovietică care l-a urmat (vezi Magazin istoric, nr. 4/1970).

⁴) Pentru pregătirea celui de-al doilea front, vezi Magazin istoric, nr. 1-6/1967; nr. 6-8/1968; nr. 1-6/1974.

⁵) Denumită în limbaj cifrat operația „Fabius” manevra avea înădădeș, ambele roluri pe care i le atribuie autorul.

Duminică, 4 iunie.

La bordul lui L.C.T. 903 (Escadra U-49)

Ni s-a spus că numele general de cod al debarcării e „Overlord”. Mai știm că numele de cod al fazei inițiale navale e „Neptun”. Sistem de asemenea conștienți că, exact în aceste zile, ne-am angrenat într-unul din cele mai mari jocuri de noroc de războiului. Cele trei zaruri se numesc forța vântului, efectul acesteia asupra mării în Canalul Minciei și condițiile meteorologice generale.

Deocamdată, sorții sînt împotriva noastră: vîntul suflă cu înverșunare și marea e mult prea agitată pentru mîile de ambarcațiuni fără chilă și cu fundul plat, care în asemenea condiții ar putea pieri împreună cu prețioasa lor încălțătură de oameni și tehnică militară. În orice caz, chiar dacă vasele ar supraviețui celor 145 km ai traversării, valurile ar fi prea mari pentru a permite debarcarea trupelor și materialului pe plajele Normandiei, pînă și în improbabilă eventualitate că nu ar avea de înlîmpinat nici o rezistență.

Miza jocului? Fie transportarea cu succes peste mare a 750 000 soldați dotați cu armament și debarcarea lor pe o fîșie de aproximativ 80 km din coasta Normandiei⁹, urmînd apoi ca ei să părăsească plajele și să pătrundă cît mai repede cu putință în interiorul Franței; fie amînarea operației „Neptun” cu cîteva săptămîni, pînă la proxima dată convenabilă. Căci ora 0, momentul exact al debarcării trupelor pe plaje, trebuie să se situeze cu trei-patru ceasuri înainte de punc-

⁹) Zona debarcării se întindea de la baza Peninsulei Cotentin spre răsărit, pînă la gura riului Orne, care se varsă în Canalul Minciei la nord-est de orașul Caen.

tul de vîrf al fluxului¹⁰ și la revărsatul zorilor¹¹ — condiții care se prezintă simultan doar de trei sau patru ori într-o lună.

În stadiul actual al pregătirilor, o amînare de cîteva săptămîni ar constitui un considerabil dezavantaj pentru aliați. Zeci de mii de soldați, cu întregul lor echipament, sînt deja îmbarcați pe o flotă de 5 000 vase. Alte sute de mii de soldați aglomerează regiunile de sud ale Angliei — totul într-o atmosferă de secret absolut și de maximă securitate. Se crede că, datorită unor măsuri menite să-l păcălească pe inamic, acesta ignoră cu desăvîrșire zona unde vom debarca pe litoralul Canalului Minciei. Elementul de surpriză totală ar putea să dispară dacă operația „Neptun” va fi amînată.

Înainte de a ne imbarca, am primit instrucțiunile necesare într-o sală mare, unde erau expuse nenumărate hărți ale zonei de debarcare, pînă la o adîncime de cîteva kilometri în interior. Hărțile purtau indicația: „Publicate de War Office¹², 1943”. Pe pereți se mai aflau fotografii (mărite la o scară enormă) ale plajelor unde va avea loc debarcarea, unele conținînd și profilul geografic al regiunii de dincolo de plaje — toate marcate cu amplasamentele

¹⁰) Fluxul era necesar pentru ca ambarcațiunile cu fundul plat să poată trece peste obstacolele create de nazisti de-a lungul „Zidului Atlanticului”, lanțului de fortificații ridicate de ei pe litoral. Submarinele britanice procedaseră la debarcări secrete pe coasta Franței alături pentru a fotografia întăriturile germane, elî și pentru a culege mostre de nisip și sol, cu scopul de a permite comandamentului aliat să stabilească zonele capabile să suporte tancurile și celelalte vehicule grele.

¹¹) În felul acesta, traversarea Canalului Minciei se putea face pe întuneric și inamicul era luat prin surprindere. De pe altă parte, trupele aliate dispuneau de suficientă lumină în clipa debarcării, pentru a evita confuzia și riscul ca diversele unități anglo-americane să tragă unele asupra celorlalte.

¹²) Ministerul de Război al Marii Britanii.

probabile ale cîmpurilor de mine și bateriilor germane de artilerie.

Note de instructaj

Armada anglo-americană se compune din două grupări: Forța navală de vest, sub comanda contraamiralului american George Kirk și Forța navală de est, avînd în frunte pe contraamiralul britanic Philip Vian, căruia, i se spunea îndeobște „Vian de pe COSSACK”¹³. El a fost comandantul meu pe distrugătorul AFRIDI, scufundat în largul coastelor norvegiene. Forța navală de est urmează să debarce trei divizii ale Armatei 2 britanice în trei sectoare, denumite în limbaj de cod Sword, Juno și Gold¹⁴.

Sînt prevăzute unități speciale pentru deminare, bombardament și asalt, precum și forțe de sprijin care vor veni imediat după trupele de asalt. În zona de est vor debarca americani, în cea de vest — britanici și canadieni. Bombardamentele vor fi susținute de o formație navală americană (cuirasatele NEVADA, ARKANSAS, TEXAS; crucișătoarele grele TUSKALUSA, AUGUSTA și QUINCEY) și de una britanică (cuirasatele WARSPITE NELSON și RAMILLES; crucișătoarele GLASGOW, BELFAST, ENTERPRISE, MAURITIUS și ORION; distrugătoarele SAUMAREZ, ONSLOW, ALGONQUIN și SIOUX, precum și bătrînul monitor LORD ROBERTS¹⁵).

După cum ni se comunică, 75 la sută din vasele de război care participă la „Overlord” sînt britanice. Din totalul forțelor navale angajate

¹³) Sub comanda lui Vian, distrugătorul COSSACK a interceptat, în martie 1940, vasul auxiliar german ALTMARK, pe cînd naviga în apele norvegiene, ducînd la bordul său sute de mîteloți englezi capturați după scufundarea cîrbogoturilor lor de către „cuirasatul de buzunar” GRAF SPEE, în Atlanticul de Sud.

¹⁴) „Spadă”, „Junona” și „Aur”.

¹⁵) Acum scoase din uz, monitoarele serveau ca baterii plutitoare pentru bombardarea uscatului de pe mare.

60 la sută sînt britanice, restul americane, deși multe dintre bastimentele noastre au fost construite în șantiere americane. Armada plutitoare e alcătuită din peste 4 000 unități militare dintre cele mai variate, precum și din sute de cargoboturi aparținînd marinei comerciale.

Se pare că aspra lecție a raidului din 1942 de la Dieppe nu a fost dată uitării. Pentru bombardarea prealabilă a apărării de coastă germană, vor fi folosite aproximativ 600 tunuri ale navelor militare, cu un calibru variînd între 4 și 10 țoli. După calculele efectuate, ele vor trimite 2 000 tone de exploziv pe plaje, la fiecare 10 minute. În plus, vor participa direct la „Overlord” 7 500 avioane, de luptă iar alte 3 500 bombardiere vor ataca liniile de comunicație inamice în Franța și vor executa misiuni de bombardament strategic în Germania. În afara trupelor debarcate pe calea mării, vor mai fi parașutați 20 000 ostași.

Înainte de a se încheia ședința de instrucție, dacă memoria nu mă înșală, Eisenhower a hotărît amînarea operației „Neptun” cu 24 ore. A urmat o perioadă de cumplită încordare pentru toți cei în cauză, de la comandantul suprem pînă la ultimul soldat sau matroz.

Din nou la bordul navei L. C. T. 903

În micul salon al navei, ofițerii din Army se uită atent la hărțile și fotografiile pe scară mare și foarte detaliate, care înfățișează plaja unde vor debarca, plajă denumită în limbaj de cod „Regele roșu”. Pe harta mea, e marcată cu litere mici: La Rivière, între Arromanches și Courseulles, la circa 19 km nord-est de Caen, unde trupele speră să ajungă, cu oarecare șansă, încă din prima zi.

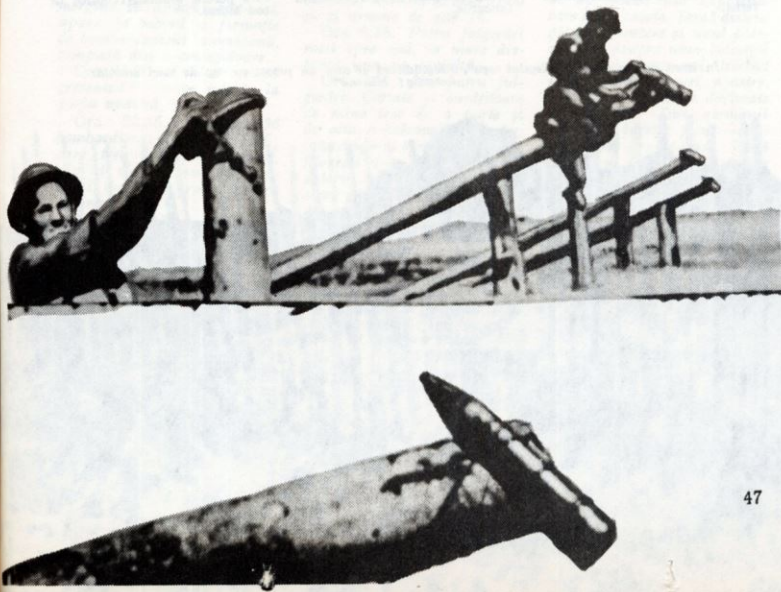
În urmă cu cîteva săptămîni, un ofițer de marină și un maior din corpul Royal Engineers¹⁶ au fost aduși de un submarin în largul acestei coaste și au înotat pînă la fîrm, pentru a culege mostre din nisipul „Regelui roșu”. De datele obținute de ei de pînă la soarta acestor soldați.

Cerul e încă acoperit și suflă un vînt destul de puternic dinspre sud-vest. Dacă nu se domolește, operația „Neptun” va fi amînată cu cel puțin două săptămîni. Cîțiva ofițeri joacă poker, iar unii soldați — loto. Două căi de destindere a nervilor, pe care nesiguranța și amînarea cu 24 ore a debarcării i-a încordat ca pe niște strune de vioară.

Mărti, 5 iunie, ora 0.30. Și totuși, operația „Neptun” va avea loc astăzi. „Alea jacta est”, cum ar spune Cezar. Dar norii afirmă încă jos și cerul e tot acoperit. Vînt destul de puternic — gradul

¹⁶) Denumire purtată de genștii britanici.

După-amiaza zilei de 6 iunie: infanteria marină britanică deminează terenul

5¹⁷. Cu același grad și cam de aceeași vîrstă cu mine, comandantul navei L.C.T. 903, sublocotenentul rezervist L.G. Metcalfe a fost casier de bancă în viața civilă. El rostește liniștit în portavoce: „Jumătate viteză înapoi!” „Am pornit!”

Moral foarte ridicat al soldaților. În timp ce ne desprindem încet de țărm, Metcalfe strigă comandantului unei nave similare, de lângă noi: „Pe curînd!” Parcă ar lua trenul de 8,40 de la locuința din Richmond spre banca londoneză unde lucrează.

Mii de ambarcațiuni—imobilizate în ultimele 24 ore—prind brusc viață. Începe parada cea mare. De jur împrejurul nostru sînt zeci de L.C.T.-uri acoperite cu rețele de camuflaj. Deasupra trec două avioane de vîndătoare SPITFIRE. Pînă la orizont, numai vase. Trecem pe lângă cîteva mari L.S.I.-uri¹⁸, de cîte 8 000 tone sau și mai mult: unele din ele au fost

pacheboturi în vreme de pace și acum sînt vopsite în cenușiu. De gruele lor atîrnă L.C.A.-uri¹⁹, pline cu infanteriști și gata de a fi coborîte pe scripeți pentru a se lansa la asaltul țărmului.

Operatorul radio David Davies, originar din Barry Dock (Wales de Sud), îmi spune: „Cea mai mare operație militară din istorie, dom' sublocotenent!” La matura vîrstă de 18 ani (vîrstă medie a echipajului de pe L.C.T. 903 e de 20 ani), Davies vorbește cu siguranța unui om care a fost muncitor la o moară, matelot pe un vas comercial și curier la studiourile de film din Denham. Ar avea dreptate, dacă ar preciza că e vorba de cea mai mare operație militară amfibie din istorie.

Marea e acoperită de creștele albe ale valurilor. Spuma lor trece peste rampe²⁰ și

cade peste soldați și vehicule. Dar și unii și celelalte sînt veterani hîrșiți în lupte, aparținînd Armatei 8²¹. L.C.T. 903 frează și tresare, scaldat de valuri. Munca nituitorilor de la șantierele de pe Tamisa, unde a fost construită nava, e pusă la grea încercare.

Semnale fișesc din lămpi-le ALDIS²². Trecem acum pe lângă enorme L.S.I.-uri americane, vopsite în cenușiu... Iată acum și un șir de corvete și fregate, două din ele franceze. Pentru a ne apăra de un eventual atac inamic la mică altitudine, deasupra noastră se înalță baloane captivitate argintii, remorcate de unele nave ale convoiului.

O șalupă cu motor, asemenea unui dulău ciobănesc care-și strînge turma, ne semnalează să mărim viteza, deoarece am ieșit nițeluș din formație. Pe la pupă trece o șalupă, purtînd ca însemn: „Controlul circulației”.

¹⁷) Conform scriii Beaufort care măsoară forța vîntului, gradul 5 indică o viteză de deplasare a aerului mergînd pînă la 38,5 km pe oră.

¹⁸) LANDING SHIP INFANTRY — vas de debarcare a infanteriei.

¹⁹) LANDING CRAFT ASSAULT — navă de debarcare a trupelor de asalt.

²⁰) În acest context, rampele sînt usile laterale ale unei nave de debarcare, cu balamale fixate la marginea de jos pentru a se deschide prin coborîre și a forma rampele pe care descind tancurile.

²¹) E vorba de Armata 8 britanică, care a luptat în Africa de Nord sub comanda lui B.L. Montgomery.

²²) Lămpi electrice, prevăzute cu un sistem de obturatoare care permit semnalări optice în cod Morse.

În imediată vecinătate a „Regelui roșu”, o îngrăditură pe care un piacat cu cap de mort anunță: „Achtung! Minen!”

Ora 13.55. De la L.C.T.-ul de dinaintea noastră primim un semnal luminos: „Comandantul escadrei vă urează mult noroc”. Comandantul escadrei e locotenent-comandorul Robertson, care se află la bordul unui L.C.H.²³ Transmitem mesajul L.C.T.-ului care navighează după noi... și astfel urarea străbate întreaga coloană.

Trecem pe lângă niște distrugătoare nou-nouțe. Formăm acum două coloane.

Ora 14.45. La babord se văd Acele²⁴. Norii plutesc destul de jos, marea e agitată și valurile inundă puntea. Doi soldați se tot feresc de apa care-i împroașcă și comandantul le strigă să intre înăuntru.

Ora 15.45. Vântul a scăzut. Tangaj lent...

Ora 20.00. La vreo cinci mile distanță, la tribord, cenușii pe cerul cenușiu, nouă crucișătoare și două cuirasate se înșiră în formație. Un crucișător ne iese în întâmpinare și trece în revistă cele două coloane ale noastre. Deasupra noastră zboară avioane de vânătoare — 16 SPITFIRE de bombardament și câteva LIGHTNING...

Ora 20.45. În sir indian, mergând în direcția sud-vest, apare la babord o formație de bombardament americană, compusă din 6 crucișătoare... Ora 21.20. O mică corvetă grecească²⁵ trece iute pe la pupa noastră.

Ora 22.15. Număr 56 bombardiere LIGHTNING, care trec deasupra noastră, venind dinspre sud-est, probabil după un raid asupra Franței.

Ora 23.00. Vreo opt lumini de explozii se văd la babord dar zgomotul lor nu se aude.

²³) LANDING CRAFT HEAD-QUARTERS — nave de debarcare pentru statul major.

²⁴) Acele sînt un sir de stîlci ascuțite de calcar care ies perpendicular din mare, la extremitatea vestică a Insulei Wight. Conform planului „Neptun”, înainte de a lua direcția coastelor franceze, fiecare convoi de vase trebuia să treacă printr-un „punct de control” situat la aproximativ 24 km sud-est de Ace.

²⁵) Navă de coastă și vîna-toare antisubmarin.

6 iunie, ora 01.30. Am intrat în canalul de navigație, balizat de culegătoarele noastre de mine. Balizele au mici becuri — roșii la babord și albe la tribord. Luna luminează palid, tocmai bine pentru a vedea nava de dinaintea noastră și a ne păstra locul în formație.

Ora 5.20. Revărsatul zorilor. Un L.C.F.²⁶ ia poziție la babord.

Ora 5.35. Secundul nostru, londonezul J.L. Guthrie afirmă că vede luminile tirului de artilerie în fața lui. Pre-tutindenii la orizont sînt nave militare...

Ora 5.45. Patru LIGHT-NING-uri zboară spre sud-vest.

Ora 5.55. Se aude vuietul puternic al avioanelor care se îndreaptă spre sud, dar nu vedem nici unul, din cauza straturilor de nori. Vîntul continuă, cu intermitențe, vreo 25 minute. Nu văd aparatele, doar urma cîte unui reactor, prin spărturile de nori. Marea e verzuiă și pătată de spumă. Tangajul e încă puternic. „Ciudată vreme pentru luna iunie”, remarcă Met-calfe.

Ora 6.20. În formație strîn-să, trec spre sud-vest 18 avioane, zburînd la vreo 2 000 m și urmate de alte 16.

Ora 6.35. Patru fulgerări roșii spre sud, la mare distanță una de cealaltă.

Ora 6.40. Alte patru fulgerări. Corvete și curățătoare de mine trec de o parte și de alta a coloanelor noastre, întorcîndu-se spre nord. Curățătoarele și-au făcut pe deplin datoria... Soarele străpunge un strat gros de nori și, la est de noi, spre orizont, navele se profilează în bătaia razei-lor sale.

Ora 6.50. De pe puntea de comandă, văd pe soldați cum dau la o parte plasele de camuflaj, ferindu-se de valurile care-i împroașcă. Cînd își termină treaba, pun sacii de culcare în vehiculele lor. Unul se piaptăndă. Parcă ar fi spartanii înainte de Termopile!

²⁶) LANDING CRAFT FLAK — nave de debarcare a artileriei antiaeriene.

Ora 7.00. Un grup de L.S.I.-uri apare la tribord. Vor debarca oare trupe de infanterie? Am ajuns la aproape 10 km de coastă.

Ora 7.35. Un crucișător care escortează un convoi de L.S.I.-uri scuipă flăcări portocalii, o dată cu cele patru salve pe care le trage spre țărîm. Ni se semnalizează: „Viteză maximă!” Urmează să sosim la plaja „Regele roșu” la 90 minute după primele debarcări de acolo. Peste capul nostru trec bombardiere TYPHOON în direcția sud. Un al doilea crucișător deschide focul. Pămîntul încă nu se vede...

Ora 8.00. Ajungem la poziția de așteptare, la vreo 2,5 km de coastă. Acum L.C.T.-urile noastre sînt singure, fără escortă. Litoralul e vizibil, deși o mare parte dintr-insul e învăluită în trîm-be de fum. Bateriile germane continuă să tragă... O rachetă VEREY, de culoare albă, se înalță chiar în fața. Ai noștri au capturat bateria.

Ora 8.40. Pornim din nou, cu viteză redusă. LIGHT-NING-urile continuă să bom-bardeze țărîmul.

Ora 8.50. Pe măsură ce ne apropiem, văd exploziile care sfîșie coasta. Două distrugătoare franceze și unul polonez trag asupra unor obiective invizibile pentru noi, trecînd prin dreptul probei noastre. Văd acum clădirile dărîmate de pe mal. Dar germanii nu și-au încetat focul — patru obuze explodează lângă L.C.T.-ul de la tribord, altele în mijlocul coloanei. Ne continuăm însă drumul.

Ora 9.15. Obuzele inamice nu-și nimeresc țintele (din fericire!) și cad mereu în același loc. Distrugătoarele s-au înapoiat pentru a ne sprijini. Țărîmul e o masă densă de fum. Trecem pe lângă un L.C.T. care s-a oprit, cu o gaură în bordajul de la tribord.

Ora 9.30. Obuze trase de o baterie, care mai rezistă în satul La Rivière, explodează în apropierea noastră. Altele suieră deasupra sau cad în

mare, făcînd să fişnească stilpi de apă. Metcalfe — care mi-a mărturisit că azi împlineşte 21 ani — glumeşte amar: „Primele cadouri de ziua mea!”

Văd acum satul La Rivière: farul său e încă în picioare, dar cu o gaură enormă pe una din laturi. La vreo 800 m în interior, pe un povirniş, satul Mont Fleury e şi el în ruine.

Ora 9,35. La bordul L.C.T.-ului vecin cu noi răsună o dublă explozie: s-a lovit probabil de două mine plote, de tipul celor pe care naziştii le-au agăţat de pari înfişi în fundul mării. Deşi plasele imediat sub nivelul apei, aceste mine sînt invizibile. În ciuda exploziilor, L.C.T.-ul continuă să navigheze spre coastă.

Ora 9,37. Facem un ocol, căci fărîmul e plin de ambarcaţiuni care scot la iveală trupe şi armament, nelăsînd nici un colţişor liber pentru noi... Treceam peste piramidele de pari pe care germanii le-au semănat aici pentru a rupe fundurile vaselor...

Ora 9,40. Şi iată-ne la destinaţie, pe plajă, cu L.C.T. 903 virît între alte două ambarcaţiuni. În apa de vreo 60 cm rampele au coborît şi trupele debarcă, în vreme ce tancurile se strecoară şi ele, ori de cite ori se iveau în spaţiu liber. Fluxul fiind la punctul maxim, nu a mai rămas decît o fişie strîmă între marginea apei şi cărarea ce trece pe lîngă un cîmp de mine, marcat de un indicator: „ACHTUNG! MINEN!” Îngusta fişie e aglomerată de vehicule ce se mişcă încet şi de soldaţi care se îndreaptă spre drumul ce urcă povirnişul, către Mont Fleury. Apare un bulldozer, care curăţă la iufeală pietrişul şi nisipul dintre apă şi cărare, pentru a uşura operaţiile

de debarcare. Distrugătoarele trag într-una, dar tirul lor se îndreaptă acum dincolo de linia colinelor din spatele satului Mont Fleury, la aproape 2 km în interior. De cum coboară pe fărîm, cîteva tancuri adaugă salvele lor barajului de artilerie navală. Zăresc o coloană lentă de care blindate care se îndreaptă spre Caen, în timp ce bateriile vaselor militare îşi concentrează focul asupra liniilor inamice din faţa lor. Splendidă colaborare dintre două arme!

De îndată ce L.C.T. 903 a descărcat oamenii şi vehiculele transportate, maşinile ei primesc ordinul: „Încet înapoi!” Îndepărtîndu-se de fărîm, ea se întoarce cu prova înaintea şi porneşte spre Anglia. Dar, după nici doi kilometri, începe să ia apă atît de repede, încît pompele nu mai prîdidesc cu golirea şi valurile inundă sala maşinilor DIESEL, scoîndu-le din funcţiune. Probabil că vreunul dintre obstacolele din dreptul „Regelui roşu” i-au găurit chila sub linia de plutire. Comandantul porunceşte majorităţii echipajului să părăsească vasul şi matrozii trec pe un alt bastiment. Luat la remorcă, L.C.T. 903 e din nou adus pe plaja de pe fărîmul francez. Cînd vine refluxul, fundul navei lasă să se vadă un orificiu mare şi două mai mici, avarii prea serioase pentru a putea fi reparate de echipele tehnice de pe plajă. Dar, asemenea multor altor nave de debarcare, L.C.T. 903 continuă să plutească, spre cinstea muncitorilor constructori care l-au dotat cu numeroase compartimente ermetic închise.

6 iunie, seara. La bordul unui vas cu destinaţia Southampton

Astă seară am văzut imbarcîndu-se primii 500 prizonieri germani din acest sector. Însiraţi pe şapte rînduri pe prundişul plajei, ardău la fel de demoralizaţi ca şi camarazii lor captivi pe care ni-i înfăţişează jurnalele de actualităţi sovietice. Un vînt rece sufla dinspre mare, pătrunzînd prin mantalele lor cenuşii-verzui şi făcîndu-i să tropăie din picioare şi să se îngheşie unul într-altul, pentru a-şi ţine de cald. Mulţi erau desculţi, iar unul nu avea nici pantalonii: pe semne că ori au fost surprinşi dormind, ori ai noştri au luat măsuri ca nici un prizonier să nu evadeze.

Reprezentantul Herrenvolk-ului²⁷ căruia îi lipseau pantalonii avea o tunică scurtă, care abia îi acoperea chiloţii, şi se adăpostea de vînt cuibîrîndu-se printre ceilalţi captivi. Pînă la urmă, sub paza unor puşcaşi din Royal Marine, s-au urcat cu toţii pe o plută care i-a dus spre vasul ce-i aştepta în larg. Uitîndu-mă cu binoclul am văzut un alt lot de prizonieri, aduşi pe drumul de la Caen, drum care dimineaţa era înşesat de tancurile noastre în ofensivă, spre interiorul ţării.

Aici se opresc impresiile personale ale unui om care a asistat, într-un sector mărunţ, la prima zi a celei mai mari operaţii lansate în vest împotriva fortăreţei europene

²⁷ În terminologia rasistă a lui Hitler, vocabulul Herrenvolk („popor de stăpîni”) servea drept sinonim al naţiunii germane.

a naziștilor. În săptămânile următoare aveam să stau de vorbă cu mulți combatanți, notînd impresiile și simțămintele lor, ca și unele dintre remarcabilele lor fapte de vitejie în acea primă zi a debarcării.

N-aș putea pretinde însă, că cele întîmplate la „Regele roșu” au fost „tipice”, căci proporțiile și intensitatea rezistenței hitleriste în ziua Z au variat de la sector la sector. Pierderile de la „Regele roșu” au fost foarte mici în comparație, de pildă, cu cele înregistrate de americani în sectorul „Omaha”: acolo bateriile germane nu au fost

anihilate de bombardamentele preliminare din aer și de pe mare, iar soldații au trebuit să parcurgă aproape 6,5 km în plus de la punctul unde s-au oprit navele și pînă la lărm.

Căpitanul de marină Stephen Roskill, istoric oficial al războiului naval purtat de Anglia, scrie pe bună dreptate: „Deși pierderile navelor de debarcare au fost grele, restul flotei aliate a avut puțin de suferit; 132 715 oameni și mii de vehicule au fost debarcate în prima zi, iar pierderile înregistrate de armata de uscat (circa 4 000 britanici și 6 000 americani)

s-au dovedit surprinzător de mici. Principali factori ai succesului au fost, desigur, foarte minuțioasa planificare și pregătire a operației, ca și realizarea efectului de surpriză. Dar sprijinul de artilerie acordat forțelor de asalt de către vasele militare mari și mici au contribuit, fără doar și poate, la spargerea «Zidului Atlanticului» cu un preț atît de redus»²⁸.

În românește de:

Nicolae MINEI

²⁸) S.W. Roskill: The Navy at War 1939-1945.

COMOARA TEMPLIERILOR

(Urmare din p. 37)

scriau poeme rafinate, erau tot mai greu de înfrînt. Iar templierii pricepeau tot mai bine că tratativele erau mult mai fructuoase decît bătăliile, că mai utilă era „o pace înarmată decît o hărțuială istovitoare”. În tabăra creștină, însă, erau puțini cei care gîndeau ca ei, și, pe măsură ce cruciații pierdeau teren, animozitatea împotriva acestor oșteni ai crucii care propovăduiau compromisul cu necredincioșii sporea. În anul 1187, turcii recucereau Ierusalimul, decapitînd regatul creștin iar conflictul izbucnea pe față. Ordinul adera la politica englezilor de a împărți cu Saladin, sultanul Egiptului și Siriei, un condominiu asupra Țării Sfinte, supărîndu-l pe regele Franței Filip II, care dorea cu orice preț o cruciadă. Victime ale propriei lor diplomații, templierii erau astfel constrînși să-și minzeze poziția tocmai în țara care era leagănul și, totodată, reședința lor în Europa. Dar nu mai erau liberi să-și aleagă politica. Prietenia cu Orientul le era dictată nu numai de o inteligență lucidă, ci și de propriile lor interese. Fiindcă dincolo de fațada lor religioasă, cruciadele se vedeau tot mai mult ca o vastă întreprindere comercială, iar templierii se aflau în fruntea ei. Puterea lor economică în continuă creștere se alimenta în cea mai mare parte din piața

levantină; ei erau cei mai de seamă armatori, iar flota lor impunătoare trăia de pe urma porturilor orientale. Corăbiile lor puteau lua la bord cîte 1 500 călători — respectiv cruciați — dar ei preferau să transporte marfă decît trupe, mizînd de cîte ori era cu putință mai degrabă pe contracte fructuoase decît pe un război care mergea prost.

Căci războiul mergea cu adevărat foarte prost, iar Cruciața a opta debuta sub semnul nefast al ciumei care-i decima pe creștini. Abia debarcat în Tunisia, Ludovic cel Sfînt a fost răpus de epidemie. De atunci înainte cruciații au mers din eșec în eșec, pînă la catastrofa finală. În 1291 ei au pierdut ultimele posesiuni levantine și au fost nevoiți să se retragă spre Europa. Templierii au lăsat și ei mulți morți în bătăliile pe care în zadar au încercat să le împiedice, au protejat îmbarcarea trupelor și au stabilit un releu salvator în Insula Cipru, care era proprietatea lor. În zadar însă: în ochii tuturor ei erau cei care au boicotat cruciada. Or amintirile dureroase se uită greu și reînvie în cele mai neașteptate momente. Odată cu cruciații, templierii au adus de aceea, în Franța, pe propriile lor corăbii, gustul amar al unei asemenea amintiri.

(Va urma)

Oana BUSUIOCEANU

CRUCIADĂ ÎN EUROPA

DAVID DWIGHT EISENHOWER

Ultimul episod pe care îl publicăm din memoriile generalului D.D. Eisenhower relatează evenimentele din iunie 1944, când Corpul expediționar aliat a stabilit primele capete de pod în nord-vestul Franței, în ciuda disperatei rezistențe a hitleriștilor și a unor condiții atmosferice care nu totdeauna au favorizat pe atacatori.

După confirmarea ordinului de declansare a operației „Overlord”, 5 000 nave au început, în cursul zilei de 5 iunie 1944, să se îndrepte spre locul de întâlnire stabilit la sudul Insulei Whight. Cea mai mare armada a tuturor timpurilor urma să pună capul de compas spre Normandia. Pe teritoriul Marii Britanii, efectivele Forței expediționare aliate disponibile pentru ziua X includeau:

- 14 divizii engleze
- 3 divizii canadiene
- 20 divizii americane
- 1 divizie franceză
- 1 divizie poloneză.

În cursul operațiilor, aceste mari unități aveau să fie sprijinite de 5 049 avioane de luptă, 3 467 bombardiere grele, 1 645 bombardiere medii și ușoare, 698 alte avioane de luptă și 2 306 avioane de transport. În Statele Unite se aflau pregătite, în vederea intrării în acțiune, de îndată ce ar fi fost disponibile porturile necesare, alte 41 divizii. De asemenea, pe teatrul de operații din Mediterana, 10 divizii așteptau semnalul pentru a debarca în sudul Franței.

Cele 24 ore înainte ca debarcarea să se producă efectiv s-au scurs într-o atmosferă de extremă încordare. Întregul mecanism se pusese în mișcare. Acum, acele caesornicului invaziei nu mai puteau fi date înapoi. Nesfârșita

și copleșitoare așteptare a fost petrecută de generalul Eisenhower într-o inspecție a unităților care se pregăteau de acțiune. Ultima unitate vizitată, cu puțin înainte de miezul nopții, Divizia 101 americană aeropurtată, avea să fie prima care va intra în contact cu inamicul.

Reîntors la comandamentul său de la Portsmouth, Ike a așternut pe o foaie de hirtie următorul comunicat:

„Debarcarea noastră în zona Cherbourg-Havre a eșuat în stabilirea unui cap de pod satisfăcător și, în consecință, am hotărât ca trupele să fie retrase. Decizia de a ataca în acest moment și în această zonă s-a bazat pe cele mai bune date disponibile. Unitățile terestre, aeriene și navale au făcut dovada întregii viteji și a întregului devotament posibil față de misiunea încredințată. Dacă cineva trebuie blamat sau dacă cineva a greșit în încercarea făcută, atunci această răspundere îmi revine exclusiv mie”.

Soarta acestor rinduri avea să fie foarte curind decisă*.

* Ele au rămas ca un document secret de arhivă al eventualității eșecului debarcării și au apărut pentru prima dată în 1970, în volumul III din *The Papers of David Dwight Eisenhower. The War Years* („Documentele lui David Dwight Eisenhower. Anii de război”).

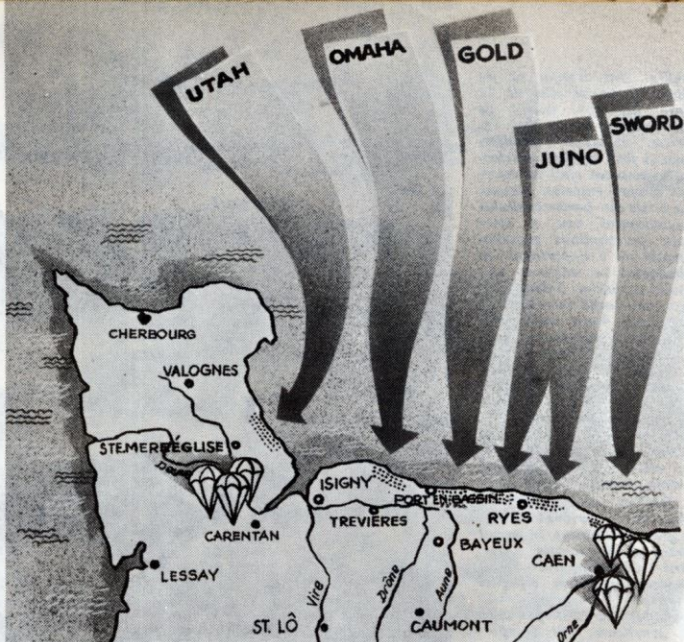
DUPĂ DEBARCARE

Primul raport a fost expediat de către unitățile aeropurtate, pe care le vizitasem doar cu câteva ore înainte, și suna extrem de încurajator. Pe măsură ce treceau orele dimineții reieșea că debarcarea mergea destul de bine. Montgomery a pornit pe un contratorpilor să inspecteze plajele și să găsească un loc unde să-și instaleze statul major avansat. I-am promis că îl voi vizita a doua zi.

În sectorul Utah, operațiile de coordonare a debarcării amfibie cu acțiunea trupelor aeropurtate americane progresau în mod satisfăcător, la fel ca și cele de la extrema stângă. În sectorul Omaha, însă, rapoartele zilei indicau lupte crâncene. Am hotărât că acesta era locul spre care aveam să plec a doua zi.

Am făcut călătoria pe un contratorpilor și, când am ajuns, am constatat că Diviziile

1 și 29, care luptau la Omaha, reușiseră să alunge inamicul și avansau rapid spre interior. Centre izolate de rezistență germană își apărau încă pozițiile, unele continuând să ne bombardeze plajele și navele de debarcare. Am avut răgazul să stau de vorbă cu generalul Bradley, care, ca de obicei, era optimist și plin de încredere. De fapt, rezistența germanilor la Omaha atinsese aproape nive-

Harla debarcării

lul pe care, cu teamă, socotisem că îl vom întâlni de-a lungul întregii linii. Convingerea inamicului că nu vom ataca în asemenea condiții meteorologice a constituit un factor hotărâtor în surpriza obținută și a explicat în oarecare măsură opoziția dezorganizată pe care am întâmpinat-o pe majoritatea plajelor. În sectorul Omaha, ceea ce a provocat luptele intense a fost — după spusele prizonierilor — faptul că Divizia germană 352 se afla în regiune, făcând manevre și exerciții de apărare.

În timpul zilei am pornit în inspecție de-a lungul plajelor și am căutat să discut cu comandanții principali, printre care și cu Montgomery. Spre seară, pe cînd navigam cu mare viteză pe lângă țarm, torpilorul nostru a eșuat și s-a avariat atât de grav, încît am fost nevoiți să schimbăm vasul ca să ne întoarcem la Portsmouth.

Cînd un asemenea plan este pus în aplicare, survin întotdeauna dificultăți neprevăzute, care uneori afectează activitatea a două sau mai multe sectoare. Sînt totuși ușor de remediat, dacă înaltul comandament este vigilent și capabil să ia pe loc măsuri pentru ca neajunsurile să nu capete proporții. De exemplu, cînd orarul vaselor nu este respectat sau instalațiile de încărcare-descărcare suferă vreo defecțiune, vasele încep să se aglomereze în punctele de îmbarcare sau debarcare. Astfel se pierde timp tocmai cînd timpul are o importanță vitală și se blochează navigația. Dezordinea și confuzia cresc, ameninșînd întreaga operație, dacă nu se găsește nimeni cu destulă autoritate ca să ia repede măsurile necesare. Pentru a preveni o asemenea situație, fusese alcătuit un birou de stat major, cuprinzînd repre-

zentanți din toate sectoarele. Prin intermediul său a fost relativ ușor de dirijat coordonarea sosirii și îmbarcării trupelor și a proviziilor cu sosirea și plecarea vaselor. O dată depășite zilele dificile ale începutului, am avut uimitor de puține necazuri.

Previziunile lui Montgomery și înverșunarea lui Rommel

Curînd am aflat că, în lunga perioadă de pregătire dinaintea invaziei, Washingtonul fusese și el sub presiune. De-abia ne instalasem pe coasta Angliei și generalul Marshall, amiralul King, generalul Arnold, împreună cu un grup de ofițeri de la stațiile lor majore, au și sosit în

Anglia. Am aranjat să fie aduși, în cursul zilei de 12 iunie, la capul nostru de pod. Prezența lor pe cînd inspectau regiunea, manifestîndu-și fără reținere satisfacția, a avut un efect reconfortant asupra trupelor. Asemenea vizite din partea înaltului comandament sau a unor înalte personalități guvernamentale au o importanță incalculabilă în ridicarea moralului soldaților. Soldatul capătă mai multă încredere văzînd grade foarte înalte prin preajmă, gîndindu-se, probabil, că personalități de acest nivel n-ar fi venit dacă regiunea ar fi fost în pericol¹.

Intervalul dintre ziua Z și atacul nostru din 25 iulie² a constituit o etapă bine determinată în cadrul operației aliate și a fost denumită „Bătălia capului de pod” [...].

„Bătălia capului de pod” a însemnat o perioadă de lupte grele și continue, în cursul căreia — cu excepția ocupării Cherbourgului — s-au înregistrat puține cîștiguri teritoriale. Totuși, în această perioadă a fost pregătită cea următoare, alături de spectaculoasă, a eliberării Franței și Belgiei. „Bătălia capului de pod” a determinat înregistrarea unor progrese, alături din punct de vedere material cît și doctrinal, care ne-au fost de folos pînă la sfîrșitul războiului.

1) Scopul sosirii șefilor de stat major americani pornea de la două ipoteze: a) aliații nu se puteau consolida și va fi necesară o hotărîre fie de a continua operația, fie de a repulsa forța de invazie; b) un contraatac german putea fi organizat în a opta zi și hotărîri majore vor fi necesare. În zilele de 11, 13 și 14 iunie, șefii de stat major americani și englezii au examinat la Londra problema operațiilor care urmau să fie întreprinse în Mediterana în sprijinul planului „Overlord”, dar n-au ajuns la o concluzie comună.

2) În planul inițial al operației „Overlord” se prevedea că, în a cincea zi de la debarcare, forțele anglo-americane vor deține linia Caen-Caumont — St. Lô. Acest alinament a fost atins abia la mijlocul lunii iulie. La 25 iulie Armata I americană a trecut la ofensivă în sectorul St. Lô, concomitent cu Grupul 21 armată britanică, deschizînd drumul spre interiorul Franței.

Știînd că Rommel³, vecchiul său adversar din deșert, avea să conducă opera-

țiile forțelor defensive, Montgomery a prezis că acțiunea inamicului se va caracteriza prin asalturi constante, efectuate de orice forță imediat disponibilă, de la divizie pînă la batalion sau chiar companie. Posibilitatea ca inamicul, sub conducerea lui Rommel, să-și aleagă o linie de apărare puternică unde, pe îndelete și cu răbdare, să-și concentreze un efectiv de forțe cît mai mare, pentru

3) În ianuarie 1944, mareșalul E. Rommel fusese numit comandant al Grupului de armate B, a cărui misiune era respingerea unei invazii în Normandia. La 6 iunie, în ziua debarcării, Rommel, care nu se aștepta ca ea să se producă în acel moment, se afla acasă la Herrlingen (Germania) pentru a participa la aniversarea soției sale. El s-a reîntors la comandamentul său din localitatea La Roche-Guyon în cursul serii de 6 iunie.

Armada modernă în Canalul Minceei...

a lansa o ofensivă de anvergură asupra pozițiilor noastre de pe plaje, nici nu a intrat în previziunile lui Montgomery care s-au adeverit cuvânt cu cuvânt.

Din ziua în care am debarcat — cu excepția unor puncte izolate — bătălia nu a căpătat niciodată aspectul luptelor de poziții, caracteristice primului război mondial. Dar noi și, cu atât mai mult camarazii noștri britanici, cu amintirile lor

de la Vimy⁴ și de la Passchendaele⁵, nu puteam uita că o asemenea eventualitate exista.

- 4) Mică localitate franceză în cantonul Pas de Calais, scenă a trei bătălii în cursul primului război mondial (1915 și 1917).
- 5) Localitate în Belgia. Pozițiile din împrejurimi au fost deținute și fortificate de trupele germane între 1914-1917. În timpul ofensivei din Flandra (octombrie 1917), trupele engleze au obținut controlul localității care a trecut, însă, din nou, în mâinile inamicului, în aprilie 1918, mențin-

Bradley prezisese că luarea Cherbourgului nu va fi o treabă ușoară; el contase pe viteza și îndrăzneala forțelor atacante și pe puterea lor de a câștiga repede superioritatea în acest sector. „Zece zile dacă avem noroc, treizeci dacă nu avem”, so-

du-se aici până în luna octombrie, în ajunul armistițiului. Atât în cursul luptelor „de tranșee”, cât și al acțiunilor ofensive s-a înregistrat un mare număr de pierderi umane.

cotise el. Desigur, toate pre-
vizunile depindeau de în-
tărirea pozițiilor noastre, con-
form ritmului prevăzută în
plan. Oralele debarcării pre-
vedeau amănunțit, pe zile
și ore, sosirea fiecărei uni-
tăți de luptă, alternând cu
primirea de muniții și pro-
vizii necesare nu numai ope-
rațiilor cotidiene, ci și rezer-
velor trebuincioase unei ac-
țiuni continue, care urma să
se declanșeze o dată ajunși
la stadiul decisiv al luptei.

În flancul estic al frontu-
lui, orașul Caen nu a cedat
la primul asalt, așa cum spe-
rașem și, în consecință, n-am
putut pătrunde în zona din
sudul și sud-estul orașului,
unde plănuisem să punem cît
mai grabnic în acțiune tan-
curile și forța noastră aeri-
ană. Lupta în acest sector
a fost deosebit de crîncenă și
violentă: Rommel s-a apă-
rat cu înverșunare și, pe
măsură ce se desfășura lup-
ta, am descoperit motivul.

În sprijinul diviziilor din
zona atacului, inamicul a
adus mai întîi toate trupele
de care se putea dispensa în
Peninsula Bretagne, apoi
pe cele din sudul Franței și
din Olanda, aruncîndu-le în
luptă. Singurele rezerve im-
portante în nord-estul Eu-
ropei, neangajate încă, se
găseau în regiunea Calais
și făceau parte din Armata
15 germană. Ca să mențină
legătura cu aceste rezerve,
dușmanul trebuia să păstreze
orașul Caen. Dacă îl pierdea,
cele două forțe principale de
care dispunea ar fi fost des-
părțite și nu ar mai fi putut
acționa împreună, decît ex-
ecutînd amîndouă o retragere
considerabilă. Spre Caen și-a
trimis, astfel, în mare grabă
cele mai bune și puternice di-
vizii făcînd, pînă în ultima
clipă, tot posibilul pentru
a nu-l da din mînd.

Dar neatingerea obiecti-
velor tactice imediate în sec-
torul estic n-a modificat cu
nimic obiectivele generale ale
planului nostru ofensiv. Era
un exemplu în plus în spri-
jinul adevărului străvechi că
orice plan de luptă nu cuprin-
de decît o angajare a trupelor

în bătălie conform calculelor
comandantului care cîntă-
rește raportul dintre obiective
și resurse, nepierzînd nici
o clipă din vedere că reacția
inamicului solicită o continuă
adaptare tactică la necesită-
țile momentului. De îndată
ce intenția dușmanului de
a face din Caen cheia rezis-
tenței sale a fost descoperită,
ne-am dat seama că era în
avantajul nostru să-i men-
ținem atenția concentrată
asupra acestei zone, facilitînd
astfel desfășurarea tuturor ce-
lorlalte ofensive aliate.

În extrema flancului vestic,
Corpul 7 al generalului Col-
lins⁶ a atacat mai întîi spre
vest, pentru a tăia peninsula
în două. Apoi s-a întors cu
repezițiune spre Cherbourg,
dar a trebuit să-și asigure în
flancul sudic o linie întărită,
pentru a opri orice pătrun-
dere germană în peninsula.

La 18 iunie, Montgomery
încă mai credea că ocuparea
în scurt timp a Caenului era
posibilă. La acea dată, di-
rectivele sale sunau astfel:
„Este limpede că trebuie să
luăm acum orașele Caen și
Cherbourg, care constituie
primul pas în buna desfășu-
rare a planurilor noastre”.
În aceeași directivă el dădea
armatei britanice următoarele
instrucțiuni: „Sarcina ime-
diată este ocuparea orașului
Caen”. Ordinul se încheia
astfel: „Sper ca la 24 iunie
Caen și Cherbourg să fie în
mîinile noastre”.

În aripa stîngă a frontului,
blindatele și forța defensivă
germană au continuat să re-
ziste. Portul Cherbourg a
căzut totuși în mîinile noastre
la 26 iunie, exact la 20 zile
după debarcare⁷. Generalul
Collins a condus ofensiva,
arătîndu-se necruțător față de

inamic, ceea ce i-a și adus
porecla de „Joe fulgerul”.
Asaltul final a fost substan-
țial sprijinit de bombardamen-
tele navale intense și precise.

Noroc și ghinion

Coeficientul aceluia factor
imponderabil care e norocul
a atins o valoare medie între
nivelul maxim și cel minim
socotit de Bradley. Norocul
nostru s-a manifestat prin gra-
dul de surpriză a inamicului
cînd am debarcat la plaja
Utah, pe care germanii o con-
sideraseră improprie unei o-
perațiuni amfibie — și prin
eficacitatea acțiunii celor două
divizii aerportate, 81 și
101, lansate în centrul penin-
sulei. Iar ghinionul prin fur-
tuna care s-a abătut asupra
noastră în ziua de 29 iunie
și care, timp de patru zile, a
oprit debarcarea pe toate pla-
jele, îngreunînd considerabil
celelalte operații; a fost atît
de violentă, încît însăși acți-
unea noastră ofensivă deve-
nise extrem de dificilă.

În timpul furtunii, comu-
nicațiile între Anglia și co-
ntinent au fost complet întreru-
pte, aterizarea avioanelor
pe pistele mici instalate la
capul de pod fiind aproape
imposibilă. În sectorul ame-
rican, portul plutitor Mul-
burry de lîngă plaja Omaha,
a suferit pierderi irecupe-
rabile. Un număr însemnat
de vase și ambarcațiuni mici
au fost acviriile pe fîrm sau
în larg.

Fără acțiunile de blocare
și izolare efectuate în pre-
alabil de forțele noastre aeriene,
germanii ar fi avut condiții
excelente de contraatac. Aici,
ca în toate împrejurările, de
altfel, s-a vădit rolul hotărî-
tor al aviației în desfășurarea
luptelor terestre.

Cînd a încetat furtuna, am
zburat de la un capăt la celălalt
al plajelor ocupate de noi
și am numărat peste
300 vase de mîrme mijlocie
atît de avariate, încît nu mai
puteau fi salvate.

Cînd izbucnise furtuna, Di-
vizia 83 americană se găsea
încă la bordul vaselor în fa-
ja plajei. Cum nici nu putea
fi vorba de debarcare, divizia

6) General-maior american, Jo-
seph Lawton Collins.

7) Această întîrziere, ca și fa-
tul că portul fusese distrus,
au constituit două dintre mo-
tivele insistențelor generalului
Eisenhower de a se grabi de-
barcarea în sudul Franței în
vederea capturării unor mari
porturi, prin care să poată
fi introduse rezervele aflate
în Statele Unite și intensifica-
ta aprovizionarea trupelor de-
barcate.

Cu prilejul debarcării trupelor anglo-americane în Normandia, I. V. Stalin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., a adresat telegrame lui W. Churchill, prim-ministru al Marii Britanii, și F.D. Roosevelt, președintele S.U.A.

★

SECRET ȘI PERSONAL
DIN PARTEA PREMIERULUI I. V. STALIN
CĂTRE DL. PRIM-MINISTRU W. CHURCHILL

Am primit comunicarea dv. cu privire la faptul că operația „Overlord” a început cu succes. Ea ne bucură pe toți și ne face să sperăm în noi succese.

Ofensiva de vară a trupelor sovietice, organizată conform înțelegerii de la Teheran, va începe pe la jumătatea lunii iunie într-unul din sectoarele importante ale frontului. Ofensiva generală a trupelor sovietice se va desfășura în etape, prin atacuri succesive ale diferitelor armate. La sfârșitul lunii iunie și în cursul lunii iulie, operațiile ofensive se vor transforma într-o ofensivă generală a trupelor sovietice.

Mă oblig să vă înformez la timp despre desfășurarea ofensivei.

5 iunie 1944

★

Printr-o telegramă expediată la 7 iunie 1944 lui F. D. Roosevelt, I. V. Stalin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. l-a informat pe președintele S.U.A., despre conținutul mesajului adresat premierului britanic W. Churchill.

★

SECRET ȘI PERSONAL
DIN PARTEA PREMIERULUI I. V. STALIN
CĂTRE DL. PRIM-MINISTRU W. CHURCHILL

[...] Am primit, de asemenea, mesajul dv. din 10 iunie. Vă mulțumesc pentru comunicare. Pe cât se vede, debarcarea concepută în proporții uriașe a reușit pe deplin. Eu și colegii mei nu putem să nu recunoaștem că istoria războaielor nu cunoaște altă acțiune de asemenea anvergură în ceea ce privește proporțiile, concepția vastă și măiestria execuției. După cum se știe, la timpul său, planul lui Napoleon de a forța Marea Mincii a eșuat în mod rușinos. Istericul Hitler, care s-a lăudat timp de doi ani că va trece Marea Mincii, n-a îndrăznit să facă nici cea mai timidă încercare de a-și pune în aplicare amenințarea. Numai aliații noștri au reușit să înfăptuiască cu cinstite grandiosul plan de trecere a canalului. Istoria va consemna acest fapt ca o realizare superioară.

11 iunie 1944

a trecut printr-o experiență extrem de dură. Am vizitat-o chiar în ziua debarcării și am constatat că oamenii erau epuizați și mulți încă sufereau de pe urma răului de mare [...]

Imediat după cucerirea Cherbourgului a început munca de repunere în funcțiune a portului. Germanii demolaseră aproape totul, iar rădă și împrejurimile erau înfesate de mine de diverse feluri. Cele de tip nou nu puteau fi înlă-

turate decât după ce erau dezamorsate de scafandri de mare adâncime. Intervenția lor, ca și cea a culegătoarelor de mine, a fost una din cele mai dramatice și curajoase acțiuni din timpul războiului.

În cele 20 zile cât a durat până ce Corpul 7 american a ocupat Cherbourgul, luptele au continuat în tot restul frontului, înregistrându-se cîștiguri teritoriale locale aproape pretutindeni, cu excepția zonei Caen.

Conducerea tactică a diviziilor britanice și canadiene din flancul estic și coordonarea dintre acestea și americanii angajați înspre vest erau tot mai genul de activitate în care Montgomery era de neîntrecut. Înțelegea foarte bine mentalitatea soldatului britanic și moralul oamenilor săi a rămas ridicat, în ciuda decepțiilor și pierderilor, ce ar fi zdruncinat puternic niște trupe aflate sub conducerea unui comandant în care ar fi avut mai puțină încredere. Generalul Bradley a dat dovadă de perseverență, energie, pricepere militară, precum și de o capacitate de înțelegere umană la fel de evidentă atât pentru superiori, cât și pentru subordonați [...]

În timpul primelor etape ale bătăliei, viața mea a fost un șir neîntrerupt de călătorii. O vizită la Montgomery, Bradley sau pe front era urmată de o perioadă de activitate la cartierul general din Portsmouth, unde munca de coordonare a desfășurării vaselor și de elaborare a fazelor principale ale planurilor era mereu întreruptă de întâlniri, convorbiri și conferințe. Bineînțeles că era necesar să vizitez și formațiile care se grupau în Anglia înainte de a pleca spre front.

Un fapt care mi-a făcut multă plăcere, dovedind totodată grija generalului Marshall față de subordonații săi, a fost sosirea cam pe la mijlocul lui iunie, a fiului meu. Își luase diploma de absolvent al școlii de la West Point exact în ziua debarcării și i se îngăduise, cu consimțământul generalului Marshall, să-și petreacă scurta

perioadă de permise cu mine, în zona frontului, cu condiția de a se reîntoarce în Statele Unite la 1 iulie pentru a începe cursul militar superior. M-a însoțit în toate călătoriile și singura lui decepție a fost că am refuzat să intervin să fie reparat la una din unitățile de infanterie din Europa.

Atât forțele britanice cât și cele americane se angajaseră cu toată seriozitatea

în operațiunea de întărire a ceea ce realizaseră. În ciuda întreruperilor în transporturi și a pagubelor suferite în urma furtunii din ziua de 19, întârzierea survenită era remedială și afecta prea puțin ducerea la bun sfârșit a planului final.

Ofensiva se desfășura în continuare datorită fluxului neîntrerupt de noi trupe, deși condițiile meteorologice

și de teren erau nefavorabile. În acest moment scopul nostru era de a atrage și menține în est o parte cât mai mare a forțelor germane și de a înainta îndeajuns în vest pentru a putea lansa acțiunea finală de străpungere a capului de pod.

Versiunea românească a memoriilor: Dana CRIVĂȚ, Mădălina NICOLAESCU

Memoriile, istoria, controversale

Pe coperta uneia dintre numeroasele ediții ale memoriilor generalului D.D. Eisenhower, apărute în S.U.A., se putea citi următorul anunț: „Istoria definitivă a celui de-al doilea război mondial“.

Nu vom judeca meritele acestei reclame a editurii, deși este evidentă extravaganța ei. Chiar autorul nu a avut și nici nu putea avea o asemenea pretenție. Unul dintre primii cronicari ai volumului remarca, de altfel: „Când autorul înfățișează acțiunile militare, el nu scrie pentru arhivele de la West-Point, ci pentru a fi înțelese de americanii care și-au trimis fiii la luptă“.

Volumul prezentat în paginile revistei Magazin istoric — cuprinzând intervalul dintre atacul Japoniei la Pearl Harbor și înfrângerea celui de-al III-lea Reich — constituie o relatare a evenimentelor de pe scenele de operații pe care a acționat autorul, până când trupele aflate în subordinea sa au ajuns la Elba, cu flancul stâng la Baltica iar cel drept în Alpi și în mod firesc, formulează concluzii personale care se referă la aceste scene de operații. Cu toată funcția importantă pe care a deținut-o, Eisenhower nu avea cunoștință de motivele complete ale unor decizii pe care urma să le ducă la îndeplinire și nu poseda decât o viziune parțială asupra războiului, care se desfășura la scara planetei. După cum scrie A.D. Chandler Jr. în introducerea la volumele de documente ale lui Eisenhower din timpul războiului — publicate în 1970

la un an de la moartea fostului președinte — acesta „nu a fost implicat în formularea «marilor strategii» după vara anului 1942“. Dacă se compară însă unele afirmații conținute în memoriile apărute în anul 1948 și din care am prezentat fragmentele alăturate și cele anterioare, cu cele din documentele apărute în 1970 (în marea lor majoritate rapoarte adresate Statului major american sau Statului major combinat), se pot constata o serie de diferențe și omisiuni. Faptul este pe deplin explicabil. Multe subiecte tratate în documentele militare erau apreciate, în 1948, când au apărut memoriile, ca având un caracter sensibil și implicații politice prea acute.

Desigur, meritul memoriilor lui Eisenhower, ca și al altora din aceeași perioadă, constă în posibilitatea pe care o oferă de a cunoaște activitatea unor conducători printr-o serie de elemente cunoscute numai de ei. Rela-

1) Esența problemei, atunci când forma o problemă a direcției strategice în timp de război, ca și acum, când reprezintă un capitol al istoriografiei, constă în faptul că concepțiile militare americane și britanice decurgeau din feluri postbelice diferite și posibilități deosebite de a le înfrunța. În acestea își găseau expresia diferențierile de optică politico-strategică generate de interesele specifice pe plan general ale fiecăruia dintre cei doi parteneri — Statele Unite ale Americii și Marea Britanie. Chiar dacă americanii s-au văzut în situația ca, în intervalul 1942-1944, să urmeze linile mari ale gândirii churchilliene, din momentul în care le-a apărut că războiul câștigat din punct de vedere militar ar putea fi pierdut din punctul de vedere al intereselor lor politice, poziția lor n-a mai putut fi influențată de la Londra.

area la persoana întâia a gândurilor, concepțiilor, acțiunilor unor oameni de stat, politicieni, militari contribuie astfel la completarea tabloului de ansamblu al desfășurării războiului. Definitivarea acestui tablou continuă să fie însă o preocupare de actualitate, condiționată de accesul la documentele de arhivă ale celui de-al doilea război mondial.

Apariția în ultimii ani în Occident a unor istorii conținând puncte de vedere oficiale și posibilitatea cercetării unui mare număr de documente de arhivă au permis să se facă o evaluare mai corectă și asupra celei mai controversate probleme a „marilor strategii”, care și-a găsit continuarea în perioada postbelică în domeniul istoriografiei și al memorialisticii: deschiderea celui de-al doilea front și relația dintre această operațiune și acțiunile din Mediterana.

De fapt, reușita debarcării în Normandia și intrarea trupelor aliate în Roma, produsă în ajunul debarcării, a reapins controversa niciodată stinsă, a direcției loviturii următoare în Mediterana. Fundalul l-a constituit agravarea situației generale a Germaniei. Conform angajamentului asumat la conferința de la Teheran, armata sovietică a trecut, la 10 iunie, la ofensivă pe frontul din Karelia, la 13 iunie pe direcția Lvov-Sandomierz iar la 23 iunie a început cea mai importantă acțiune sovietică din vara anului 1944, ofensiva în Bielorusia, care avea să se desfășoare pe o lungime de 1 000 kilometri și pe o adâncime de 500-600 kilometri. Prin invazia anglo-americană în Franța și prin ofensiva sovietică, ofensivă desfășurată împotriva principalelor forțe ale Wehrmacht-ului², Germania a fost prinsă în cleștele a două fronturi³.

În același timp, generalii Wilson, Alexander, Allan Brooke și, bineînțeles, Churchill vedeau, în sfârșit, armatele anglo-americane trecând Apeninii și revărsându-se în valea Padului. Premierul britanic considera că „apoi — cu sprijinul unei operații amfibii împotriva Peninsulei Istria, la capul Adriaticii... vor fi perspective atrăgătoare de a înainta prin defileul Liublianei în Austria și Ungaria pentru a lovi în inima Germaniei dintr-o altă direcție”.

rectie”. Dar, după expresia lui Eisenhower, americanii nu vedeau „nimic moale în Alpi”, ci doar eventualitatea prelungirii războiului⁴. Când, în iunie, 1944, generalii Marshall și Arnold au sosit la comandamentul generalului Wilson, acesta a cerut să se renunțe la plănuita debarcare în sudul Franței (operația „Anvil”), să fie străpunsă linia Pisa-Rimini și, după pătrunderea în valea Padului, să urmeze „înaintarea spre sudul Ungariei prin defileul Liublianei”, simultan cu atacuri amfibii și aeriene în Balcani.

În fața reticențelor generalilor americani, Churchill a cerut sprijinul lui Roosevelt. Președintele, în răspunsul său din 29 iunie, a refuzat net cererile britanice, subliniind că anularea debarcării în sudul Franței ar fi în contradicție cu cele stabilite la Teheran și că pentru un atac în direcția Sloveniei și Ungariei nu vor fi disponibile decât 6 divizii, o forță care n-ar da rezultate semnificative. „În sfârșit, din considerente pur politice și de ordin intern⁵ nu aş supraviețui celui mai mic eșec al operației «Overlord» dacă s-ar afla că forțe destul de importante au fost sustrate în Balcani”.

La 2 iulie, Roosevelt a cerut categoric să i se dea ordin generalului Wilson ca operația „Anvil” să fie declanșată la 15 august. Pentru strategii americani a deține Marsilia și Touloul rămăsese esențial atât pentru aducerea de noi trupe și aprovizionare, cit și pentru a slăbi presiunea germană împotriva forțelor debarcate în nord-vestul Franței. La 9 august, în cursul unei convorbiri care a durat șase ore, Churchill a făcut o ultimă încercare de a-l convinge pe Eisenhower să renunțe la debarcarea în sudul Franței. Premierul a evocat chiar posibilitatea ca, în caz contrar, să fie nevoit „de a depune mantaua înaltei mele funcțiuni”. Generalul i-a răspuns că dacă are motive politice „pentru a anula acțiunea de sprijin din sud” în schimbul unei ofensive în Balcani, atunci trebuie să i se adreseze

3) O serie de critici militari englezi au împărțit după război punctul de vedere că, întreaga campanie din Italia s-a bazat pe un postulat greșit: germanii se vor retrage în Apenini. Istoricul militar, general-maior J.F.C. Fuller scria: „În special datorită insistențelor d-lui Churchill privind cucerirea Italiei, după ocuparea Siciliei, greu câștigată inițiativă a aliaților a fost parțial înșelată într-o campanie în care lipsa de sens strategic și de imaginație tactică a fost unică în istoria militară”.

4) Roosevelt se pregătise să candideze în toamnă pentru al patrulea mandat prezidențial.

2) Germania avea în acel moment pe frontul de răsărit efective totalizând 4 milioane oameni, 71 la sută din artilerie, 57 la sută din blindate și 51 la sută din aviație.

lui Roosevelt⁵. Opinia președintelui era însă pe cât de cunoscută, pe atât de categorică. A doua zi, șefii de stat major britanici i-au transmis generalului Wilson să treacă la realizarea debarcării în sudul Franței.

În dimineața zilei de 15 august, trei divizii americane au debarcat între Cannes și Hyères. Ele au fost urmate de Corpul 2 francez, care s-a îndreptat pe direcția Toulon-Marsilia. Înaltul comandament al Wehrmacht-ului a ordonat trupelor sale de la sudul Loarei să se retragă spre frontiera germană.

Între timp, apăruse o controversă la Cartierul general suprem al Forțelor aliate expediționare. Generalul Montgomery susținea ca operațiile să fie concentrate într-un sector limitat în direcția Rinului: a) din Pas de Calais prin Belgia spre bazinul Ruhr sau b) între Frankfurt și Karlsruhe. Eisenhower era sceptic asupra șanselor de reușită ale unui asemenea plan, considerând că ar fi un joc periculos să se ia ca premisă o apropiată prăbușire a Germaniei. În consecință, el dorea să se înainteze, spre Rin, pe un front larg. În vederea aplicării acestui plan, Eisenhower și-a asumat, la 1 septembrie, comanda directă a tuturor trupelor terestre. Concomitent Montgomery, care deținea această funcție, a fost avansat mareșal, rămânând la comanda Grupului 21 armate.

Conferința „Octagon”, care a închis ciclul dezbaterilor asupra „marilor strategii” anglo-americane, s-a deschis la 13 septembrie, în același Castel Frontenac, de pe malul drept al Fluviului St. Laurentiu, unde se desfășurase și precedentă întâlnire de la Quebec. Chiar la sfârșitul primei zile a conferinței, Churchill a telegrafiat generalilor Wilson și Alexander că nu le vor fi retrase divizii americane sau vase de debarcare, ceea ce va da posibilitatea realizării acțiunii în nordul Adriaticii. Această hotărâre nu presupunea, din punctul de vedere al lui Roosevelt și al consilierilor săi militari, folosirea de trupe americane în Balcani, ci exprima doar „înclinația de a nu se opune activității britanice acolo [în Balcani — E.P.] dacă forțele care vor fi folosite nu vor fi necesare pentru a asigura victoria în altă parte”.

Aflat în cursul lunii octombrie la Neapole, Churchill a stabilit ca după cucerirea Bolog-

nei să se treacă la defensivă pe frontul italian și cu o parte a trupelor britanice, devenite disponibile, să se pregătească o debarcare în porturile de pe coasta dalmată și la Triest.

Trei factori au determinat, mai ales, abandonarea acestui proiect: progresele obținute în eliberarea întregului teritoriu iugoslav de către armata de eliberare națională, impasul de pe frontul italian și declanșarea contraofensivei germane în Ardeni⁶. La 23 ianuarie 1945, generalul Alexander, care preluase între timp comanda teatrului de operații din Mediterana, a raportat că trupele sale sînt oboseite, că trebuie să înceteze ofensiva și că rezerva de muniții de artilerie este suficientă doar pentru 15 zile.

Contraofensiva germană din Ardeni, începută la 16 decembrie, a luat prin surprindere Cartierul general suprem al Forțelor aliate expediționare și pe șeful său, generalul D.D. Eisenhower, amenințînd gruparea de trupe anglo-americane situată la nord de linia Luxemburg-Bruxelles-Anvers. Evenimentele din Italia și din Ardeni au eliminat practic orice posibilități de a mai fi deturnate forțe britanice spre Balcani. La două săptămîni de la începerea marilor ofensive din 12 ianuarie 1945, a armatei sovietice, precipitată de cererile anglo-americane pentru ușurarea presiunii pe frontul din Ardeni, statul major de la Washington a ajuns la concluzia că această ofensivă „l-a dezorganizat într-o asemenea măsură pe germani, încît ei nu vor mai putea opune o rezistență puternică înainte de Oder”. La 2 februarie, Statul major combinat — întrunit la Malta, cu prilejul convorbirilor Roosevelt-Churchill, care au precedat Conferința de la Ialta — a dat generalului Alexander directiva de a transfera imediat trei divizii din Italia în Europa de Nord-Vest „pentru a se constitui pe frontul occidental un maximum de forță posibilă și a se căuta obținerea unei decizii pe acest teatru de operații”. Astfel, „a fost lăsată la vatră”, cu numai trei luni înaintea victoriei asupra Germaniei, controversa asupra „marilor strategii” anglo-americane. Ea a continuat să fie mobilizată în paginile lucrărilor de istorie, ale memoriilor lui Eisenhower, Churchill, Montgomery și ale altor comandanți militari sau oameni de stat de pe ambele țărmuri ale Atlanticului.

Eugen PREDA

5) Când Churchill a susținut că motivele sale ar fi numai de ordin militar, Eisenhower i-a spus: „Dacă doriți să adoptăm calea cea mai rapidă de a-l distruge pe Hitler, trebuie să ne menținem adeziunea la planul nostru inițial”.

6) Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1972.

CÎNTECUL LUI NAPOLEON

SANDU TUDOR din com. Mînzălești, jud. Buzău: „Jacob Negruzzi, descriind unele reprezentări de păpușari din vremea sa, relatează că, printre figurile des înfinte în jocul păpușarilor era și Napoleon. «Se vede că buhul lui Napoleon ajunsese pînă la urechile poporului român — spune Negruzzi — căci [...] se arăta faimosul împărat cu legendarul său bicorn și binecunoscuta sa uniformă cenușie, scobită dinainte. Apariția era însoțită și de un «cîntec», începînd cu versurile «Napoleon Bună Parte/Stă cu oastea sa departe/ În Tara Apusului/ În preajma Parisului». Cîntecul nostru ne semnalează o transcriere a Cîntecului lui Napoleon existentă într-un manuscris provenit de la un fost elev al Seminarului teologic din Buzău, manuscris aflat în prezent în posesia prof. pictor C. Sănuțescu-Verna.

GUVERNUL DIN 1907

ION ROVEICA, tehnician, Atelierul C.F.R. Nicolina, Iași: „În timpul răscălel din 1907 a fost un guvern liberal sau conservator? Și cine era ministrul de Război?

În momentul izbucnirii răscălel din 1907 la conducere se afla un guvern conservator, sub președinția lui Gh. Gr. Cantacuzino-Nababul (Magazin istoric, nr. 3/1973).

La 12/25 martie 1907 acesta demisionează, fiind înlocuit cu un guvern liberal, în frunte cu Dimitrie A. Sturdza, cu I.L.C. Brătianu la Ministerul de Interne și generalul Al. Averescu la Ministerul de Război.

UN MANUSCRIS DA VINCI

În completarea articolului Paslunea cunoașterii (nr. 4/1974), NICOLAE COTAR din Ploiești, ne trimite următoarele:

„În anul 1892 editorul rus Feodor Sabasnicov, pasionat colecționar și amator de artă, a cumpărat din Italia, de la contele Matiani manuscrisul lui da Vinci intitulat «Tratat despre zborul păsărilor».

În 1893, Sabasnicov a tipărit la Paris acest tratat în 300 exemplare, pe hîrtie specială, în limbile italiană și franceză. Fiecare exemplar era însoțit de o copie a manuscrisului, executată pe pergament asemănător celui din sec. XV, folosit de da Vinci. Manuscrisul lui Leonardo a fost donat de editor bibliotecii orașului Torino».

ORĂȘTIE SAU SEBEȘ?

Pensionarul IOAN LĂZĂRESCU din com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara, ne roagă să publicăm următoarele: „Citind vol. V, recent apărut din lucrarea Căldorii sîndrii despre băile române vreau să fac următoarea precizare, utilă poate pentru cititorii cărții: la p. 641, nota 28 este menționat Sebeș adesea. Dar prin Baros oder Zaswar se înțelege denumirea (germană) Broos și (maghiară) Szászváros a orașului Orăștie, jud. Hunedoara. Este vorba de Orăștie, deci, nu de Sebeș».

ÎNTREBĂRI FĂRĂ RĂSPUNS

IOSIF TRIFON GAVRILAȘ din Bistrița: din păcate, întrebările dv. nu au nici o legătură cu conținutul revistei. Unele date le puteți afla consultînd tratatul de Istorie a României, vol. I-IV, sau lucrarea Din Istoria Transilvaniei, vol. I-II. Vă puteți adresa și Muzeului județean Bistrița Năsăud.

Reînnoim și cu acest prilej, rugămînța de a fi consultați doar în probleme legate de materialele publicate în Magazin Istoric.

AVEȚI DREPTATE

ION D. GOICEA din com. Posești, jud. Prahova: la semnalarea dv. cu privire la articolul O tralec-torie luminoasă pe cerul Genevei din nr. 2/1974, am primit din partea autorului Gh. Matei următorul răspuns: „Într-adevăr, Louis Barthou a murit la 9 octombrie 1934. Citatul reproduis în revistă s-a făcut după «Buletinul Ministerului Afacerilor Externe al Franței, numărul din noiembrie-decembrie 1934. Am omis să precizez că, de fapt, respectivul «Buletin» reproducea declarații ale Ministerului de Externe francez anterior, bineînțeles, asasinării sale».

BRONZUL MUTILAT

RĂDUCANU R. BADEA din Tg. Mureș, str. Gh. Doja nr. 187, bloc C, apart. 7, ne comunică: „În Ploiești, în parcul de lângă Gara de Sud, există un monument ridicat — după cum arată chiar inscripția de pe el — «în amintirea eroilor de la Grivița».

Avărit în cel de-al doilea război mondial, monumentul a fost refăcut în 1954. Numai că în prezent starea sa este lăsată lajnică. În partea orientată spre Gara de Sud este turnat în bronz un car alegoric cu caii alergînd, în care o femeie a rămas numai cu o mîna, celălalt braț fiindu-i rupt. După cum rupt a fost și piciorul unuia din caii de bronz. Oare nu s-ar putea face nimic spre a îndrepta acestea?».

Dacă semnalarea corespondentului nostru corespunde realității, aceeași întrebare o adresăm și noi celor în cauză.

DE PESTE MĂRI ȘI ȚĂRI...

SIEGFRIED HAFNER, din Tel-Aviv, Israel: „Dînd urmare recomandării unor prieteni am început să citesc revista Magazin istoric și găsesc că este destul de interesantă. Tîn să vă aduc Magna cum laude pentru înalta tinută științifică și tehnică în care se prezintă revista dv». Ne-au bucurat, cum o firec, cuvintele de apreciere venite de la o altă de mare distanță.

RECITIȚI-NE!

AUREL DAVID din com. Crișcior, jud. Hunedoara: în nota publicată la Poșta Magazin istoric, nr. 2/1974, am specificat că Eug. Carada s-a născut în 1836. Deci, între 1860-1870, putea să fie redactor al ziarului liberal Românul.

MULȚUMIRI...

Am reținut propunerile, informațiile și sugestiile cuprinse în scrisorile următorilor cititori, cărora le mulțumim: tng. TRAIAN NISTOR din Sibiu; col. (r.) GHEORGHE POPA din București; GH. STROIE din București; AUREL PAPIAN din Timișoara; I. FISCHER din Timișoara.

1 500 000 RĂSPUNSURI?

ROMAN MIHĂESCU din Timișoara: așa cum am precizat și în alte ocazii, principala preocupare și îndatorire a redacției noastre este de a face să apară, număr de număr, Magazin Istoric. Corespondența cu cititorii e firec, deci, să se refere doar la problemele ridicate de articolele apărute în paginile revistei. Unele din scrisori conținut totuși să conțină zeci de întrebări pe teme generală și uneori vag istorice. Timpul și — ca să spunem așa — resursele noastre energetice... personale nu ne permit să ne substituim obșnuirilor surse de informații: manuale, tratate, enciclopedii, diferitele alte publicații.

În cazul de față, să facem un mic calcul: tot. R.M. ne adresează nu mai puțin de 15 întrebări. Dacă numai o mică fracțiune din numărul total al

ciților noștri — să zicem 100 000 — ne-ar supune unui interogator similar, ar trebui să dăm — prin poșta obișnuită sau prin cea a redacției — 1 500 000 răspunsuri pe lună. Nu e cam mult?

CONVENȚIA ȘI PROTOCOLUL

GHEORGHE EREMIA din Suceava, are impresia că în diferite lucrări a găsit ba în iulie 1936 ca dată la care a fost semnată Convenția de definire a agresiunii. Noi nu am înfățișat asemenea contradicții. Iată cum este consemnat acest eveniment în Istoria poporului român, apărută sub redacția acad. Andrei Oțetea: „La 3 iulie 1933 s-a semnat la Londra prima convenție de definire a agresorului de către imputatul U.R.S.S., României, Poloniei, Estoniei, Letoniei, Turciei, Iranului și Afganistanului, iar la 4 iulie 1933 s-a semnat o convenție identică de către reprezentanții Uniunii Sovietice, al țărilor Micile Inteligere și al Turciei” (p. 371). În același sens se exprimă și Istoria României (compendiu), a academicienilor Miron Constantinescu, Constantin Dăncuș și Ștefan Pascu, care arată că guvernul român „a semnat împreună cu alte țări, la începutul lunii iulie 1933, două convenții privitoare la definiția agresiunii...” (p. 508). Convenția a fost înființată de către Comisarul Poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S., Maxim Litvinov, și a fost sprijinită de Nicolae Titulescu. De aceea, acest instrument juridic, menit să îngreueze manifestările politice de forță, a intrat în literatura politico-juridică sub denumirea de „Convenția Litvinov-Titulescu”.

În iulie 1936 a avut loc un alt eveniment al cărui protagoniști au fost aceeași doi diplomați. La 21 iulie 1936, la Montreux, a fost parafat un protocol „de către ministrul de Externe român, Nicolae Titulescu, și Comisarul Poporului pentru Afacerile Externe, M. Litvinov, protocol care conținea bazele Pactului de asistență mutuală româno-sovietică, dar care nu a fost ratificat” (Istoria României — compendiu, p. 509).

SORA LUI TITULESCU

MIHAI CHICU din Sinala: vă mulțumim pentru precizarea făcută în legătură cu gradul de rudenie dintre Nicolae Titulescu și Cornelia Neșgor. Într-adevăr, Cornelia Neșgor nu a fost nepoata ci sora marelui diplomat român. După cum ne comunicați și de... unul din fiii ei, Sergiu Neșgor, a fost secretarul particular al ilustrului om politic N. Titulescu.

SCRIS — NU TRADUS...

ALEXANDRU GHERVASIE din Borcea, jud. Iași: Îmi amintesc... Ceea ce m-a determinat să vă scriu este o mică eroare strecurată la pagina 16 a Magazinului istoric din luna ianuarie 1974: în revistă scrie: 41472; monahul Ghervasie a tradus Pravila lui Matei Vlăstariș... În toate lucrările pe care le-am studiat am găsit că Ghervasie a copiat traducerea slavonă a Syntagmei juristului bizantin Matei Vlăstares (și nu Vlăstariș)...

În principia operației efectuate de Ghervasie, aveți dreptate: este vorba de o copie a unui manuscris și nu de traducerea lui; ci, prinsele numele juristului bizantin, aceleași cărți consultate de dv., poate și altele, vă puteau convinge că nu-i nici o eroare, ambele forme fiind utilizate. (Vezi: Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare, Ed. Academiei R.P.R., 1958, pp. 378-388; Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare, Ed. Academiei R.P.R., 1964, pp. 20-21; Istoria României în date, Ed. Enciclopedică Română, 1971, p. 103).

OPINII FANTEZISTE ȘI ADEVĂRURI ȘTIINȚIFICE

Știința tineretului, nr. 7740 din 10 aprilie, 1974 a publicat o notă semnată de C-TIN IORDACHE, care încearcă o polemică în jurul celebrului monument de la Adamclisi, cu prof. dr. doc. RADU VULPE, autorul unui amplu studiu pe aceeași temă, publicat în Magazin istoric, nr. 12/1973 și 3/1974. După părerea tovarășului C-tin Iordache, monumentul de la Adamclisi este o „operă a artiștilor traco-geto-daci, ridicat în amintirea regelui Burebista”: „construcția zidurilor se aseamănă cu zidurile cetăților dacice din zona Grădiștei Muscelului”; (sic!); în sculptura monumentului, C-tin Iordache constată „simbolurile specifice artelor dacilor, despre care scriitorul Pausanias și Marțial spuneau că este nelămurită la daci”. „Pe friza superioară sînt reprezentați daci înghesuiți „Pomul vieții”, care simboliza nemurirea”, iar „Apa care izvoră din interiorul mausoleului simboliza „Apa vieții”. În secolul trecut, un pașă din Silistra [...] a mai văzut încă izvorul [...] iar pe unele metope a observat o scriere cuneiformă (aceeași observație o face și cercetătorul M. Sutu în anul 1882)”. C-tin Iordache pune, deci, semnul egalității între această „scriere cuneiformă” și ceea ce d-a numele „scrierea traco-dacică arhaică” (?).

Dintr-un elementar respect pentru cititori — care, citind nota menționată, s-ar găsi într-o sinceră dilemă științifică — ne-am adresat autorului articolelor pe care le-a publicat Magazin istoric. Transcriem, deci, din răspunsul trimis de prof. dr. doc. Radu Vulpe:

„Monumentul de la Adamclisi este definitiv dovedit, cu o inscripție precis datată, ca fiind un Trofeu al lui Traian, construit în anul 109 e.n. Nimic nu îngăduie a l se atribui o origine traco-geto-dacică și nici vreo legătură cu Burebista. Autorul notei din Știința tineretului afirmă uluitoare inexactități. Niciodată Pausanias și Marțial n-au vorbit în operele lor despre ȧria dacilor și cu atât mai puțin despre calitatea sa ănească. Tot pură fantezie de hăsm este și năstrucuirea interpretare cu epomul vieții, precum și născocirea cu izvorul sau ăpa vieții, care ar fi curs din interiorul împunătoare construcții. N-a existat niciodată o asemenea izvor și e pură închipuire că eun pașă din Silistra ori alți vizitatori străini l-ar fi văzut în secolul trecut. Iar scrierea cuneiformă de pe ăunele metopes nu există și n-a existat vreodată. Numele lui M. Sutu este luat în desert, fiindcă ilustrul numismat român n-a afirmat niciodată ceva despre o atare scriere. În sfîrșit, autorul epolemicii își termină articolul cu încă o dovadă a deficiențelor sale grave, declarînd că eu aș fi ătribuit Trofeul unui ecomandant de castru roman, pe cînd, în realitate, l-am atribuit întotdeauna, ca toată lumea științifică, împăratului Traian. C-tin Iordache comite o nelămurită confuzie între acest Trofeu monumental și Mausoleul rotund din apropierea sa, din care abia se mai văd cîteva resturi de la temelie, și în care e de presupus că fusese înmormîntat acel praefectus castrorum căzut în luptă. Fantezia liber dezlănțuită în disprețului datelor concrete, științifice, nu poate fi tolerată de concepțiile marxiste ale istoriei”.

PATRU RĂSPUNSURI

LUCIAN NĂSTASE din Roman: 1) calde mulțumiri pentru frumoasele aprecieri; 2) lucrarea La vie quotidienne en Gaule pendant la paix romaine, de Paul Dugal, nu a fost tradus în lb. română; 3) pentru a candida la președinția Germaniei în 1933, Hitler a renunțat la cetățenia austriacă, adoptând-o pe cea a țării în care-și desfășurase activitatea; 4) dictatorul nazist nu a avut niciodată copii. De unde a apărut lista la care vă referiți?

CONFUZIE

ILIE BUZDUGAN din Cluj: D. VICOL din Bacău și cîțiva alți cititori ne solicită să le punem la dispoziție, contra cost, volumele prezentate în revista noastră în cadrul rubricii Cărți sosele în redacție, ca și cum am avea propriul nostru serviciu de librărie. În realitate, lucrările nu vin în redacție doar într-un singur exemplar, spre a fi recenzate, consultate etc. Adresați-vă Librăriei Cartea prin poștă care vă poate pune la dispoziție titlurile solicitate.

CUM SE PRONUNȚĂ?

MIRCEA CIORCILĂ din București: „Cum se pronunță exact numele celebrei localități belgiene Waterloo, unde armata franceză comandată de Napoleon a fost învinsă de trupele engleze conduse de Wellington?” Dicționarele indică, pentru pronunție, forma (fuarlori:), care este identică pentru limba engleză și pentru franceza (valona) vorbită în Belgia.

PATRU SATE

PETRI OVIDIU din com. Nimigea, jud. Bistrița-Năsăud, dorește să știe care este originea denumirilor celor patru sate de pe Valea Someșului: Salva, Parva, nepos, Romuli. Tradiția afirmă că împăratul Iosif II, cunoscând pentru ideile sale iluministe, venind în Transilvania, a salutat fara și pe locuitorii ei cu formula: „Te salut, arman nepot al lui Romulus”

(în latină: Salve, parve, nepos Romuli), ceea ce era, implicit, o recunoaștere a romanității poporului român. Patru sate din partea locului au primit aceste nume latine.

PRECIZĂRI

GH. N. POPESCU din Caracal: autorul articolului Condorul Anzilor (nr. 1/1974) precizează că San Martin a început trecerea Anzilor în ziua de 12 ianuarie 1817 iar la 12 februarie, peste o lună, a obținut victoria de la Chacabuco. A fost o greșală de dactilografiere pe care autorul nu a observat-o.

ADRIAN ENACHE din Iași și DUMITRU STORIC din Mușetesti întreabă cui aparține citatul care a apărut ca motto la articolul Poporul suveran va domni la Schönbrenn... din Magazin istoric, nr. 12/1973. Citatul este extras din articolul lui Engels, Începutul sfîrșitului Austriei din Marx-Engels, Opere, vol. IV, Editura Politică, 1958. Confuzia aparține autorului articolului.

TOT DESPRE DIFUZARE

GHEORGHE DĂNICĂ din com. Scornicești, satul Bircii, jud. Olt ne comunică: „Sînt abonat la Magazin istoric de la primul număr și pînă în prezent, avînd colecția completă. În luna decembrie 1973 însă nu am primit revista. Oficiul poștal al comunei Scornicești-Olt afirmă categoric că în această lună revista nu a apărut.

În afară de faptul că am pierdut participarea la concursul nr. 3 — am participat și la celelalte concursuri cu răspunsuri exacte — mi-am descompilat și colecția. Ce să fac?”

În primul rînd, ținem să asigurăm pe cititorul nostru, precum și Oficiul poștal al comunei respective, că numărul 12/1973 al revistei noastre a apărut la timp. Afirmăm că semnalat este, deci, necorespunzătoare realității și se datorește, fără îndoială, excusului de fantezie al funcționarului respectiv.

Ca și în alte rînduri, semnalăm cazul dc. Direcției Poștel și Difuzării Presei.

Nicolae MINEI

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

- Acum 400 ani, strălucitele pagini de istorie românească scrise de Ioan vodă
- Septembrie 1940 – august 1944: anii cei mai întunecați
- Pregătind momentul insurecțional P.C.R. realizează coaliția tuturor forțelor politice naționale antihitleriste
- Frăția noastră cu fiii poporului român: 40 ani de la crearea MADOSZ
- Mișcarea socialistă își afirmă voința: „Dacia așa cum ea fu”
- Demografia în mersul istoriei
- O dramatică întrebare stăruie peste secole: cine l-a ucis pe Henric IV?
- Africa își continuă eroica istorie
- Un cunoscut istoric polonez despre România
- Singeroasa înfruntare dintre Filip cel Frumos și Ordinul Templierilor

CONTENTS

AUREL DECEI Decoding the Image of the Dacian King Decebal2

ION JALEA Art Needs History9

MIRCEA MUŞAT and VASILE ARIMIA The Policy of Alliances Implemented by The Romanian Communist Party to Prepare and Carry out the Antifascist National Insurrection 11

EUGEN BANTEA A West-German Historian Comments on the Events of August 1944 ...18

ANA ŞCHIOPU and DOINA BENEA Orşova — Eighteen Centuries of History26

OANA BUSUIŢOANU The Treasure of the Templars34

A.I. POKRYSHKIN The Last Battle38

JOHN GRITTEN A British Witness of „the Longest Day“ 43

D. D. EISENHOWER War Memoirs52

SOMMAIRE

AUREL DECEI Contributions au déchiffrement de l'image du roi dace Decebal2

ION JALEA L'histoire est nécessaire à l'art9

MIRCEA MUŞAT et VASILE ARIMIA La politique d'alliances menée par le Parti Communiste Roumain pour préparer

et réaliser l'insurrection nationale antifasciste11

EUGEN BANTEA Un historien ouest-allemand commente les événements d'août 1944.....18

ANA ŞCHIOPU et DOINA BENEA Orşova — 18 siècles d'histoire26

OANA BUSUIŢOANU Le trésor des templiers34

A.I. POKRYSHKINE La dernière bataille38

JOHN GRITTEN Un témoin britannique du „jour le plus long“43

D.D. EISENHOWER Mémoires de guerre52

СОДЕРЖАНИЕ

А. ДЕЧЕЙ Точки зрения по распознаванию образа дакийского короля Дечибала.....2

И. ЖАЛИ История необходима для искусства9

М. МУШАТ, В. АРИМИЯ Политика союзов, проведенная Румынской Коммунистической Партией в подготовке и осуществлении национального антифашистского восстания.....11

Е. БАНТИ Западно-немецкий историк об августовских событиях 1944-го года18

А. ШКЕПУ, Д. БЕНИ Оршова — 18 веков истории26

О. БУСУИОЧАНУ Клад тамплиеров34

А.И. ПОКРЫШКИН Последний бой38

ДЖ. ГРИТТЕН Английский свидетель „длиннейшего дня“ ..43

Д.Д. ЕЙЗЕНГОВЕР Военные мемуары.....52

INHALT

AUREL DECEI Das wahre Antlitz des dakischen Königs Decebal2

ION JALEA Geschichte — eine Notwendigkeit für Kunst ..9

MIRCEA MUŞAT, VASILE ARIMIA Die Allianzpolitik der Rumänischen Kommunistischen Partei, zwecks Vorbereitung und Verwirklichung des antifaschistischen nationalen Aufstandes11

EUGEN BANTEA Kommentare eines westdeutschen Historikers, hinsichtlich der August-Ereignisse des Jahres 1944 18

ANA ŞCHIOPU, DOINA BENEA Orşova — 10 Jahrhunderte Geschichte26

OANA BUSUIŢOANU Der Schatz der Tempelherren.....34

A.I. POKRYSHKIN Die letzte Schlacht38

JOHN GRITTEN Ein britischer Zeuge des „längsten Tages“43

D.D. EISENHOWER Kriegsmemoiren52

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Bucureşti, P.O.B. — 2001

magazin istoric

Bucureşti, intrarea Ministerului nr. 2. et. IV — Sectorul 1. Oficiul poştal nr. 1, Casaţu poştală 702, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ştefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavolcinski
SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE: Valeriu Buduru

PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Constanţa Avram, Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioscurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Ştiinţei” — Bucureşti

42 427

